2

SEMINARIVM, ET PLANTARIVM fructiferarum præſertim arborum quæ poſt hortos conſeri ſolent,

Denuò auctum & locupletatum.

Huic acceſſit alter libellus de conſerendis arboribus in ſeminario: déque iis in plantarium transferendis atque inſerendis.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PARISIIS.
Ex officina Roberti Stephani typographi Regii.
M. D. XL.

CAROLVS STEPHPHAnus I. Iacobo Meſmæo Pariſiorũ Proprætori ciuili S.

CVM multis antea argumentis, tum verò poſtremo quo me ad inſtitutũ proſequẽdum impellebas ſermone, animaduerti te nõ ſolum vehemẽter amare bonas literas, ſed etiam earum rerũ eſſe ſtudioſiſſimũ, quæ literis quotidie deſcribũtur. quo nomine plurimã apud ſtudioſos omnes iniiſti gratiã. Quid enim animũ iudicis magis commẽdare poteſt, quàm multarũ rerũ diuerſarúmq; artiũ cognitio, vt de quibuſque acutè diſſerere, ſingulas quæ de variis rebus oriũtur cõtrouerſias facilè dirimere poſſit? Nam ſi de agricultura lis eſt (quod plerũque accidere videmus) certe iudicẽ earum rerũ expertiſſimũ eſſe decet quæ ad agrorũ, vitiũ, ſyluarũ, hortorũ, ſeminariorũ culturã pertinent. Tu verò quantũ in ea re ſis

exercitatus(vt interim alia prætermittam)vel hoc maximum indicium eſt, quòd nullum ex libellis quos de huiuſmodi rebus cõſcripſimus,prætermiſeris,non à te diligentiſſime perluſtratum. nimirũ cupiebas obſeruare nunquid omnia recte ſe haberent ex antiquorũ authorũ,quos exactiſſime legeras,ſentẽtia: interdum cõferens,& notula vel obeliſco ſignãs quod tibi in iis minus rectũ videretur. Sed hoc vnum me torſit, quòd primo labore expoliti nõ eſſent:præterea nihil tale ad vnguẽ pertractarẽt quod tuo deſyderio ſatiſfaceret, eſſétque tua lectione atque animaduerſione dignũ. Adoleſcẽtulis in re grãmatica adhuc rudibus ſcribebamus, vt & vocabula ad rem ruſticã pertinẽtia intelligerẽt, & herbarũ,fruticũ, atque arborũ nomina ad vnguẽ efferre condiſcerẽt, de culturæ præceptis alioqui minus ſolliciti. Vbi verò iã animũ tuũ cognoui, & quo deſyderio

hæc à nobis quotidie expoſtules: volui præter vocabula, etiam rem ipſam in gratiam tuã paulo attentius interpretari, vt tandẽ nõ herbarũ aut arborum oblectationem modo, ſed etiã culturæ fructũ aliquem ex his noſtris percipias: ac tũ demũ intelligas qua cura, quáve ratione ex antiquorũ ſententia erit excolẽdũ Rœſſianũ tuũ: etſi minime dubitamus quin ſatis cõmode & ingenioſe ſit excultũ. Verum haud parũ eſt antiquorũ præcepta interdũ reuoluere, & ab iis aliquid obiter condiſcere, quod fortaſſis nũquã antea perceperis. Quapropter ab horto iã incepimus, in quo videbis qua ratiõe ſit cõponẽdus ex antiquorũ ſentẽtia. Nunc autẽ ſeminarii culturæ rationẽ hoc libello perſequimur: quẽ tibi ob hoc præcipue dedicamus, quòd iãpridẽ nobis cõpertũ ſit, te mirũ in modũ arboribus delectari, & omni ſationũ atque inſitionũ genere. quæ cognitio, omniũ agriculturæ ra-

tionum longè nobilissima esse debet. Itaque perscruteris velim ex hoc libello, num antiquorum in ea re sententia plurimũ valeat: cui etiã recentiorum, quos de hac re quãoptime sensisse, atque in ea multũ exercitatos fuisse iudicauimꝰ, præcepta quædã nõ omnino fortasse improba subiũximus: vt ex his intelligeres, nos antiquorũ soli sententiæ nõ tantũ insistere, sed præterea aliquam habere nostri seculi, nostráque ætatis rationem. Hæc nostra dum per otiũ euolues, tibi noua quædã apparabimus, in quibus de satione & cultu agrorũ, omniúmque leguminũ ac granorũ naturis quædã proponẽtur: post quæ etiam pratũ adornabimus, atque in eo lacum, qui postremus erit de his rebus labor, quẽ primũ in adolescentulorũ gratiam moliebamur. Interea valebis Proprætor amplissime, & nos perpetuò amabis.

CAROLI STEPHANI SEMINARIVM, earum in primis arborũ, quas post hortos vulgus nostrum fructuum gratia conserere solet.

QVOD nõ potuimus eadem opera præstare statim post absolutã hortuli nostri descriptionẽ, tum propter varias, quibus auocabamur ac distrahebamur, occupationes: tum multò magis quia res videbatur nobis difficilior, quàm vt temerè, & tã cito sine aliquo iudicio prodire deberet: id nũc iuuenibus nostris bonarum literarũ studiosis damus: quorũ precibus, (vt sunt sanè quamiustissimæ, & ingenuis ac liberis animis dignissimæ) omnino obtemperare in mentem induximus: præsertim in iis rebus quibus nostra ope ac diligentia, eorum studia non parum ali atque augeri cognoscemus.

Habetis itaque candidissimi Iuuenes, hoc in libello variarum arborum seminarium, seu mauultis appellare, plantariũ: quod post ipsam hortorum ac rerum hortensium cognitionẽ iure quodam consequi videtur. Iis enim vel antiquis mos fuit, vt post hortulum, atque adeò oblectamẽta hortensia, seminaria ob oculos proponerẽt, in quibus & vineas, & varias arbores disponebãt. Vnde & vitiaria & arbustiua seminaria appellare licuit, pro vinetis & arbustis in hortorum oblectationibns inclusis: de quibus statim abundè, & breuiter disseremus.

Sed prius quàm quicquã aggrediamur, vt omnia quæ hîc explicaturi sumus, certum ordinẽ teneãt, ne quid cõfusum, aut inordinatũ relinquamus: prima omniũ nobis explicanda est seminarii & arbusti si-

gnificatio : & quo pacto ab antiquis fieri solebant seminaria, quáque ratione nostris respondeant: post quam explicationem, arborum omniũ partes, etiam pueris aperiemus: ab his, ad earum culturam digrediemur. Quo in loco permulta eius rei vocabula à probatissimis authoribus vsurpata declarabimus, & in nostrum vtendi modum conuertemus. Postrema omnium erit nominum eorum explicatio, quæ tum arboribus variis, tũ etiam fruticibus imposita sunt: quæ etiam vulgaria faciemus, puerorum causa. Neque verò hac in parte omittemus varia fructuum vocabula pueris tam necessaria, quàm quæ omniũ maxime esse debent. Itaque, ne longiores simus, ad rem ipsam accingamur: prius tamen admonito Lectore, ne sibi imponi putet, nihil hîc esse quod non à probatissimis authoribus desumptum sit, quorum etiam nomina non tacebimus : & quibus intelligẽdis haud minorem operam adhibere debebũt iuuẽculi, quàm ipsis rebus. Nam & quæ ad antiquorum morem spectabant in arborũ culturæ vocabulis, & ipsarũ cognominibus, quǽque ab antiquis sumi debuerũt, ea me hercule à Plinio, Varrone, Columella, Theophrasto desumpta sunt: vt noster hic libellus velut breuẽ quandã eorũ authorum interpretationẽ hac in re iuuenibus bonarũ literarum studiosis præbere videatur. Quæ verò à recentioribus sumenda erãt, ea sanè (vt ingenue fatear, neque mihi alterius inuẽtum arrogem) partim ex Hermolai Barbari cõmentariis in Dioscoridẽ, partim ab eruditissimi viri Ioannis Ruellii vigiliis, in hunc libellum transtuli. Fuit enim Ruellii nostri diligẽtia tam solers in primo libro sui operis quod De natura stirpium in-

ſcripſit, vt vulgaria omnia arborum & fructuum nomina longe accuratiori ſtylo tractauerit, quàm noſtro labore factum fuiſſet in priori noſtri Seminarii diſpoſitione. Quapropter maluimus (nõ repugnante tamen authore) puerorum gratia inſtitutum noſtrũ immutare, & grauem authorem in eius rei cognitione longe abſolutiſſimum ſequi: ac quod nobis ad hãc rẽ conducere viſum eſt, in ſummulam quãdam & facilem ordinem redigere, quàm noſtrum laborẽ tanti viri diligẽtiæ anteferre. Id autem cum in aliis permultis, tum verò maxime factum videbitur in Pomario & Palmeto. Cæterum quod de cultura & ſatione arborum ſubiunximus: id etſi paulo difficilius videbitur, quàm quod priore libello deſcriptum fuerat: tamen non ſine maxima ratione conſcripſimus: & quòd neceſſarium eſſet cognitu, & quòd nõnullis id aliquando dixiſſe placuit, nos eius rei quã deſcriberemus, calculos omnes non tenere. Quapropter hoc loco ſeminarii cõſtituẽdi rationẽ docuimus non ſolum ex antiquorum, ſed etiam recentiorum ſententia: vt inde quidam intelligant nos non tanquam auiculas caueis incluſas, ſed (quãtum ætas ferre poteſt) expertos loqui.

SEMINARIVM.

Quando omnis, vt inquit Cicero, quæ de aliqua re ſuſcipitur inſtitutio, à definitione proficiſci debet, vt ĩtelligatur quid ſit id de quo à nobis diſputatur: æquum eſt vt prius quàm aliud explicemus, quemadmodum ſuprà polliciti ſumus, ipſam ſeminarii & plantarii, atq; etiã arbuſti ſignificationẽ aperiamus.

Seminariũ(inquit Budæus, ſingulare totius Galliæ ornamentum) locus eſt ſubactus, in quo ſemina aut vitium, aut arborum panguntur: vt cũ ad certã quantitatem excreuerint, in vinetum, vel arbuſtum, vel pomarium transferantur. Ruſtici quidam hodie vocant vulgo Vne baſtardiere. Columella lib.3, Qui vineam vel arbuſtũ cõſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit. ſic enim ſciet cuius generis vitẽ poſiturus ſit. Nam quæ pretio parata diſponitur, certam generoſitatis fidem non habet: quoniam dubiũ eſt an is qui vendidit, legendis ſeminibus adhibuerit diligentiam.

Semina hoc loco, quemadmodum in aliis multis intelligi debent, non quidem pro granis, ſed ſurculis depactis: qui cum radices egerunt, in ſeminariũ aut vinetum tranſferũtur. vulgus noſtrũ vocat Des plãtes, præſertim in vineis: in arboribus autẽ, Des ſauuageaulx. Colum. lib.5. cap.10. de pomario, Semina lege craſſa, non minus quàm manubrium bidẽtis, recta, læuia, procera, ſine vlcerib9, &c. Virg.-neu ferro læde retuſo Semina. Vnde elegãter dixit Columella, deponere ſemina ſcrobibus, Enterrer les ſauuageaulx es foſſes: Cum(inquit) ſemina depones, dextra ſiniſtráque vſque in imum ſcrobem faſciculos ſarmentorũ brachii craſſitudinis demittito. Quinetiam ſemina ipſa quando in ſeminario ordine ſerebãtur, à Columella ordinaria ſemina appellata ſunt: hoc eſt per ordines diſpoſita, lib.3. cap.13. Cõſitis(inquit) pluribus inter ordinaria ſemina malleolis.

Sed de conſitione ſeminũ, quæ per ordinem fiebat, ſuo loco. Quin & huiuſmodi ſemina interdũ quidem plantæ dicuntur. Virg. Hic plantas tenero

abſcindens de corpore matrum Depoſuit ſulcis. Dicuntur & ſeminaria, plantaria. Virg. 2. Georg. Et viua plantaria terra. Plin. lib. 13. de palmis loquens, Ergo (inquit) plantaria inſtituũt, anniculáſque trãſferunt, & iterum bimas. Itaque & plantarium & ſeminarium pro eodem accipi nihil vetat.

Seminarium autem id in quo tenella adhuc ſemina educanda (inquit Budæus) depangũtur deponũtúrque Plinius nutricem appellauit, lib. 17, Omnia ea (inquit) ſtatim opus eſt nutrici dari, atque in ſeminariis adoleſcere, iterúmque migrare. Idem alibi, Quamobrem & ſeminarii curam antè conuenit dici, quàm tranſeatur in alia genera. Nã & huic principio eligi ſolum refert: quoniam & nutricem indulgentiorẽ eſſe quàm matrẽ ſæpe cõuenit. Vnde illud Virgilii,

Mutata ignorent ſubito ne ſemina matrem.

Itaque arbores dum ſurculis ſeruntur per ordinẽ, id eſt plantulis (quæ etiã Græcis τὰ σπέρματα vocantur, hoc eſt ſemina) cõficiũt ſeminariũ & quaſi ſurculariũ quoddam. nam ſegetes fuſim ſeri ſolent.

Iam & ſeminaria vlmorum dicere poſſumus pro vlmario, hoc eſt loco vlmis conſito, & in quo multa vlmorum ſemina depacta ſunt: Vng lieu auquel on nourrit & eſlieue des petis ormiers pour replanter ailleurs. Colum lib. 5. cap. 5, Id autem facile cõſequi poterit, ſi vlmorum ſeminarium paratum habuerit. Atque eadem quoque ratione ſeminaria pomorũ, pro pomariis, aut locis pomorum ſeminibus aſperſis ſumemus: cuiuſmodi nonnulli noſtratũ inſtituere ſolẽt, vt Normani: appellántque vulgo pepinaria, Des pepinieres: præſertim cum ex granis pomorum aut

pyrorum cõſita ſunt.nam etiam taleis terræ infixis conſeri ſolent:quẽadmodũ ceraſorũ ſeminaria, quæ vulgus vocat Vne ceriſaye:nos ceraſeta vocare poterimus,vt ſatis in ſequẽtibus ſuo loco declarabitur.

Porrò tandiu dicũtur ſeminaria, quandiu ipſæ arborum plantæ, aut etiam ipſi ſurculi grandeſcere & adoleſcere incipiunt, vt iam poſſint aliò transferri: cuius rei rationem multis verbis explicat Columella lib.5.cap 5.

Cum autem ita percreuerũt plantæ, vt iam non amplius ſemina, ſed arbores dici poſſint, aut arbuſculæ, ac ſuo ordine in vnum locum cõſitæ ſunt: nõ tunc quidem ſeminarium, ſed arbuſtum efficiũt, ſi quidem locus ille varias arborum ſpecies contineat, veluti ſunt ea loca quæ noſtri vulgo appellant vergeria, Des vergers: cuiuſmodi quiddam poſt fructiferas arbores in hoc ſeminario explicatas ſubiungemus, libello tamẽ ſeorſum edito cui Fonticuli & Spineti nomen ſubnectemus. Arbuſta etiam accipit Virgilius pro nemuſculis vel etiam ſyluulis, quarũ arbores deſectæ ſunt, vt iam amplius nullã vmbram præbeãt, & arbuſculæ potius quam arbores dici poſſint:vulgus noſtrũ vocat Vng taillis, in quibus per extremos æſtus cicadæ maximũ ſtrepitum emittũt: vnde Virgilius, Reſonant arbuſta cicadæ. Idem, Nõ omnes arbuſta iuuant, humiléſque myricæ.

Quòd ſi hæc quidem loca vel agreſtia, vel etiam hortenſia vnam tantum arboris ſpeciem recipiant, vel amœnitatis gratia, vel etiam vtilitatis:ea quidem ab eius arboris ſpecie, cuius conſita ſunt, nomen accipient, neque generalius arbuſti vocabulum habebunt. Amœnitatis quidẽ gratia, ab ilice arbore(quæ

nobis satis est infrequens:cuius tamen folia aquifoliæ ferè similia sunt, quam vulgus vocat Du houx, nisi quòd nigriora & breuiora apparent) ilicetũ appellabimus, locum ilicibus consitum. Martialis, Vicini strues iliceti.

Sic etiam à salicibus salictum, Vne saulsaye, de quo in Arbusto postea sumus acturi. Varro, Idoneus locus eligendus vbi facias salictum & arundinetum. Vtilitatis autem gratia, vt ad olei prouẽtum, locũ oleis arboribus consitum, oliuetum appellabimus (quod oletum antiquè Catoni dicitur, cuiusmodi multa loca videntur in Gallia Narbonẽsi)ad pomorum prouentũ, pomarium: simili quoque ratione castanetũ, cerasetum, & cætera huiusmodi, quæ pro consitarũ arborũ nominibus sua etiã nomina sortiri possunt.

Sed vt nostri seminarii significationẽ absoluamus, hoc vnum addere libet puerorũ causa, Seminarii significationem à Cicerone elegantissime trãsferri ad fomitem, fontem, & originem alicuius rei, vel locũ in quo res aliqua incrementum cepit, tam in bonũ quàm in malum. Itaque ait in Pisonẽ, Ex illo fonte & seminario triumphorum, cum arida folia laureæ retulisses. Hoc est, ex eo loco, è quo maximi triũphi & coronæ laureæ reportari solent. Idem Off. lib. 1, Id autem est(inquit)principium vrbis, & quasi seminarium Reip. Hoc est, hinc nostra Respu. duxit originem, & inde orta est. Idem oratione tertia in Catilinam, Qui nisi exeunt, nisi pereunt, etiam si Catilina perierit, scitote hoc in Rep. seminarium Catilinariũ futurum. Hoc est, ab his pessimis nebulonibus scitote multos suborturos Catilinæ similes, nisi auferantur.

Quòd autē ad verba ipſius ſeminarii culturæ propria ſpectat, dicitur à Columella lib. 5. cap. 8. coli ſeminarium bidentibus aut ſarculis: cum ipſa terra in qua arborū ſemina diſponere cupimus, à nobis ſubigitur & exaratur, ſiue etiam complanatur. Dicitur etiam runcari, & fodi eidem authori: cū ipſa ſemina expurgantur, & radices fouentur denuo. Quin etiam quàm frequentiſſime ſeminarium ſarriri, & raſtris excoli iubet idem Columella, cum herbæ ſuccreſcentes, & inutiles raſtris auferuntur: ne mitius terræ alimentū, quod tenellis adhuc radicibus educandis proprium eſſe debet, aliò transferatur. Multa alia vocabula ſunt huic rei propria, quæ in eum locum diſſerre melius eſt, in quo de arborum culturæ ratione, & nominibus ſingulatim diſſeremus. Supereſt nunc, vt noſtrum ordinem ſequamur: ac poſt explicatam ſeminarii ſignificationem, arboris & fruticis nomina declaremus. Poſt hæc autem ad earum partes digrediemur.

ARBOR.

Arboris ſignificationem ex Theophraſti capite quinto libri primi de hiſtoria plātarum ita deſumemus: Arbor eſt, quod ab radice, caudice ſimplici, ramoſum, nodoſum, ſurculoſum, haud facile diſſolubile aſſurgit: vt olea, ficus, vitis. quæ omnia vocabula capite ſequenti à nobis fuſiſſime explicabuntur.

Arbores lætas appellauit Columella Beaulx arbres & bien cultiuez. quemadmodum Virgilius Lætas ſegetes: hoc eſt opimas, elegantes, proſperas, & bene excultas: ne quis putet etiam feraces ſignificare: So-

lent enim(inquit ille)etiam quantumuis lætæ arbores, fructum non afferre.

Arbor retorrida, quæ ita à sole torrefacta est, vt protinus arescat, & sicca conspiciatur. Col. Si in olea vnus ramus aliquando cæteris lætior est, nisi eum recideris, arbor tota fiet retorrida.

Arbor pomifera, Arbre portant pōmes ou poires, arbre fruictier: quæ mala fert atque etiam pyra, quæ sub malorum & pomorum genere comprehenduntur: de quibus Columella lib.5. cap.9. Ita quoque & arbor nouella, & arbor vetula dicitur, pro ea arbore quæ paucorum aut multorum iam annorū est. Cic. 5. de fin. Arborémque & vetulam & nouellam, & vigere & senescere. Ieune ou vieil arbre.

Arbor quoque coliculum agere dicitur, Iecter vne petite souchette, cū attollitur, & veluti corpus facit, nequedum fructum profert: sed tantum ipsum alimentum è terra attrahit, vt grandescat. Columella, Cū subactus ager, consitus non est, arbor coliculum agit. Frondere etiam dicitur arbor, quemadmodū & florere, Faire branches, florir, cum ramescit, & ramos effundit, ac veluti brachia quædam in altū expandere videtur. Col. lib.5. cap.9, Quem ita ponere cōuenit, vt si non periculū à pecore habeat, exiguus admodū supra scrobē emineat: lætius enim frondet.

Luxuriare præterea dicitur arbor, quæ vberiores & diffusiores ramos producit, quàm par est. Columella, Cacumina virgarum & arborum ne luxurient, demutilato.

Arbusculæ eidem authori sunt tenellæ adhuc arborum plantæ, & translationi, aut si mauis depositioni, aut explātationi idoneæ: vulgus vocat Des plan-

tes, ou des arbreaulx. Colum. lib. 5. cap. 8, Excultæ quinquennio arbusculæ, habiles trãslationi sunt. Et paulo post, Ipsæ autem arbusculæ hoc modo possũt transferri. Antequam explãtes arbusculam &c. Quo ex loco transferendarum & explantandarum arbuscularum rationem latius discito.

Arborescere dicuntur plantæ, vel etiã frutices (de quibus statim dicemus) dum in arboris magnitudinem & formam assurgunt: vires tamen easdem neque robur tam validum habent, neque etiam interdũ lignescũt: quemadmodũ de malua refert Theophrastus, quæ mensibus senis aut septenis ita grandescit cultura, vt ab herbacea natura, ac forma discedere videatur, & in arborem transire: vt longitudine crassitudinéque instar hastæ possit attolli. Quapropter cõmode ad vsum baculi venit, quo bubulci & pastores vtebãtur ad cõpellendos greges. Vnde Virg.
Hœdorúmque gregem viridi compellere hibisco.
Quod enim ait Theophrastus, puto de althea siue bismalua, vt vulgus vocat, intelligendũ esse, quã Dioscorides ebiscũ siue hibiscũ appellat cũ Virgilio.

Quinetiam virgulta & olera quædam etiam arborescere videntur, præsertim ea, inquit Theophrastus, quæ caudice vno consistunt: vt arboris quasi naturam adipisci spectentur, quemadmodum radix & ruta: & quidem fere omnia olerum genera, aut certe plurima, quasi ramos quosdam capessunt, totáque in arboris figurã mutantur. Quapropter oleriarbores à quibusdam appellata sunt, hoc est olera arborescentia: diu tamen durare nequeunt, neque hanc formam retinere.

Arbustiuus locus Columellæ lib. 3. cap. 13. dictus est

locus arboribus consitus, vtilitatis aut amœnitatis gratia, Vng lieu planté d'arbres. qui etiam locus arbusti significatione intelligitur, vt prius dictum est. Col. lib. 5. cap. 5, Qui volet frequens & dispositū arbustum paribus spatiis, fructuosúmque habere, operam dabit, ne emortuis arboribus rarescat. Gellius arboretum vocat, lib. 17. cap. 2: Conualles (inquit) & arboreta magna erant. Arbustiuæ quoque vites ab arboribus dictæ sunt, quibus olim applicari & maritari ac iungi solebant: vt etiam nunc solent apud Italos. Col. Arbustiuam vitem tam putare quàm alligare diligenter oportet. Quod nomen deductū puto à verbo arbusto arbustas, significāte agrum arboribus cōserere ad maritādas vites. Pli. lib. 17. cap. 23, Trāspadana Italia præter supradicta, cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, quercu, arbustat agros. Arborator antiquis dictus est (quēadmodū vinitor) is qui arborū colendarum & conserēdarum curam & cognitionem habet. Col. lib. 11. cap. 1. Nam & arator reperitur aliquis bonus, & optimus fossor aut fœnisector, nec minus arborator aut vinitor.

Sed nequis verborum affinitate facile deludatur, prius quàm ad arboris partes descendamus, dicendū nobis videtur quid sit arbutus, quando simile quiddam cum arbusto habere videtur. Est igitur arbutus, arboris agrestis genus, mala acerrima ferentis, quæ dum matura sunt, fragorum formam & colorem referunt. Græci mimecyla vocant: Narbonēses Galli Des sarbousses. Est autem fructus ceruis iucūdissimus. Fruticosa quidem arbor est, & raram vmbram præstans, potissimum in syluis. Vnde Virgilius, Et quæ vos rara viridis tegit arbutus vmbra.

Eius fructum Plinius vnedonẽ appellat, quòd aſperitate ſua & acerbitate, præſertim dum immaturi ſunt fructus, plures edi non poſſint. Quidam etiam arbutum neutro genere pro fructu vſurpant, vt author eſt Valla. Sed & ipſam arborem Dioſcorides, & Galenus comaron appellant. Quod nomen vulgus Italorum adhuc integrum retinuit: & fructum epimelida Græci vocauerunt: de quibus poſtea in ſorbis. Videto Pliniũ lib.15.cap.24. Virgilius 2. Georg. Dant arbuta ſyluæ. Sed hæc obiter.

FRVTEX autem Theophraſto dicitur id quod ab radice, caudice multiplici, ramoſúmque ſe attollit, vt rubus, paliurus: (quem tamen inter carduos coniunxiſſe videtur Virgilius) Vnde fruticoſæ etiã plantæ dicuntur, quæ ſua natura nũquam in arborem attolluntur, aut arboreſcunt: ſed ſtatim ab ipſa radice ſeſe in ramos diffindũt, & brachia attollunt: qualis eſt corylus, rhamnus, &c.

Suffrutices autẽ vocat Plinius, qui mediam quãdam habent conſiſtentiam inter arborem & fruticem, vel etiã inter herbam & fruticem: vt quatenus lignoſi ſunt, arbores aut frutices dici poſſint: quatenus autem altius non attolluntur, neque tam multos ramos habent, eóſque tenellos & deciduos, herbarum naturam imitentur: qualis eſt matiana, ligustrum, &c.

Fruticare dicuntur quædam arbores, quæ niſi ſæpius purgentur & amputentur, à ſua natura & forma deſciſcunt, & ab arboribus in frutices degenerant: qualis eſt myrtus, inquit Theophraſtus. Dicũtur præterea herbæ quædam fruticare, quæ in frutices aut ſuffrutices attolli videntur, & ramos multos

producunt: cuiusmodi est abrotonum vtrunque. Columel. Itaque cum trũco recisa, etiam lætius fruticat. Hoc est, vberius attollitur. Vnde frutetum Columellæ dicitur locus fruticibus conseptus, lib.3. cap. 11, Quã ob causam (inquit) syluestris ager præcipue est eligendus, qui etiam si frutetis aut arboribus obsessus est, facile extricatur. Sed de arboris & fruticis significatione hactenus. Nunc ad ipsas partes veniendum.

PARTES ARBORIS.

Incipiemus à radice, atque adeò inferioribus & maioribus arborum & fruticum partibus: deinde verò ad superiores & minimas diuertemus.

Radix (inquit Theophrastus) tã in arbore quàm in alia quauis planta, est id quo alimentum à terra attrahitur. dicta, vt quibusdam placuit, quòd sæpe effossa terra parumper radatur, vt arbor fruticescat. vulg⁹ nostrum vocat Vne racine. cuius partes quædam circunquaque adhærentes, quibus veluti lacertis nititur, & terram vndique cõprehendit, capillamenta appellantur. Colu. lib.4. cap.11, Qui nõ solũ in eo errabant, quòd primi anni capillamenta seminum intacta, sed & post bienniũ viua radix recidenda erat. Vides quemadmodum capillamẽta, & viuã radicem separet. Appellat autẽ viuam radicem, ipsi⁹ radicis corpus, & veluti caudicem ipsum, qui quẽadmodum arbor ipsa, ramos suos habere conspicitur, vocatúrque à Columella lib.4. cap.8. mater, La maistresse racine. Caueto autẽ ne pro viua radice viuiradicẽ dicas: est enim aliud viuiradix, vt postea ex

plicabimus ſuo loco. Cæterum capillaméta, ſeu capillos radicis dictos puto, tum ab ipſa formæ ſimilitudine, quam cum capillis noſtris habent: tum etiã quòd quotannis attonderi ſoleant, vt arbor craſſeſcat, & maior ſucci copia ſurſum attollatur, neque in ipſa radicis vſqueadeò multiplicis ſubſtantia hæreat. Quinetiam hæc capillamenta Plinius fibras appellauit lib.18, Frumenta, inquit, multa radicãtur fibris. Vnde fibroſa herbarum potiſſimum radix, & capillata ſiue capillaris dicitur apud authores, ad differentiam radicis bulboſæ, hoc eſt rotundæ, & quæ bulbi ſimilitudinẽ habet. In arboribus verò hæc capillamẽta, ramorum nomen tenent: ſunt enim craſſiora quàm in ipſis herbis, vt iam nomen latius promereãtur. Col.lib.5.cap.10, Cũ ad ſcrobis ſolum radix peruenit, duritia humi coercita recuruatur, & ex ſummo duorum ramorum ambas radices emittit. Dicitur item radix limoſa, quæ dum frangitur, ſuccum quẽdam limoſum emittit: vel quòd terræ ſubſtantiam ita reſoluit, vt ſemper limo obducta appareat. Eſt præterea cauernoſa radix, quæ multas intus cauernulas habet, & quodãmodo foraminulenta eſt, neque ſolida & compacta apparet. Addendũ eſt etiã, radicem geniculatam ab authoribus vocari quæ nodoſa eſt, & multos veluti geniculos profert, qualis eſt polygonati radix, quod vocamus ſigillum Salomonis. Item etiam corticoſam, quæ corticem habere videtur. Plin.lib.20.cap.19, Syluestrium vnũ genus, ceratitim vocant, nigrũ, cubitali altitudine, radice craſſa & corticoſa. Quin & nomina radicũ ab ipſa forma fingi poſſunt, vt craſſam, lõgam, ſpiſſam, breuem radicem dicamus, quemadmodum à colore &

ſapore potiſſimum ſumi ſolent aliæ differentiæ.

Radicare autem dicuntur arbores vel etiam plantæ, cum ipſius radicis beneficio creſcere videntur, vt eſt in priori exemplo Plinii. Eadem quoque ratione dicitur arbor capere radicẽ, Prendre racine: quãdo ſuccum terræ ſibi familiarem facit, & ipſum attrahit, atque in alimoniam conuertit. Plin. Cũ pali defixi radices cepiſſent. Idem lib. 17. cap. 23, In terra non pauciores gemmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendam. Qua etiam loquendi forma, dicitur arbor eidem authori lib. 16. cap. 31, agere radices in profundum: hoc eſt penitius radicare. Legi præterea apud Plinium, circunfodere radicem & ſubarare, pro circunfodiẽdo & ſubarando auellere & extrahere. Quòd ſi radix rũpatur, & ſuo loco moueatur, propriè admodum luxata radix dicetur. Plinii locus ſic habet lib. 17. cap. 24, Aut circunfoſſor, vel etiam ſubarator imprudens luxauit radices. Quinetiam mittere radicem, pro capere radicem, vel producere & exerere, Columella dixit lib. 3. cap. 18, Nam (inquit) & radices è capite, quà reciſum eſt, æque mittit.

Caudex ſiue codex (nam vtrunque antiqui protulerunt, quemadmodũ ſaurex & ſorex) dicitur in arboribus & fruticibus id quod ab radice ſupra terrã ſimplex aſſurgit: éſtque commune pariter annuis ac perpetuis arboribꝰ, inquit Theophraſtus. La ſouche. potéſtque dici caudex, ipſius arboris corpus, quẽadmodum caulis ipſarum herbarum: dicũtúrque caudices aut caules, quandiu ipſa arbor aut herba recta ſtat. nã quod ex caule aut caudice deſecatur, id quidem non caudex aut caulis, ſed pars caulis aut cau-

dicis appellabitur. Quanquam tamen antiqui tabulas ligneas, in quibus inclusa cæra erat ad aliquid stylo describendum, vel etiam omnino caudiceas, & ex caudicum partibus læuigatis & tenuioribus factis compositas, codices siue codicillos appellauerunt: quòd ex arborum codicibus vel códicũ partibus tenuioribus, nempe membranulis & tuniculis fieri solerent. Quod nomẽ apud nos quoque in eadẽ significatione remansit, frequẽtissimúmque est apud authores. Est præterea animaduertẽdum antiquos plurium tabularum contextum, cuiusmodi in nauibus vel ædificiis cõspicimus, codicẽ appellauisse. Vnde Appium Claudium Caudicẽ primũ cognominatum putant, quòd eiusmodi contextus rationem primus inuenisset. sed vereor ne sint hæc præter institutum.

Truncus autem (vt ad rem redeamus) Le tronc, dicitur pars codicis, vel etiam caudex ipse ramis truncatis superstans: nisi mauis interpretari truncũ, partem caudicis, radici viciniorem, quæ crassior apparet. Colum. lib. 4. cap. 8, Quoniam si iuxta truncum radicem præcideris, ex cicatrice plures enascentur. Quinetiam truncum pro arbore quæ transfertur ex seminario, sumpsit idem author lib. 5. cap. 9: Truncus (inquit) aptior translationi est, qui brachii crassitudinem habet.

Si verò arbor inutili quadam fruticatione multos veluti caudices emittere videatur, cuiusmodi solent cerasus, prunus, corylus: tantum is caudex iustè appellabitur, qui est medius & robustior: alii autem vicini ab eadem radice prodeuntes, qui quidem desecari & transplantari solent, vt arbor crassior sit, & ne soboles luxurians parentem enecet, stolones ap-

pellãtur:vulgus noſtrũ reiectos vocat, Des reiectons. à quibus inquit Varro lib.1.de re Ruſt.cap.2, Licinius Stolo primus cognominatus eſt, quòd nullus in eius fundo reperiri poſſet ſtolo:effodiebat enim circũ arbores è radicibus, quæ naſcerentur è ſolo, quos ſtolones appellabant. Vocãtur etiã huiuſcemodi ſtolones, ſoboles, ab oleſcendo. Col.lib.5.cap.8, Omnis deinde ſoboles quæ ex vno ſtirpe nata eſt, quotannis extirpãda. In vineis autem appellãtur pampini:vnde pampinare vites, ſuperfluos ſtolones reſecare, quod etiam ad arbores conuenire poſſet:de quibus poſtea.

Pullos etiam arborum vocat Cato cap.51, quos reiectos vulgo vocamus, vel Des piõs: Ab arbore (inquit) abs terra pulli qui naſcentur, eos in terram deprimito. Pullulos quoque eoſdem vocauit Plinius lib.17. Nullis verò tales pulluli proueniũt, niſi quarum radices amore ſolis in ſumma tellure ſpatiantur. Atque inde pullulare verbum deductum, quaſi pullulos emittere, quod & pullulaſcere dixit Columella libro 4.cap.21. Repionner.

Sed ne caudicis partes omittamus, prius quàm ad ramos tranſeamus, ſciendum eſt caudicem conſtare ligno, cortice, tunica, & humore ſiue medulla interna, quæ matrix dicitur.

Lignum, eſt pars arboris interna, præcipuè in caudice, quæ fiſſilis eſt & dura, Du bois: éſtque veluti caro ipſarũ arborum:vnde ligneſcere dicũtur plantæ quædam, atque adeò radices, quæ in ligni duritiem concreſcunt & ſiccantur:qualis eſt raphani radix, & caulis ferulæ, atque etiã thapſiæ, quæ lignoſum caulem proferre dicuntur.

Pectines à Plinio dicuntur in arboribus, & earum

materia, per longitudinem rectæ pectinum modo lineæ & interualla, quæ Græcis κτηδόνες appellãtur. In quibus autẽ arboribus variant pectinum illorum lineæ & interualla, adiicere Plinius solet aliquid, quo varietas illa possit indicari, obliquos, crispos, nodosósve pectines appellans.

Cortex, pars superior & vltima, atque ab ipso subiecto corpore separabilis: éstque veluti coriũ & operculum, ac crusta quædam ipsarum arborum & plãtarum. Virg. Ruptus de subere cortex. Vne escorce. vnde decorticare, & excorticare arborem dicimus. Atque hic quidem cortex quibusdam arboribus læuis, quibusdam rugosior apparet: cuius diminutiuo, corticula, vsus est Columella lib. 12. cap. 47.

Liber autem dicitur cortex interior, ipsi ligno adhærens. Col. lib. 5. cap. 10, Ita librũ arboris inolescere finito. Vnde librum remittere dicitur arbor quãdo corticem sua spõte relinquit. Col. lib. 11. ca. 2, Possúntque si iã librum remittunt, inseri oleæ vel emplastrari. Virgilius tenuẽ tunicã appellat in Georg. Et tenues, inquit, rumpunt tunicas. Ac paulò pòst, Vdóque docent inolescere libro. Vnde libri appellati, qui ex tuniculis illis arborũ interioribus primùm confici solebant. Hinc etiã delibrare arborem, apud Columellam, hoc est, vsque ad corticem interiorem diffindere, vt crassior postea euadat.

Matrix Theophrasto dicitur, quod in medio ligni vel caudicis tertium à cortice continetur, quæ à nõnullis cor, ab aliis medulla appellatur. Le cueur de l'arbre. Quin & pulpã in arboribus id vocat Plinius lib. 16. cap. 38, quod nos in animalium corporib⁹ musculum appellamus.

Lachryma verò eſt is humor, qui ſtatim deſecto caudice vel ramo, aut aliquibûs tantum, ipſo ligno proſilit & apparet: vulgus vocat La ſeue. Vnde lachrymantes calamos, hoc eſt taleas quæ inſeri ſolẽt, vocat Plinius lib.17.cap.14: & in procemio lib.23, lachrymam vitis vocat, quæ veluti gummi eſt.

Muſcus, Græcis bryon (quãquam etiam bryon populi candidæ vuã ſignificet) aliis ſplanchnos, aliis ipnos dicitur: vulgus noſtrũ vocat De la mouſſe, eſt id quod in ipſa corticis arborum quarundam ſuperficie lanuginoſum apparet, ceu cani quidam ipſarũ arborum villi.

Rami ſunt (inquit Theophraſtus) qui à caule vel caudice fiſſi, multiplices ſparguntur, quos nonnullis placuit nodos appellare: ſúntque veluti quædam ipſarum arborum brachia, quibus ſeſe latius diffundunt & expandunt, atque in altũ attolluntur. Vnde Virgilius,

Tum fortes late ramos & brachia tendens.

Quod alibi dicit, frõdes explicans, ipſas frondes pro ramis ponens: cum tamen frons propriè dicatur, id quod ipſe ramus circunquaque producit: multa interdum folia habens, & nonnihil corticis, ac veluti caudiculi. Vnde frondoſus ramus dictus eſt Liuio decimo ad vrbe cõdita: & frondea corona, quæ multis frondibus laureis, vel hæderaceis folioſis contexta eſt: ramis enim contexi corona non dicitur. Hinc etiam frondare arbores dicimus, pro frondes amputare & leuare: hoc eſt, ramos arborum expurgare, & inutilẽ frõdiũ propagationẽ exſecare. Virg. -omne leuandum Fronde nemus. Hoc eſt, frondibus ſpoliandum. Quod munus qui exequebantur,

frondatores appellati ſunt: & frondaria fiſcina, in qua expurgatæ & deſectæ frondes reponebantur. Colum. Cũ frondere cœperunt cacumina fici, ferro ſumma prodeſt amputare. Idem lib. 5. cap. 8, Lætam frõdem olea nõ inducet. Elegãter, pro vberẽ frondẽ non producet. Quod Cicero primo Tuſcul. quæſt. frondeſcere dixit: Cælum (inquit) niteſcere, arbores frondeſcere. hoc eſt, in frondes abire, & frondibus veſtiri. Cæterum rami tandiu dicũtur in arboribus, quandiu ipſi corpori coniuncti ſunt: cũ verò ab ipſo corpore deſecti & exempti, ramalia appellãtur proprie. Ouid. lib. 8. Metamor. Multifidáſque faces, ramaliáque arida tecto. Perſius Saty. 1, Vt ramale vetus vegrandi ſubere coctum.

Ramus autem arboris cum fructu decerptus, termes appellatur. Horat. Nunquam fallentis termes oliuæ. Vnde terminare verbum deductum, quoniam antiqui diuiſiones agrorum, priuſquàm metæ inuẽtæ eſſent, termitibus ſignabant. Gellius tamen lib. 2, ſpadicem vocauit, auulſum è palma termitem cum ipſo fructu. Itaque ſpadicis nomẽ proprium ipſi palmæ erit, quemadmodum palmes ipſarum vitium.

Tabulata dicũtur rami effuſiores, & in plana tendentes, non in altiora creſcentes: quales in platanis potiſſimum & vlmis conſpiciuntur. Virg. Summáſque ſequi tabulata per vlmos.

Surculus, eſt id indiuiduum Theophraſto, & ſimplex, quod ex ramis vel caudice oritur, qui etiã frõdes gerit: nihil enim prohibet quin ramus & frondes & ſurculos producat. Græcis autem, κλάδος dicitur, quale præcipue (inquit Theophraſtus) germẽ annotinum apparet. Vnde ſurculoſi rami Plinio ap-

pellantur, surculis referti.

Malleolus, surculus est vtrinque capitatus è duro. Cic. de Senect. Malleoli, plantæ, sarmenta, vites, traduces, &c. Columella malleolarem virgam appellat, quam ait non amplius quàm sex gemmarũ esse debere. gemma autem quid sit, quid item malleolus, draco, &c. in Vineto nostro latius docebimus: hæc enim ad vitem magis pertinent vocabula.

Oculi in arborum surculis dicuntur, vnde germẽ producũt, siue germinãt, Des oeilletons: atque hinc inoculatio quam propriè emplastrationẽ vocat Columella, cum oculus surculi aperitur, vt alterius arboris oculũ intus inseramus: cuius rei ratio sequenti capite diffusius à nobis explicabitur.

Gemma, idem quod oculus. frequentius autem est apud rusticos: quod nomen vt formarent, translatione sumpta à lapillis pretiosis, necessitas coegit, inquit Quintilian9 lib. 8. & Cicero 3. de Oratore. Virg. Et læto turgent in palmite gemmæ. Itaque gemma si in arboribus sit, vulgus nostrum vocabit Des boutons: & gemmare arbores dicet vulgus Boutonner: quod & gemmas agere dicit Columella lib. 6: & gemmascere lib. 5. cap. 10. Vnde bigemmes & trigemmes palmites appellat. Si autem in vitibus fuerit gemma, vulgus nostrũ appellabit Vng bourion: & gemmare vites dicet Bourionner, quod Virgilius dicit trudere gemmas, 2. Georgicorum,

Sed trudit gemmas, & frondes explicat omneis.

Germen autem est id quod ex ipsis arborum surculis primo vere exit, ex quo deinde folium producitur. nam gemma propriè floris est, quanquam vtrũque confundatur. Plin. Densante se frondium ger-

mine. Vnde germinare dicuntur arbores primo vere, cum germina emittunt. Columella, Primo vere ante quàm germinent arbores, deponito: ac ne tinea molesta sit seminibus ficulneis, in imum scrobem demittito.

Folium, est id in planta vel arbore, quod humore & carne constans, ipsam arborem vel plantam vestit atq; exornat: quod Græci φύλλον appellãt, sine quo arbores ipsæ & plantæ propemodũ nudæ apparent, vt cum folia deciderunt per autumnum. Vnde folia agere dicitur arbor, cum folia producit. Colum. Simulatque folia agere cœperint ficus. Quinetiam dicitur proprie Plinio lib. 15. cap. 29, folium patulum, minutum, densum: Large, menue, espesse fueille.

Pediculus verò, siue Petiolus, est id quo foliũ, flos, vel fructus dependet. La queue. Plin. Tutiores sunt fungi cum carne cocti, aut cum pediculo pyri. Columella, Cum iam matura mala fuerint, antè quàm rumpantur, petiolos, quibus pendent, intorqueto.

Flos, ipsarum arborum & plantarum gaudiũ, vnde postea fructus oritur: éstque id, inquit Theophrastus, quod ipsis plantis & arboribus à natura accõmodatur ad fructum. La fleur. Vnde florere & florescere dicuntur ipsæ arbores, cum vere nouo flores emittunt, & conspicuè apparent.

Fructus quid sit omnes norunt, constátque carne & semine, atque etiã cute, quam vulgo appellamus Plure. Plinius putamen vocat lib. 15. cap. 22: Sola, inquit, differentia generum in putamine duro fragili ve & tenui, loculoso & simplici. Sed à fructu, fructificare & fructiferæ arbores dicuntur, quæ fructũ emittunt, decidente prius flore. Quo in loco pueris

id obiter aperiam, eleganter & propriè dici, arbores fructu indui, cum fructum emittũt, & palmites fructibus onustos gerunt. Columella lib. 5. cap. 5, Quia quòd pars palmitis præcipitata est, fructu induitur. Qua ratione etiã terra segetibus indui dicitur apud Pliniũ. Virg. 1. Georg. -cũ se nux plurima syluis Induet in florem. Hoc est, florẽ emittet & florescet. Quin & ex arboribus ipsis, fructu onustis, colligere fructum & decerpere fructum, eleganter dicimus: atque etiã percipere fructum ex ipsis. Plinius lib. 15. cap. 1, Hesiodus negauit oleæ satorem, fructũ ex ea percepisse quenquã. Item etiam fructu arborem spoliare, dicere possumus, & eleganter.

Sed quoniã quædã sunt peculiaria parturientis arboris indicia, quæ nec fruct9, nec floris nomẽ habere videntur, de iis etiã cũ fructibus nobis est dicẽdũ.

Cachrys Græcis, Latinis (inquit Barbarus) amentũ. sunt autem cachryes, sublõga panicularũ modo nucamẽta, quæ squamatim compacta propendent è ramis. Crescunt autem potissimum hyeme, & vere dehiscunt in flauescentes squamulas, & prodeunte folio caduca pereunt. qualia in larice, picea, platano, iuglãde, tilia, abiete, & aliis permultis videre licet.

Gallæ autem à Græcis κηκίδες dictæ, arboribus omnibus glandiferis communes tantum & propriæ sunt, cuiusmodi sunt quercus. Noix de galle.

Iulus, auellanæ nuci vel corylo proprius. éstque id quod, veluti prælongus vermis, singulari pediculo pensile nititur, & fructum præcedit. Plin. lib. 32. cap. 29, Ferunt & auellanæ iulos suos compactili callo ad nihil vtiles.

Paniculæ, inquit Barbarus, sunt veluti nucamenta

quædam quæ in ramis arborum, resinam fundentiũ, callo squamatim cõpactili depẽdẽt: vt in larice & picea arbore: cui paniculæ vice floris insunt, easque Græci κυτἰχρου: appellant. Plin. lib. 10. cap. 10, E ramis piceaũ arborũ, instar panicularum, nucamenta squamatim compacta dependent. Panicularũ enim nomine significantur ferè quæcunque sublonga vel subrotũda tumescunt effigie. Hinc comas etiam milii, panici, arundinis quoque, paniculas appellat idem Plinius, quas Græci antheles vocant.

Nucamenta verò generalius quiddam sunt, quàm paniculæ, & propria sunt arborum nuces ferentiũ: dicta nucamenta, vel quòd apertissime in nucibus propendere videntur, inquit Ruellius: vel quòd sunt ceu rudimenta quædam naturæ, pineam nucem facere condiscentis: ea etiam κύτἰαρα Græcis dicuntur. Cætera quæ ad fructus arborum pertinent, suo loco, nempe post arborum nomina, declarabũtur, vt instituimus. Sed iam redeamus ad eas partes arborũ quæ supersunt declarandæ: quanquam tamen nescio an tam iuste partes appellari debeant, quàm eæ quæ superius explicatæ: nam hæ etiam interdum arbuscularum nomen promerentur.

Viuiradices, inquit Budæus, dicuntur plantulæ arborũ, cũ sua radice translatæ, Græci φυτευτήρια vocant. Col. lib. 3. cap. 3, Vt nõ inuiti HS DC nummis singulis, singula millia viuiradicis à me rustici mercentur. Plin. lib. 17. cap. 23, In arbusto è prædictis sola viuiradicis ratio.

Tradux, traducis, viuiradix vel planta aut semen arboris, vel etiam vitis, aliò inde tractum & propagatum. Columel. lib. 5, Si tradux traducem non con-

tingit, media virga inter eas deligetur.

Talea, frustum ligni aut arboris, vt oleæ vel salicis, præcisum ex vtraque parte, vt in terram deponatur. Varro 1. de re rust. cap. 40, Demum in oleagineis seminibus arbores videndum vt sit de tenero ramo ex vtraque parte æquabiliter præcisum, quas alij clauolas, alij taleas appellant. Ita enim quædam arbores conseri solent, nempe taleis cubitali vel pedali magnitudine vtrinq; præcisis, quæ Græcis ξύλοι, vulgo plantalia dicũtur. vulgus nostrum vocat Vng troncon. Et serere taleis, Affier par troncõs. Pli. lib. 17. cap. 17, Myrtus & taleis seritur: morus talea tantum, &c. Quo in loco multa de talearum satu videre poteris. Columel. lib. 5. cap. 9, Taleæ deinde sesquipedales serra præcidantur, atque earum plagæ vtraque parte leuentur.

Calamus autem appellatur id quod ramo alicuius arboris inserere solemus, Vne greffe. Pli. lib. 17. cap. 14, Ideo lachrymantes calamos inseri non oportet. Vnde vulgare vocabulum apud Italos, incalmare, pro inserere, Enter. Calamus alioqui tessera siue tessella appellatur Plinio: Quidam, inquit, huic generi miscuere fissuram in vitibus exempta cortice tessella, surculo à latere plano adigendo. Columella insitum appellat lib. 4. cap. 29, Cum quod ex insito profundit, subligandum.

Virgulta appellat Virgilius, quæ quibusdam vulgò plantalia, aliis semina appellari placuit: nonnulli etiam palmites vocant: nempe surculos eos qui terræ committuntur, vt in arborem insurgant.

-quæcunq; (inquit ille) promes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui. Virgas ĩterdũ appellãt Plinius

& Columella, interdum etiam virgas malleolares.

Stirpes arborum dicuntur quæ sua sponte proueniunt, inquit Columella lib. 3.cap.17: súntque veluti palmites solidiores & trunci. Virgilius,
Inde vbi iam validis amplexæ stirpibus vlmos
Exierint. Vnde stirpare & extirpare verba. Columel. Omnis deinde soboles, quæ ex vno stirpe nata est, quotannis extirpanda est. Et stirpitus aduerbiũ, quasi radicitus.

Turiones Columellæ dicuntur, teneritates summitatum ipsarum arborum, quæ singulis annis crescunt. vulgus nostrum vocat Des sions.

Flagella verò dicuntur cymæ arborum, & ipsarũ summæ partes, quæ ad cuiuscũque venti flatũ mouentur: vnde etiam nomen traxerũt ab eo, quòd flatibus petantur. Le menu bois du feste de l'arbre. Virg. -néve flagella Summa pete.

Sed hæc de partibus arborum, quæ potuimus adsequi, sint satis. plura qui volet, ab ipsis authoribus petat: difficillimum est enim vnius diligentiam id præstare posse, quod alioqui multorum labor consequi solet. Nunc ad vocabula, ipsarum arborum culturam & ornatum ac curam exprimentia, descendamus: vt pueri saltem dum probatos authores legent, omnia quæ de hac re tractabuntur, facilius intelligant. Post hæc autem ad ipsarum arborum nomina & fructus, sermonem transferemus.

VOCABVLA AD ARBORVM CVLturam & insitionem pertinentia.

Fuerit & hæc quidem pars, nostro iudicio, pueris

admodum necessaria, tum ad probatos authores intelligendos, tum etiam ad faciliorem & magis absolutam eius rei, quæ de arboribus tractat, cognitionẽ. Neque enim id æquum nobis esse videtur, pueris arborum nomina tradere, prius quàm & quid sit arbor, & quæ sint arboris partes, quæ etiam sint vocabula arborum culturæ propria, compertissima habeant: perinde enim esset, ac si rei alicuius nomen probè tenerent, rei autem ipsius naturam & vsum propemodum ignorarent. Nam quid quæso esset ineptius, quàm rhetorices aut dialectices nomina cognoscere, ipsarum verò artiũ vsum ac rationem incompertam habere? Id enim etiam vulgus imperitũ nouit. Mallem vtique, atque id quidem vtilius mihi videretur, rei alicuius vsum, vel vtendi rationẽ callere, ipso tamen nomine ignorato. Atqui non ita nobiscum agetur: nam etiam nomina ipsa arborũ describemus. Sed præponenda est, vt dixi, ipsarum cõserendarum ratio: nõ tamen res ipsa, ne putetis: nam agricolæ non sumus. Præterea multos habetis, qui id fusissime tractauerunt: sed tantum vocabula, quibus vtuntur ij qui rei ipsius rationẽ conscripserunt. Itaque rem aggrediamur, & ab ipsa arborum dispositione incipiamus, quam veteres obseruauerunt.

Serere arbores, Planter. Columella, Arbores raris interuallis serito. Has enim certo ordine serebant antiqui, quemadmodum hodie quoque obseruari videmus, non solum oblectamenti gratia, sed vt liberius & æquale terræ alimentum recipiant: & rami se in vacuum non extendant. Vnde illud Virgilii 2. Georgicorum,

Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:

Non animum modo vti paſcat proſpectus inanem,
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, nec in vacuum poterunt ſe extendere rami.

Itaque per ordinẽ, & paribus menſuris diſponebantur arbores in ſeminario, & certis interuallis ipſos ordines diſtinguebant, quæ illi interordinia appellarunt. Serere etiã plantare dicitur. Plin. lib. 17. cap. 10, Hoc modo, inquit, plantantur punicæ. nam & planta eidem authori pro viuiradice vel ſemine ſumitur, lib. 17. cap. 15, Satiuæ (inquit) plantæ, ſyluæſtrium radicibus inſeruntur, natura ſiccioribus. Syluestres plantas appellat, quas vulgus noſtrum vocat Des ſauuageaulx. Satiuas autẽ, Des plãtes frãches. Sed & illud omittendũ nõ eſt, figere humo plantas feraces, apud Virgiliũ quarto Georgicorũ, eleganter id ſignificare quod vulgus noſtrum dicit Affier, ou afficher, ou piquer des plantes fertiles. Quod etiam ponere dixiſſe videtur Columella lib. 11. cap. 2: Plantáſque vlmorum (inquit) nunc ponere vtile eſt.

Metare arbores aut vineas, eſt diſponere, & certis menſuris atque etiam ordinibus ſerere : vulgus noſtrũ vocat Reonner. nam ordines ipſos, appellat Des reons: & interordinia, Des reſes: ſolũ autem ipſum, Le gueret. Vnde metatores dicebãtur ipſis antiquis qui arbores ita diſponebãt, Des reonneurs. Plin. lib. 18. cap. 33, Hunc olïueti metator vergiliarum quatriduo, hũc caueat inſitor calamis, gemmiſque inoculator. Quæ duo poſtrema vocabula nũc primùm declarabimus. Vnde etiã vinearum metatio dicta Columellæ lib. 4, Hæc (inquit) in quincuncem vinearũ metatio expeditiſſima ratione conficitur.

Diſponere autem arbores, vel etiam vites in quin-

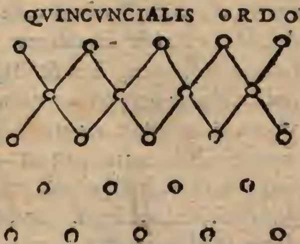
cuncem, Reonner les arbres ou sauuageaulx en ordre de cinq a cinq par bonne mesure, ou en eschiquier, est (inquit Baysius) quando secundi ordinis arbores ad primas paribus interuallis sic disponuntur, vt figuram quincuncialem seruare adinuicē videantur. Plin.lib.17.cap.11, In disponēdis arboribus arbustisque ac vineis, quincuncialis ordinum ratio vulgata & necessaria:non perflatu modo vtilis, verū & aspectu grata, quocunque modo intueare, in ordinem se porrigente versu.

Est autem figura quincuncialis, eius figuræ quæ decussim antiquis significabat, media: fiebat decussis ad X literæ figuram, quæ figura apud Latinos, decem significat. Colum.lib.3.

cap.13, Nam duas regulas eius latitudinis qua pastinator sulcum facturus est, in speciem Græcæ literæ X decussauimus, atque ita mediæ parti, qua regulæ committūtur, antiquam illam ciconiam infiximus:

Cæterū decussis figura si per mediū secetur, remanebit V nota:quæ quinariū numerū, atq; adeò quincuncem demōstrat. Sed hæc quidem multoties tū superius, tū etiam inferius multiplicata figurā facit quæ quincuncialis appellatur, vt in margine de-

ſcriptum vides. Itaque ordines in quincuncem diſpoſiti, æqualium laterum trianguli rationem ſeruant, & obliqui: non autem directi apparent. Cæſar libro ſeptimo, Ante hos obliquis ordinibus in quincũcem diſpoſitis, ſcrobes trium in altitudinem pedum fodiebantur. Scinditur enim terra (inquit Columella libro quarto) more noualium, trãſuerſis aduerſiſque ſulcis, dũ vitis per denos pedes in quincuncem diſponitur. Quo in loco multis verbis explicatam poteris legere diſponẽdarum in quincuncem arborum rationem, & quo pacto ſpatia & interordinia fieri debeant: & creta, aut purpura, vel alio quouis colore conſpicuo ſignari, ea propemodum forma quæ ſuperiori figura deſcripta eſt. Itaque falli plurimum videntur qui quincuncem directis ordinibus fieri debere putant. Neque verò audiendi ſunt, qui duo loca proferunt in ſuam ſententiam: alterum Ciceronis in Catone Maiore: alterum Quintiliani lib. 8. cap. 3. nam ea quidem ita intelligi non debet, quemadmodum ipſi autumant, vt ſtatim oſtendemus. Locus Ciceronis ſic habet, de Cyri regis Perſarum deliciis: Cum, inquit, admiraretur Lyſander, & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, &c. Hoc eſt, rectè diſpoſitos: non autem ad rectam lineam ordinatos. Sed & Quintiliani locus ſic etiã habet, vbi de orationis ornatu ſcribit, ſumpta metaphora ab ipſarum arborum in quincuncem diſpoſitione: Quid enim (inquit) illo quincunce ſpecioſius, qui in quãcũque partem ſpectaueris, rectus eſt? &c. Non ita ſanè legunt antiquiores & emẽdati codices. Sed hoc pacto potius, Quid enim illo quincunce ſpecioſius? Quid, in quãcunque partem ſpe-

ctaueris, rectius, hoc est ordinatius, & magis recte dispositum? non autem, ad rectam lineam, vt illi putant: quanquã & obliqua & transuersa figura rectis lineis componantur. Non ibo tamen inficias quin quincuncis figura etiam alio pacto sumi & intelligi possit: cuius rei admonuit nos Lazarus Bayfius, incredibilis eruditionis vir, atque id ex Volusii Metiani authoris antiquissimi sententia: cuius de quincũce opinio est, vt quinque pũctis figuretur hoc pacto, ⁚ · ⁚ Quod si verum est, profecto conserendarũ in quincuncem arborum rationẽ ita intelligemus, vt plures huiusmodi quincunces in longum producti, vnum ordinem facerent: interordinium autem appellaretur, id quod inter ipsos ordines rectũ vtrinque conspiciebatur, vt est in proxima figura.

Circunfodere arbores aut vites, est cum, æstate potissimum, aridam iam terrã, neque satis humidã, circunquaque effodimus vsque ad ipsas radices, atque huius ablatæ terræ loco humidiorẽ & crassiorẽ iniicimus, præsertim in iis arboribus quæ per hyemẽ ablaqueatæ non fuerant. Vulgus rusticorum vocat Bescher au pied, ou bescheter a l'entour des racines. Colum. lib. 11. cap. 2, Arbores quoque tẽpus est ablaqueatas circunfodere & operire. Plin. lib. 17. capite 18, Circunfodi autem omnibus annis à solstitio duûm cubitorũ. Vnde circunfossor apud eũdem, &

circũfossura: Cupressus, inquit eodem loco, cap. 26, aspernatur circunfossuram.

Circummunire plantas arborum caueis, est ipsas plantas vel spinis vel palis circumpositis munire, & sepire, ne à pecore corrodantur, & boues ipsas corrumpãt. Encaiger ou entourer les plantes d'espines, ou aultres choses de peur des bestes. Colum. lib. 5. cap. 8, Optimum est etiam constitutas plantas circummunire caueis: deinde constitutum iam & maturum oliuetũ in duas partes diuidere, quæ alternis annis fructu induantur.

Ablaqueare arbores, Deschausser, est hyeme potissimum, terra defossa, superuacuas radices quæ per æstatem succreuerãt, abscindere, ne inutili propagatione succum ipsi matri necessarium eripiant: cuius rei rationem & modum latissime docet Columella lib. 4. cap. 8. Dicta ablaqueatio à lacubus siue lacusculis, qui fiunt dum ipsas radices amputamus. Col. loco superiori, Aut (inquit) hyemalis, quæ ex pluuiis cõsistit, in lacusculis ablaqueationis aqua, brumæ congelationibus noua vulnera peruret. Plinius, Myrrha gaudet rastris & ablaqueationibus. Cæterũ orbem ablaqueationis appellat Columella, fossuram siue fossionem illam, quæ circum ipsam arborem in orbẽ fieri solet, lib. 4. cap. 4. Nam dum exaltare (inquit) fortius orbẽ ablaqueationis fossor studet, obliquam vitem plerunque sauciat.

Aggerare arbores, vel etiam aggerare terram circa arbores, est quum post hyemem, instãte iam æstate, terram circunfundimus, & veluti circummunimus ipsas arbores optima terra, ne calore nimio radices exarescant: vulgus nostrum vocat Rechausser. Colu.

Omnes arbores fructiferæ circunfossæ aggerari debent. Idem de arboribus, Stercoratam terrã circà aggerato. Idem lib.11.cap.2, operire pro eodem sumere videtur: Arbores quoque (inquit) tẽpus est ablaqueatas circunfodere & operire. Idem ibidem, adobruere pro eodem sumpsit: Omnes (inquit) arbores quæ fuerant in segete, circunfodere & adobruere oportet. Hoc est terra multa sepelire, vt non appareant trunci.

Facere scrobem, aut fodere, est foueas facere, in quibus arborum surculi depangantur, & demittantur in seminario. Faire les fosses pour planter & piquer des sauuageaulx. Columella lib.5.cap.9, At si eodem anno & scrobem facere, & arbores serere voles: minimum ante duos menses scrobes fodito. Virgilius subigere scrobes dixit. Cato autem cap.27. dixit inuertere scrobes, pro eodem: Scrobes, inquit, inuertito oleis, vlmis, vitibus. Sunt autem scrobes, fossiones siue foueæ intra terrã manufactæ, ad vineas vel arbores conserendas. Vnde scrobiculi per diminutionẽ, Petites fossettes. Plin.lib.21, Atque in scrobiculis seruntur, hominis fæce circunfusis. Incilia verò (vt hoc etiam obiter dicamus, quando sese offert ipsa res) sunt fossæ ad deducendam circa ipsas arbores aquam factæ, quas ab elicienda aqua, dictas fuisse inciles fossas Festus autumat. Vnde incilia excitare, pro huiuscemodi foueas facere, dixit Columella lib.3.cap.11, Si olea (inquit) in cliuo sit, incilia excitentur, quæ limosam aquã ad radicem deferant.

Delibrare arbores aut vites, dicuntur agricolæ, cũ ipsum corticem aut excsum, aut aridum, & vermibus, aut alio quopiam vitio inquinatum, tollunt, vt

31, Vnus frondator, quatuor frondarias fiſcinas cõplere in diem iuſtũ habet. Hinc etiã frondatio dicta, ipſa frondium amputatio. Columella, Atque in frõdatione (inquit) cauendum ne prolixiores pollices fiant qui ex amputatis virgis relinquuntur.

Attondere & interradere arbores vel vites, eſt luxuriei comprimendæ cauſa, cacumina flagellorum confringere: ſic enim loquitur Columella lib. 4. cap. 27, Qua ratione firmiores (inquit) arbores & feraciores fiũt. Plinius, Oleæ attondentur, ſicut & vites, atque etiã interradi gaudent. Quod interlegere dixiſſe videtur Virgilius, & frondes manibus carpere: Ipſa acie (inquit) falcis nondum tentanda, ſed vncis Carpendæ manibus frondes, interque legendæ. Quod etiamnum interpurgare dixiſſe videtur Plinius lib. 18. cap. 26, Ficus interpurgari, ſeminaria fieri, &c. Decacuminare etiã dixit Columella lib. 5. ca. 6, Decacuminanda, inquit, eſt iuxta ramulum, qui videtur nitidiſſimus.

Caſtrare arbores, vel arundineta, aut vites, eſt, inquit Columella, intercidere & diſrarare. Ait enim lib. 4. cap. 32, Sed illud de integro refodi debet, hoc poteſt intercidi & diſrarari. quod opus ruſtici caſtrationem vocãt: Plinius deputationẽ videtur appellare lib. 17, & Cato cap. 50, interputationẽ. Vnde etiã putare arbuſculas dixit Columella: Arbuſculæque (inquit) ficorũ in ſeminariis putari, & ad ſingulos ſtylos redigi debent. vulgus noſtrum vocat Eſmonder.

Exturbare arborem, eſt herbas quæ circunquaque adnaſcũtur, auellere: vt melius terræ alimentum capiat. Curer. Hoc verbo vtitur Columella lib. 4. cap. 31. Quod & ſarrire dixit Plinius lib. 17. cap. 10.

Interlucare ramos arborum, dixit Plinius lib.17. cap.23.pro eo quod eſt,ramos ſeu germina inutiliter pullulantia cum interuallo reſecare,vt ſolem & lucem alii rami poſſint recipere:quod vulgus noſtrum vocat Bailler iour, ou bailler ſollaige. Et à luce deductũ videtur vocabulum , quòd locus vnde cædũtur rami vacuus,lucẽ aliis ramis præbeat: vel quòd decidantur vel intercidantur rami lumini officiẽtes. Vnde interlucatio apud eundem cap. 27, Interlucatio (inquit) arboribus prodeſt,ſed omniũ annorum trucidatio inutiliſſima.Eadem etiam collucatio dicitur.Colu.lib.2.cap.22,Neque terram aperire, neque arborem collucare. Collucationem in ſyluis profanis fieri Varro refert,cũ rami recidebantur officiẽtes lumini,vel etiã interdum ipſæ arbores. Eſſarter.Cato cap. 139, Lucũ collucare Romano more ſic oportet.Sublucare quoque in eodẽ ſignificatu poſuerunt antiqui. Sublucare autẽ arbores(inquit Feſtus) eſt ramos earũ ſupputare,ac veluti ſubtus lucẽ mittere.

Cædere arbores,Couper: hoc eſt reſecare, eruere, præcidere, & ex iis detrahere quod nobis vtile futurum ſperamus cum percreuerunt, vel ad aſſeres ex pyris & nucibus aut quercubus faciendos,vel etiam ad materias domuum & ædificiorũ.Columel.lib.4. cap.21,Si culta,quarto demum anno cæditur. Vnde titulus eſt apud Palladium,De materie cædenda. Id etiam Varroni detruncare dictum eſt : hoc eſt vſque ad truncum reſecare.

Tranſferre arbores ex ſeminario in arbuſtum, eſt quod vulgus noſtrum trãnſplantare dicit.Trãſplanter. Plinius lib.17.cap.11,Plãtas ex ſeminario tranſferre in aliud,prius quàm ſuo loco ponantur, opero-

ſe præcipi arbitror. Ibidem, In arbuſtum quinquennes ſub vrbe transferũt. Hinc traduces dictæ pro ſeminibus quæ traducuntur & transferuntur: de quibus ſuperius in partibus arborum. Nunc ad inſitionem veniendum.

Inſerere arbores, eſt ſurculo vnius arboris ingenioſe detracto, & in aliam commiſſo ac conglutinato, ipſarum arborum naturam ita immutare, vt eas veluti cogere videamur tales fruct⁹ producere, quales ſurculorũ natura proferre ſolet: vulgus noſtrum appellat Enter. Itali, vt prius diximus, à calamis qui inſeruntur ſumpto vocabulo, incalmare dicunt. Plinius, Semine quoque inſerere natura docuit, &c. Vnde etiam inſitum appellat idem author, Vne ente. Quædam (inquit) in plantario inſita, eodem aie transferuntur. Fit autẽ hæc inſitio hodie duplici ratione, quã etiã refert Plinius lib. 17. cap. 14, Aut enim trũcus arboris leniter finditur, cuneo tenui fiſſuram cuſtodiente admoto, donec cuſpidatim deciſus deſcẽdat in rimam calamus. Atque hæc quidem inſerendarum arborum ratio vulgo vocatur, Enter en fente. aut etiam inter corticem lignúmque ſurculus inſerebatur, qui primus inſitionis mos fuit: qui hodie quoque dicitur Enter en eſcorce. Sed de variis arborum inſitionibus videto Columellã lib. 5. cap. 11.

Alia eſt præterea inſerendarum arborum ratio, quam Plinius & Columella inoculationem vocant: nempe cum gemmam vel oculum vnius arboris includimus in ſinum & nodum gemmæ alterius, expulſo cortice. vulgus noſtrum vocat Enter en bouton. Inoculatio, inquit Plinius, rores amat lenes.

Eſt & alia inſitio, quam emplaſtrationem vocant

ſuperiores authores: atque hanc ſcutulatam inſitionem appellare poſſumus ex Plinio. Vnde etiam vulgus vocat Enter en eſcuſſon: Exempta enim ſcutula, inquit ille, (ſic enim vocat quod poſtea emplaſtrum dixit) cortici imprimitur ex alia cortex par, cum ſui germinis mamma: ſic compage denſata, vt cicatrici locus non ſit. Atque hæc quidem emplaſtri ratio, inquit idem, ex inoculatione nata videri poteſt: craſſo tamen maxime cortici conuenit, neque paruis & minutis arboribus propria eſt, & æſtate potiſſimum fieri ſolet: aliæ autē duæ inſitiones, hyeme vel vere. Columella tamen lib.5.cap.11, eandem eſſe inoculationem cum emplaſtratione contendit: Plinius verò Fertiliſſima (inquit) omnium inoculatio, poſtea emplaſtratio: & inſerere firmiſſimum, fœcundiúſque quàm ſerere.

Neque verò omittenda eſt ſerendarum arborum ratio, quæ taleis fieri ſolet. Eſt igitur taleis ſerere, quod vulgus ruſticorum dicit Picquer ou afficher. ſunt enim arbores permultæ quæ ita ſeri gaudent: quemadmodū oliuæ, ſalices, & huiuſcemodi. Vnde inhumare taleas, Enterrer les plātes: & demittere taleas, Coucher les cions, dixit Plinius. Præterea, muſcum talearū radici circundare, Mettre de la mouſſe autour de la racine. Atque hæc de arborum culturæ vocabulis ſint ſatis. Plura qui volet, ex ipſis authoribus colligat. Nunc ad ipſa arborum & fructuum nomina veniendum.

POMARIVM.

Requirit etiam hæc pars ſuum ordinem, nequid

indiſtinctum aut indiſpoſitum ſit, quapropter puerorum ingenia cõfundi atque etiam offendi poſſint. Ipſa igitur arborum & fructuum nomina explicaturis(quæ res vt eſt ſane difficillima, ita facilem & benignum lectoris animum expoſtulat)dicendũ erit nobis de arboribus fructiferis,quæ,vt inquit Plinius lib.12.cap.3.in incolarũ numero eſſe cœpere: hoc eſt, cœperunt excoli & conſeri apud nos, vtilitatis & fructuum gratia.Atque vt id quidem faciliori dicẽdi ordine perſequamur, faciemus primùm pomarium,in quo per certos ordines,varias arborum fructiferarum ſpecies diſponemus:quarum nominibus explicatis,ſtatim etiã fructus oſtẽdẽtur.alienũ enim eſſet fructus ipſos à ſuis arboribus ſecernere.Exinde verò poterimus Oliuetum è pomario diuidere, quando rei difficultas & neceſſitas expoſtulat:cui tamen Ficetum cõiungemus prius quàm de moris,cornis, & meſpilis à nobis dicatur. Veniendum poſtea erit ad nuces,poſt quarum explicationem, Seminarium noſtrum claudendũ erit. Nam Caſtanetum in Syluam differemus:poſt quam etiam Frutetum ſubnectemus.In eam verò Syluam maiorum arborum nomina referenda erunt, & quæ in ſyluis potiſſimum ac nemoribus creſcere ſolent: quam ſtatim abſoluto Seminario,poſt Vinetum tamẽ,ſumus vobis daturi. Salictum verò poſt Pratum vobis dabitur: nã is eſt ſalicto commodior locus.

Sed prius quàm Pomarium noſtrum aggrediamur, hoc vnum vos admonebo,æqui vt ſitis & beneuoli.neque verò mihi id vitio detis, ſiquando vel per imprudentiam,vel fortaſſis ignorantiam(fatendum eſt enim quicquid in homine eſt) aberrauero:

aut si interdum Latinis Gallicæ dictiones non tam eleganter respondebunt, quàm fortassis cuiquam vestrũ videbitur. Id si acciderit vt animaduertatis, faciles vos esse velim: neque tam cito obstrepere, vt calumniatorum potius quàm studiosorum nomẽ incurratis. Tam est enim difficile omnibus ingeniis in hac re satisfacere, quàm difficile & laboriosum esset velle incertissima quæque omnibus certissima facere. Audebimus tamen, neque quẽque audiemus, qui dicat, ea nos à bonis authoribus desumpsisse, & doctorũ diligentia plurimum adiutos, laudem ex aliorum laboribus & vigiliis captare velle. Eant illi, & sibi tantum inuideant, non etiã aliis. Quicquid enim à bonis authoribus desumpsimus, id quidem non fatebimur modo, verumetiam ipsos tãquam authores adducemus. Quicquid doctorum diligẽtia & labor nobis præstitit, ceu iis quibus per ætatem iudicium nondũ est satis expurgatum: id ne tacebimus quidem, atque ipsis etiã inuitis gratiam referemus, adscripto dignitatis & honoris nomine. Quòd si fortassis tam rusticus tàmque syluanus, vt sic dicam, fuerit quispiam, vt etiam nominis sui & authoritatis grauitatem nolit omnibus prostitui, taceat per me licet, & sua veluti arcana quædam apud se contineat, aut ipse scribat, & suam sibi gloriam suis vigiliis paret. Quinetiam iis suo colloquio, sua eruditione, quantũ volet, interdicat, quorum ingeniis plurimum prodesse putet. Qui tamẽ animus, vtinam in viro literato non esset, in quo nihil modestiæ desyderari alioqui deberet. Sed iam ad nostrũ pomariũ.

Pomarium quid sit, ferè omnes norunt: est enim locus pomis arboribus consitus, & in quo semina

pomorum depangũtur. Vne pommeraye. Columella lib.5. cap.10, Locum pomarii prius quàm semina feras, circunuenire maceriis oportet. Pomorum autem nomine, non solum arbores, mala dulcia ferentes, quas nostri vocant Des pommiers: neque tãtùm mala ipsa dulcia aut acerba comprehẽduntur: sed etiam arbores omnes, fructus rotundos ferentes. item fructus ipsi, siue molli, siue etiam duriori putamine contecti fuerint. Plinius de nucibus, Solum hoc (inquit) pomum natura compactili operimento clausit. Itaque pomaria, nõ solum loca significabũt, malis dulcibus consita, & quibus mali nomen solis conuenit: sed etiam aliis fructibus, vt persicis, pyris, & id genus. Columella, Curandum est (inquit) vt quamgenerosissimis pyris pomaria cõseramus. Erũt igitur pomaria, loca amœnitatis gratia, variis arboribus, fructus etiam varios & orbiculatos ferẽtibus, consita: qualia erant Atlantis, de quibus Ouidius 4. Metamorphoseos,

Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas
Mœnibus. Quorum studiosissimus & diligentissimus cultor fuerat etiam Alcinous rex Phæacum. Vnde Alcinoi syluam, Virgilius in Georgicis pro pomariis dicit. Pomariorum insuper nomine, vt ipsam significationem absoluamus, locus intelligitur in quo poma reponũtur. Le guernier aux pommes. Plinius, Pomaria in loco frigido ac sicco contabulari, septẽtrionalibus fenestris sereno die patere, &c. Græci oporothecam appellant. Varro 1. de re rustica, cap.59, Et ideo oporothecas qui faciunt, ad aquilonem vt fenestras habeant, atque vt aere perflentur, curant.

Sed ne quis dictionum vicinitate,& veluti cõnsonantia decipiatur, vt pro pomario pomœrium dicat:sciat ex Liuio pomœrium,locum esse circa murum,quem in condendis vrbibus quõdam Hetrusci quà murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conscribebant. Vnde Festus pomœriũ dictum putat,quasi promurum,id est proximum muro: Varro autem,quòd esset post murũ,dictũ pomœriũ autumat. In eadẽ sententia est & Liuius, Nam & hoc (inquit iste) spatium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quòd post murum esset,quàm quòd murus post id,pomœrium Romani appellarunt. Redeamus ad nostras arbores & fructus,quos nostra ætate in pomariis reperimus.

INCIPIEMVS à malo arbore,quæ Græcis melea dicitur, Vng põmier : cuius fructus, malum appellatur: Græcis melon, Vne pomme: sumítque varias secum appellationes tum à forma, tum etiam à sapore, & locis in quibus crescit, vt postea declarabimus.

Pomi autem nomen(inquit Barbarus)generalius est, complectitúrque quicquid apud Græcos opora cõtinet:hoc est,quicquid nihil habet exterius lignosum:nam ea quæ exterius lignosa sunt,Græci acrodrya vocant:qualia sunt,malum punicum, pistacia, castaneæ,nuces,& id genus permulta. Vtrũque autem genus,salgami nomine complectuntur Latini, à quo salgamanus.Seruio poma dicũtur quæcũque corio molliore tecta sunt,in quo à nucibus differũt, de quibus suo loco. Pomum autem dictum Varro putat,quia potu siccitatibus indigeat,ac de pomo arbore intelligit: nam fœminino genere si proferetur,

quemadmodũ & malus & pyrus, arborem denotat: ſi autem neutro, fructum ipſum, vt hoc etiam puerorum cauſa dictũ ſit. Inordinata folia ſunt pomis, inquit Plinius lib.16.

Malorum igitur nomine complectemur omnes illos fructus, quos vulgo vocamus Des pommes: hoc eſt, quicquid id quod eſus eſt, foris habet: niſi quid aliud addatur, ſignificationis gratia: vel à ſapore deſumptum, vel à loco, vel etiam à figura. de quibus differentiis proximum eſt vt dicamus, non tamen omnibus, ne quis decipiatur: nam omnes recenſere infiniti propemodũ eſſet laboris: præterea ſua quæque lingua, propria malorum vocabula habet: quæ qui enumerare omnia conaretur, eadẽ opera & maris arenam & aſtra ipſa enumerauerit. Conabimur tamen, & in hoc diligentiam omnẽ adhibebimus, vt quæ ex Plinio & Columella animaduertimus in vſum noſtrum cadere, hîc adſcribamus, omiſſis tamẽ locorum differentiis: quòd eæ & infinitæ ſint, & omnium minus neceſſariæ.

MALORVM GENERA ET DIFferentiæ.

Malus arbor vulgo nota, quæ Græcis, vt prius iam dictum eſt, melea dicitur, Vng pommier, à pomis ferendis: cuius deſcriptionem ex Theophraſto, Plinio, & recentioribus doctiſſimis, vt Barbaro & Ruellio, deſumito. Mihi ſatis fuerit, pueris explicaſſe, malum ſerotinam appellari, quam vulgus vocat Pommier tardif: item malum præcocem, quæ vulgò dicitur Pommier haſtif: quæ etiam verna Latinis

dicta est: hoc est, quæ ferè ipso vere fructus edit, & celerrimè omnium fructus profert. Item malus bifera dicta, quòd bis ipso anno fructū ferat, Pommier de deux portees: malus agrestis, Pommier sauuage: malus generosa, Pommier franc: malus insita, Pommier enté: & cætera id genus. Sed ad fructus.

Malorum antiquis plura fuerunt genera, tum à saporibus, tum etiam ab ipsis inuentoribus petita. Nobis autem pomorum differentiæ propemodū innumeræ. etsi enim veteres (inquit Ruellius) hæc genera malorū annotauerint, posteritas tamen miscella insitione antiquitatem longè vicit. Sed quia hæc res non parum conferre videtur nostris iuuenibus, quibus operam damus, commodum est vt primùm aliquot antiqua pomorum nomina à Plinio, Columella, & aliis desumpta, explicemus: deinde verò vulgaria nostra describamus, prius quàm ad alias malorum differentias descendamus. quem ordinem in ipsis pyris postea sumus obseruaturi suo loco.

Poma serica, siue syrica, quæ & zizipha Columellæ & Galeno dicuntur, parui succi sunt, nec concoctionis facilis, itaque stomacho ingrata: sunt enim agrestia, & in spinosa arbore, albæ spinæ ferè simili nascentia: quæ quidem Narbonensibus Gallis vulgo dicitur Vng guindoulier: Græcis autē, seris. fructum verò ipsum, vulgus Narbonensium vocat Des guindoules. frequētissima sunt huiuscemodi poma circa famatissimum pontem, quem S. Spiritus appellāt. Officinæ barbaros imitatæ, Iuiubas hodie nominant: súntque ea poma (inquit Barbarus) baccis similiora quàm malis: ac primùm in castris, Augusti temporibus ex Africa allata.

Poma lanata peculiari nomine (inquit Plinius) dicta, quòd obducta lanugine essent super ipso cortice, quẽadmodũ struthia & persica, de quibus postea nulla alia cõmẽdatione insignia: frequẽtissima in agro Veronensi. His fortassis nõ erũt dissimilia, quæ etiã Græci à lanugine chnodia appellant. Virgilius,

Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.

Poma antiquitus quædam ab inuentoribus nomina traxerunt, vt à Manlio, Manliana: à Matio, Matiana: item etiã Claudiana, quibus color est rubens, à Claudio inuentore nomen sumpserunt: quẽadmodum ab Appio Appiana, siue Melappia, quibus odor & magnitudo est cotoneorum, quòd ea primus Appius è Claudia gente in cotoneam malum inseuerit. Cætera apud Plinium videre poteris lib. 15. cap. 14. Melapia autem quidam à dulcedine, vel ab apibus nomen traxisse putãt: quemadmodum vuam apianam siue apiam, quòd præ dulcedine & saporis iucunditate apes iis pomis & vuis frequenter insideant, & hinc sua mella captent. Huiuscemodi autem poma hodie vulgus Romanorum adhuc vocat Melapi: súntque mediocri magnitudine cũ calamilis, de quibus postea dicemus. saporem iucũdissimũ præ se ferunt etiam in cortice, vt execti corticis putaminibus prunis superpositis, Romani odorem cubiculis optimũ conciliare & inducere soleant: quod sane tam eleganter non fit de calamilorum corticibus. Cæterum ipsa melapia carnem habent mellitæ dulcedinis, & succi dulcissimi plenam: qua ratione plurimum à matronis expetuntur.

A patria & locis in quibus nascũtur, potissimum quædam poma nomen traxere, vt pelusiana, delphi-

ca, picena, tiburtina, quæ & tiburtia Horatio dicuntur: Picenis (inquit) cedunt pomis tiburtia succo. Sunt & camerina, siue (vt Columella voluit) amerina, græcula: Græci corinthiaca à Sidonte vico celebrant, de quibus postea dicemus.

Cætera verò à causis ipsis germanitatis nomē habent, vt cohærentia, gemella, nunquam in fœtu singula. Pommes gemelles. Vel gemella etiam à foliis: folium enim vnum, aliquando & geminũ erumpit è latere medio: quæ tamen quidam belgemela, siue melgemela vocant.

Poma conditiua vocat Cato, quæ doliis conduntur. Pommes de garde: quæ & scantiana eidem authori vocari videntur.

Poma orbiculata, à figura orbis in rotunditatem circũacti, inquiũt Varro & Columella: quemadmodum à mammarum effigie orthomastica. à cõditione castrati seminis spadonia: à corrugationis celeritate pannucea, quæ quamcitissime in rugas abeunt. ab importuno tumore pulmonea: stolide enim tumescunt. & mille alia id genus, quæ Plinius suprà scripto loco numerat.

Sunt & parua ingrati saporis, atque etiam odore acutiora, peculiari acerbitatis improbitatisque conuitio, inquit Barbarus. Quibus vis tanta, vt etiã aciẽ gladii perstringãt: vulgus nostrum vocat, Pommes d'estranguillon, pommes de bois: quæ eadem austera vocare possumus.

Poma lapidosa eadem ratione à Columella vocata, qua etiam pyra calculosa dicũtur: nempe in quorum parte interna, quidam veluti calculi & lapilli inueniuntur. Columel. lib. 10,

Lapidosis obruta pomis Terra. Pōmes pierreuses.

Mitia poma, matura, siue domestica & dulcia, atque in tēpore collecta. Pommes franches, ou pommes meures. Virgilius,

- sunt nobis mitia poma, Castaneæ molles, &c.

Mitescere enim poma dicuntur in arbore, siue etiam alibi, quæ maturescunt, & in tempore matura fiunt. Plinius, Reliquorum pomorum maturitas cito mitescentium transuolat.

Sunt & parua quædam poma gratissimi saporis, quæ petisia nominantur, inquit Plinius. Fortassis iis proxima & similia, quæ vulgò Paradisiana dicta sunt, quasi cælitus missa: sunt enim præparua, mellea dulcedine, præcoci celeritate, quasi verna, concretu pauco.

Et quando iam ad nostratia & vulgaria nomina pomorum deuenimus, æquum est vt ea breui compendio percurramus, omissis antiquis nominibus: quæ vt infinita sunt, ita infinitam propemodum diligentiam requirunt.

POMORVM omnium quæ apud nos reperiuntur, longè commēdatissima sunt quæ vulgò Capenduta vocantur. De courpendu: fortassis curtipendia siue curtipenda appellanda, à pediculi, è quo dependent, breuitate: vt ipsi veluti arbori inhærere videantur, & è ramis sine pediculo prodire. Itali Calamila appellāt, quasi omniū optima: præsertim circa Romam & Bononiam. Nam Veneti corrupte Calamania vocant. Saporis sunt admodum iucundi, & odoris gratissimi, in tāta suauitate minime fugacia, magnitudine media, colore, cum maturuerunt, luteo. Cætera petito apud Ruellium.

Proxima ſunt illis & viribus & ſapore, quæ vulgo ratelliana dicuntur, Pommes de rateau: præterquam quòd maculas rubiginoſas tam frequentes non habent, & partem ſoli apertam oſtendunt rubicundiorem.

Ad hæc etiam non parum accedere videntur quæ renetia vulgus vocat, Pommes de renette. ſed carnem non habent eouſque ſolidam, & paulo dulciore ſunt guſtu.

Alia ſunt iis nõ inferiora ſapore, ſed prægrandia, rotunda, callo fragili, tenero, quæ in Ambianẽſi municipio (inquit Ruellius) vulgus Rambura nominat. mira ſunt & ſuauitate guſtus, & teneritudine, ita vt in ore fruſta liqueſcant.

Accedunt quæ paſſipoma vocantur, Des paſſepõmes: quæ cum reliquis omnibus de primatu certarent, niſi tam fugacia noſcerẽtur: vnde vernaculum nomẽ deductũ eſt. Sunt mediocri magnitudine, turbinatiore figura, carne ſuaui, prætenera. cætera petito ex Ruellii libro primo.

Ab his, in pretio ſunt paradiſiana, de quibus paulo ante. Sunt autem ex paradiſianis quædam alia dulcia, callo corporis duriore, rotunda, quæ ob ſui dulcedinem nimiam à palato moroſiore laborãtium faſtidiuntur: quæ eadem eſſe putat Ruellius cum melimelis & muſteis: Muſtea enim (inquit) veteres appellarunt ea quæ nos præcocia.

Alia ſunt poma, quæ ab inſitione pyromela vocari poſſunt: vulgus vocat Pommepoires: quòd ea in arbore pyro inſita ſint, habéntque pomorum tantùm formam, neque enim ſunt turbinata æque ac pyra ipſa: ſaporem verò & ferè colorem pyrorum, præſer-

tim eorum quæ calculosa vocantur, retinent.

Poma acida, vulgus nostrum vocat malacria, Pómes de malingre, à saporis acrimonia: sunt oblongiora, dura carne, ex acerbo leniter acescente. Ruellius.

Poma sunt alia vulgo castinia appellata, Pommes de chastignier, austeriore gustu, dura veluti castaneæ cartilagine, mediocri magnitudine, oblonga. Ruellius.

Poma quæ vulgo francetura vocantur, Pommes de francestu, rotundum habent habitū & amplum, callum durius, gratam acerbitatem, quæ tandem in dulcedinem degenerat. ea diu seruari possunt, & annicula reperiuntur. Ruellius.

Poma purpurea Columellæ, ea sunt quæ nos vulgo rubelliana appellamus, Pommes de roueau: sanguineo enim sunt cortice, carne intus friabili, sapore non ingrato, & ex austero subdulci, nec cito fugientia.

Poma mirabilia vulgus etiamnum vocat quæ Hierosolymitana Hetrusci, balsamina Ligures padani, & fruticē ipsum siue plantam ex qua prodeūt, appellauere, quòd ea poma oleo prius imbuta, & per aliquot dies insolata, deinde vel fimo, vel terra tantisper obruta, dum intabuerint, balsami vires in glutinandis vulneribus adsciscere polliceantur. Cætera ex Hortulo nostro, & Ruellii libro 2. desumito: nam potius hortensis est planta, ex qua prodeunt, quàm quæ in seminario disponi soleat.

Mala insana, quæ Itali melensana appellant, Barbaro ea sunt, quæ nos vulgo vocamus, poma Cupidinis, siue amorum poma, Pommes d'amours: de

quibus vide Hortulum noſtrum. nam à frutice vulgari ſunt in hortis conſeri ſolita. Plura etiam petito ex Ruellii libro 2.cap. 124.

Plura hîc pomorũ nomina deſcriberemus, & nominatim perſequeremur, niſi hoc ſuperuacuum, & non omnibus vtile putaremus. Cum & pomorum nomẽclationes ferè nationibus omnibus ſint variæ: vnde fit, vt in tantis támque variis nominibus, atque etiam inſitionũ adulteriis (vt inquit Ruellius) perfacile quis falli poſſit.

Veniamus ad reliquas arbores, ſub malorum generibus cõtentas: tum quòd fructus orbiculatos ferant, tum quòd ſimile quiddam cum pomis habeãt: vnde etiam mali nomen retinent.

ARBORES QVAE SVB MALORVM generibus continentur.

MALVS punica, Pomme de grenade, dicta quòd apud Carthaginẽſes olim fuerit laudatiſſima, à quibus ad nos tranſlata, & in Cypro à Venere primùm ſata, vt teſtantur Græcorum fabulæ. Eius fructum hodie quidam malum granatum vocant, à granorũ multitudine, quæ totidem eſſe numero in ſingulis pomis affirmant, etiam ſi magnitudo variet: modo ex eadem arbore legantur, inquit Barbarus. Quidam Græci ipſam arborem Rhoan & Rhœan, pomum quoque Rhoas, & Rhoidia, & Rhœdia vocare ſolent. Side porrò Hippocrati arbor ipſa dicitur, à Bœotia regione, in qua frequẽs eſt, quæ etiam Side appellatur.

Mala punica dulcia, Apyrina veteres dixere, Gre-

nades doulces:dictio tamē Græca sonat, quibus nulla est granorum durities, vel minor quàm aliis. Nā acida granata, Grenades aigres, acinos habent duros, & quodammodo lapidosos: qui in sole siccati, & obsoniis inspersi, inquit Dioscorides, fluentem aluum sistunt.

Cytinus Dioscoridi & Galeno, flos est ille puniceus mali granati, sed satiui: Balaustium autē, syluestris, vulgò Des balustres. Plinius verò pomum ipsum immaturum, & primum partum eius florere incipientis, Cytinum appellat: flores autem ipsos balaustia, in ipso erumpentes cytino, vestibus tingendis idoneos, quarum color nomen inde accepit. Ex Barbaro.

Malicorium, mali punici putamen illud asperum dixerunt veteres. L escorce d une grenade. Græci sidiòn appellant: nam arbor ipsa, vt prædiximus, à Bœotiis Sida vocabatur.

Cicum autem M. Varroni dicitur membranula prætenuis, in malo punico discrimen faciens. Vnde cicures animantes, quæ feræ non sunt, atque agrestes. A quo Veturii quoque nobiles, cognominati Cicurii.

Malus medica, à Media regione, quæ est inter sinum Persicum, & mare Hircanū, vnde primū allata. Virg. Media fert tristes succos, tardúmque saporē Fœlicis mali, quo non præstantius vllum.

Qua etiā ratione malus persica dicitur à Persia. Huius arboris fructus varii sunt, variíque coloris & formæ: atque ob id nomina etiā diuersa sortita sunt. Quædam enim aurea appellantur, à colore propemodū aureo. Vnde Virgilius, Aurea mala decē misi,

cras altera mittam. Atque ea quidem ſunt rotundiora & maiora, ac corticis durioris & craſsioris: qualia fortaſsis ſũt quæ, Venetiis audiui appellari poma Adami: vnde etiam fortaſsis nuptialia poma appellata, quòd edita ſint à Tellure, vt fabulantur, nũtiato Iouis & Iunonis connubio. De quibus etiã puto fabulatos poetas, cum Herculem dixerũt ex hortis Heſperidũ poma aurea rapuiſſe: vnde ipſam arborem heſperida, & malum eius heſperinum vocãt, authore Iuba. Huius generis ſunt & alia, minora tamen paulo, ſed eiuſdem prope coloris, quæ vulgò arantia appellamus: ab Arantio oppido, in quod primùm ex inſulis illis fortunatis aducta ſunt. Sed & medica ex ea arbore quã paulo ante retulimus, forma ſunt & colore congeneri cum aliis, præterquam quòd non vſqueadeo rotunda ſunt, neque coloris tã ſpecioſi ac flaui, aut etiã aurei: ſunt enim pallidiora. Quinetiã corticem dulciorẽ paulo habẽt ipſis arantiis: quarum cortex niſi ſiccus, & ſaccaro conditus, vix aut nunquam editur. Ea & citrea & citria mala Latinis, hodie citronia appellãtur, Des citrons. vnde citrinus color, & citreæ menſæ, apud antiquos: quas tamen Barbarus multis argumentis contendit fieri nõ fuiſſe ſolitas ex hac citro arbore, aut medica ſiue perſica, quæ exigua eſt, vt potius fruticis quàm arboris nomẽ promereatur. Apud Italos tranſlatitia & triuialis, vt pluribus generibus citreta Liguriæ, Cãpaniæ, Benaco lacu, Italia ferè tota germinẽt fœliciter. Quin potius ait arborem, ex qua tam celebres menſæ ab antiquis, & Plinio ac Cicerone decantatæ fieri ſolebant, eam eſſe quã Strabo & Theophraſtus, item etiam Plinius tegetem, & thyian, & thyon ap-

pellauere: quæ ramis, caudice, frondibus, ſyluestri cupreſſo propemodũ ſimilis eſt. De hac videto Theophraſtum lib.4. & 5. cap.5. Cæterum citrus noſtras nihil commune cum cupreſſo habere videtur: cui foliũ eſt andrachnes vnedoníſque, ſpinis intercurrentibus, vt in pyro & oxyacantha, ſed læuibus, infeſtis mucrone & validis. Hæc Barbarus. Sed vt ad ipſa mala redeamus, certũ eſt ex Athenæo mala citrea Plutarchi auorum memoria nunquam guſtata fuiſſe: ſed neque Plinii & Theophraſti ſeculis magnopere deguſtabantur, tantum odore commẽdato: nunc verò (inquit Hermolaus) à Palladii fere temporibus promiſcuum expetimus cœnis: qui & medullas eorũ acreis dulcibus mutare docuit. Hæc itaque mala ex inſitione quoties proueniũt, citromela proprie dicuntur ab aliquibus. Ariſtophanes autem grammaticus à Lacedæmoniis oxymala perſica nũcupari prodidit, à ſapore acetoſo, & quòd ex Perſia allata ſint, quibus etiã deos coronari ſolitos ſuis tẽporibus refert. Diphilus author eſt, citria quãdoq; pruna Perſica vocari ſolita. Sed hæc ferè ex Hermolai commentariis in Dioſcoridem. Plura videto apud Ruellium libro primo De ſtirpiũ natura, quẽ nunc ſumma diligẽtia, & incredibili pene elegãtia, in ſtudioſorum gratiam imprimendum curat. Opus me hercule, omni laude digniſſimũ, & longe omniũ præſtantiſſimum.

Eſt præterea aliud malorum genus eiuſdem cum citrio ſpeciei, ſed colorem vtplurimum viridiorem habens, & formam oblongiorem: minus tamen eſt pomum, neque tanti aut ſucci, aut odoris: quinetiã læuiori cortice præditum eſt, & in ſuperiore atque

etiam inferiore sui parte veluti pappulas quasdam mammarum extuberantiis similes ostendens, longe eminētiores quàm malum citrium. Hoc itaque pomi genus vulgò Limonium appellant, nescio qua ratione. Vng limon.

MALVS cydonia, Vng coignier, à Sidonte Corinthi vico dicta, inquit Athenæus, cum codymala prius vocaretur. Alii cydoniam dictam putant, quoniam ex Creta primùm allata fuerit, inquit Barbarus, nempe à Cydone, Cretæ oppido. Cotoneam primus Cato appellauit: fructus autem ipse vocatur cydonium siue etiam cotoneum malum. Vne pomme de coing. Vltimum nomen adhuc Itali retinuerunt, vt in Hortulo satis diximus: vocant enim illi Melo codognio. Atque hæc quidem mala cydonia, siue cotonea appellarim mascula, ad struthiorũ differentiam, de quibus statim dicemus: sunt enim cotonea breuiora & rotũdiora, & minus lanuginis habentia, rugis quibusdam distincta & coactiora: quorum succo fit optimum cydoniatum. Du codignac. quod nostræ mulierculæ circa autumnum ita conficiunt, cortice primum adempto: deinde exenteratis ipsis malis, & ex aqua coctis, & per cribrum satis densum percolatis: postea cum melle & saccaro ad læuorem tritis. Si verò conspicuum & pellucidũ ac clarum, quod vocant, facere velint, id quidem cũ albuminibus ouorum & cinnamomo inter percolandum faciũt, atque inde colorem aureum acquirit cydoniatum. Quinetiã Lugdunenses (quod fortassis ex Galeni documẽtis acceperunt) addito paululo scammonii in ipsa percolatione, cydoniatum laxatiuum (vt vocant) facere consueuerunt: alioqui

ex se astringere aluum, nō autem soluere consueuit, præsertim si præsumatur. Hoc igitur cydoniatum cum scammonio factum, vulgus nostrum cydoniatum Lugdunense appellat. Du codignac de Lion.

Sunt præterea malorum cydoniorum alia oblongiora, læuiora, & minus rugarum habentia, colore tam intus quàm extra aureo, odorem non tam latè iactantia, maiori etiam humiditate abundantia, quæ struthia mala, siue struthiomela appellantur. ego cydonia fœminina vocauerim cũ vulgo. Des coignesses: quorum succo fit optimũ medicamentũ, quod Diacydonion Galeno appellatur, ad prouocandã appetentiam ventriculi. Columella lib. 5. cap. 10, tria malorũ genera facit: struthia quæ serotino prouentu odoratius vibrant: sub quibus neapolitana comprehenduntur, inquit Barbarus. quanquam AEtio struthia dicantur, vt prius descripsimus, quæ magna sunt & suauiora, minoriquę placent acerbitate: præterea chrysomeliana siue chrysomela, quòd colore ad aurum sint inclinato: & mustea, quæ præcocia sunt, & celeriter mitescunt. Vnde etiam melimela appellãtur ab Atheniensibus, hoc est mellita & dulcia mala. atque ea quidem etiam miscella appellantur: fiúntque ex insitione, cum mali dulcis & cõmunis surculus inseritur malo cydoniæ. Cæterum cotonea mala, struthiis insita, muluiana à reipsa nominãtur, quæ sola omnium vel cruda manduntur: cætera enim non nisi cocta vescẽdo sunt. Sunt præterea etiam cydonia syluestria parua, è struthiis odoratissima, in sepibus nata, quæ vulgus nostrũ vocat Coings sauuages. Sed hæc de his satis. Plura videto apud Ruellium in libris De stirpium natura.

Malus armeniaca, siue armenia, in persicorum genere apud Galenum venit. vocant autem Itali tam arborem ipsam, quàm fructum, Diarmelini: quemadmodum bolum armenium, aut terram armeniacam dicimus, quæ primùm ex Armenia Asiæ regione ad nos venit, & inde adfertur. Vulgus nostrum malum armeniam vocat Vng abricotier: & fructũ ipsum Vng abricot: qui hoc solũ, inquit Galenus, à persico discrepat, quòd minus malum sit. Columella lib.5.cap.10, Sorbi quoque (inquit) & armeniaci, atque persici non minima est gratia. Armeniaca autẽ, inquit Ruellius, prunorum generis esse tradũt, sola è prunis odore commendantur: atque hinc fortassis nomen nostrum deductum, quòd ea Græci nõ præcocia, sed bericoca nominent, vnde fit vt abricoca proferamus. Cuius opinioni facillime assenserim: vtrinque enim & foris, & etiã intus in ipso nucleo pruni potius quàm persici, naturam & faciem referre videntur.

Malus præcox, siue præcoqua videtur ea dici arbor Columellæ, vel quæ celerrime omniũ fructum producit, (quales sunt illæ arbores, quas, vt prius dixi, vocamus vulgo Hastiues) vel quæ mala præcoqua fert, de quibus mox dicturi sumus. Ait enim ille libro 5.cap.10, Locis frigidis Autumni temporibus & aquosis, præcoquas ponito: vt ante pluuiam fructũ deligas. Itaque videto quid præcoquas arbores vocet. Mala autẽ præcoqua, è persicorum genere esse nemo dubitat: suntque ea persica, quæ vulgus nostrũ appellat Auantpesches: quidã Trecacina persica vocant, Pesches de Troyes: quòd ex vrbe quadam Lutetiæ vicina, cui Trecis nomen est, ad

nos adferantur. Ea vt cæteris sunt minora, ita iucũdissimi sunt saporis, & gustus innocentissimi. dicta præcoqua, quòd prius nascantur, & celerius maturescant quàm alia persica: sola enim proueniendi celeritate à cæteris dissident. Vnde Martialis,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis persica sola sumus.

Et quia in persicorum sermonem incidimus, æquum est vt de iis etiam nunc dicamus.

MALVS persica, vulgò notissima, dicta quòd è Persia siue Perside regione, ad nos primùm venerit, indéque aduecta sit. Columella persicũ arborem vocat lib. 5. cap. 10, Siliquã Græcã & persicũ ante brumã per Autumnũ serito. Arbor ipsa tam nota est, vt descriptione nõ egeat. Pomũ autẽ gerit carnosum, succulentũ, extrinsecus lanuginosum, duram intus & scabram nucem habẽs, quæ Latinis ossis nomine explicatur. Columel. Persici ossa, in pastinatis areis sunt ponenda, &c. Ita quoque & prunorum & cerasorum ossa vocabimus, quæ in ipsis continentur: nõ autem cum vulgo nucleum, Vng noyau: nã nucleus est id quod ipsum os continet. quem falsò amygdalum vocamus, à similitudine nuclei amygdalini.

Cæterum mali persici fructus multa sunt hodie apud nos genera, quemadmodum etiam apud antiquos fuerant. Est enim malum persicum populare, quod nucleum dimittit: quorum persicorũ optima omniũ apud nos cõmendantur Corboliana, Pesches de Corbeil. Omittã præcoqua & armeniaca, de quibus paulo antè. Sũt & persica duracina, ex re dicta, quòd corpus pertinacius hæreat ossi, quàm vt auelli queat, inquit Ruellius: nos vulgo pressum vocamus,

Vne presse: quòd caro apprimatur ligno interiori. colorē habēt flauiorē huiusmodi persica quàm alia, & vtplurimum crassiora sunt, & duriore carne prædita, vt non tam facile vnguem admittant.

Sunt & alterius generis persica, quæ ab insitione nomen acceperunt: vocantúrque nucipersica, Des peschenoix: quòd in nucem iuglandem insertus persicæ mali surculus, fructum ferat, inter iuglandem & persicum communem. sed tamen colorem externum tātum habere videtur iuglandis nucis cortici similem: vnde fortassis sponte sua arbor huiuscemodi creuisse putanda est: est enim humilis, præcocis persici proceritate, folio amygdalæ, sed maiori, flore puniceo. Pomum emicat viride, carnosum, succulētum: sed cuius caro dentes obtūdat, præsertim si immatura sit: cæterū nulla exterius lanugine pubescit: medio inter iuglandem & persicum malum sapore. scatent hac arbore Galliarum plerique tractus.

Quinetiam ex insitione nouum persicorum genus subortum est: vt ex amygdalo, seu nuce Græca, & persico aliud arboris & fructus genus hodie videamus, quod amygdalopersicum iure appellare possumus: malum enim ipsum foris persicum mētitur, cuius etiam caro edi potest: intus autem nucem habet, amygdalæ propemodum similem, & facie & nuclei gustu. Adeò nihil est quod non quotidie hominum ingeniis nouum & varium fiat. Sed iam æquū est vt ad pyrorum fructus & differentias veniamus, quando inter mala cōnumerari licuit, & pomorum nomine veniunt appellanda: quanquam è pyris sola quæ libralia à pondere appellantur, mala dici consueuerunt.

PYRORVM DIFFERENTIAE ET FRVCTVS.

Prius quàm pyrũ arborẽ explicemus, ſuccurrit, vt, quandò adhuc ſermo integer eſt de perſica arbore, perſeam etiã declaremus: ne quis vocũ vicinitate deludatur, vt vnam pro alia vſurpet. Eſt enim perſea arbor longe à perſica diſſimilis, quam pyro per omnia ſimilem fecit Theophraſtus. pomum fert longius pyro, incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido, cordis humani figuram referẽs, inquit Plutarchus: cuius etiam arboris folia linguæ humanæ formam habent. Perſea dicta, quòd à Perſeo Memphi ſata fuerit. Apud nos nulla eſt: neque enim extra orientem naſci voluit. Plura ex Ruellio.

Pyrus arbor omnibus notiſſima, Græcis apios & adipios dicta, præſertim quæ vrbana & edomita erat: vulgo Vng poirier: cuius deſcriptionem & inſerendi rationem, ex bonis authoribus collectam tibi dicet Ruellius noſter, libro primo De natura ſtirpiũ. Nobis illud fuerit ſatis, iuuenibus noſtris bonarũ literarũ ſtudioſis, in hoc ſatiſfeciſſe, vt vulgaria quæ ſunt, & magis neceſſaria, explicemus. Pyrorũ igitur arborum duo ſunt genera: alia enim eſt ſatiua, quæ nomen ſuum retinet. Colum. Pyrum autumno ante brumã ſerito. Virg. -mutatámque inſita mala Ferre Pyrum.

Alia eſt ſylueſtris, quæ Græcis achras, Latinis pyraſter dicitur, Poirier ſauuage. Plinius ſyluaticam pyrum appellat: Si in pyrũ ſyluaticã inſeueris, inquit, pyrum quanuis bonã, &c. Fructus fert hæc arbor cũ primis acerbos, & guſtu aſtringentes, Græci achra-

des vocant, vulgus nostrum, Poires sauuaiges: quales passim in Rothomagensi & Normano agro reperiuntur: ex quibus succum exprimunt, & vinum faciunt, quod Pyream vocant, Du peré: quemadmodum è pomis etiam solent, quod vulgo Cidrea dicitur, Du cidre: fit autem prelo, & trusatilibus molis, tortiuum ius exprimentibus. Deinde rursus (inquit Columella) secūdarium vinum faciunt, fracibus & retrimētis aqua maceratis, ita vt pomea lora dici possit, non parui ad restinguendā rusticorum sitim momenti. Sed iam ad fructus veniendum.

Pyrorum genera, quemadmodū & malorum quoque, tum apud nos, tum etiam apud antiquos sunt admodū multa, & quæ vix omnia recenseri possint, meo iudicio. Dabimus tamen operam, vt aliquot recēseamus, ne in hoc vobis defuisse videamur. Itaque ab antiquis pyrorum nominibus incipiemus: atque ea vobis proferemus quæ ex Plinio, Columella, Barbaro, & aliis animaduertimus.

Pyra (inquit Plinius) à pomis hoc differūt tātum, quòd vsqueadeo orbiculata nō sunt, neque perfectæ rotūditatis, sed turbinatioris & oblongioris formæ ac figuræ, accipiūntque cognomina varia tū ab inuentoribus & personis quibusdam, tum à sapore & colore, tum etiā à prouinciis, vt mox dicturi sumus.

Pyra superba Plinio, parua erant, ocyssima, odoratissimáque, fortassis nostris moschetis similia.

Pyra crustumina eidem dicebantur ex parte rubētia, omnium gratissimi saporis.

Pyra falerna, quæ & lactea dicta sunt, à potu, & succi abundantia.

Pyra Syria, à regione Syriæ dicta, colore erāt nigro,

quæ etiã Tarentina Columellæ dicta sunt. Atque ita alia permulta à suis regionibus & locis, in quibus proueniebant vberius, cognomina accepêre.

Authores suos nobilitauere (inquit Plinius) pyra Decumiana, à Decumio inuẽtore: vnde etiã Pseudodecumiana appellata, quæ falsò Decumii nomẽ mẽtiebãtur. Ita quoque & Dolabelliana, longissimi pediculi: Pomponiana, cognomine Mammosa: & alia innumera ab authoribus, odore, tempore, colore, patriis petita, quærito ex Plinii libro 15. cap. 15. longũ enim esset omnia recensere.

Pyra serotina, quæ ad hyemem vsque in matre pẽdent, gelu maturescentia, quæ & libralibus pyris natura est, Poires tardiues. Cuius generis sunt quæ etiam Laurea appellantur.

Pyra volema à Virgilio dicta, quòd volam implẽt: vnde inuolare dicimus, inquit Seruius. Eadem, sementina & mustea vocauit Cato. Volemia appellat Macrobius lib. 3. cap. 19. Satur. Quo in loco, cirita, ceruisca, calculosa, lolliana, & permulta alia pyrorum cognomina legito. Nunc ad nostra vulgaria veniendũ: quorum cũ permulta iam adnotassemus, & in puerorum gratiam descripsissemus, factũ est vt eãdem operam præstitisse, & ferè eodem tempore nostrum Ruellium animaduerterim: cuius librum cum nondum adhuc omnino impressum legissem, & in hanc partem incidissem, quæ de re nostra diligentissime tractat: malui viro doctissimo, & in huiusce rei cognitione longè absolutissimo cedere, quàm mihi id attribuere, quod ille accuratiori inuestigatione multò ante me præuiderat. Itaque vulgariũ cognominũ interpretationem ex eo desu-

memus: quibus fortaſſis nonnulla à nobis præterea inuenta ſubnectemus.

PYRA itaque omniũ nobis gratiſſima ſunt, quæ vulgo bonchreſtiana cognominantur, Poires de bon chreſtien: non ob hoc ſolũ quòd in eximia ſuauitate librale pondus æquent: ſed quia tantæ ſunt teneritudinis, vt guſtata vel ipſo ore & tantum primoribus labris, ſtatim eliqueſcant, & perennẽt, geſtatúmque tolerent. Primùm quidem Neapolim vſque delata Carolo octauo ibi res gerente, à fœlici illa Cãpania.

Proxima magnitudine ſunt iis mariana, vulgo diuæ Mariæ pyra dicta, Poires de noſtre dame: aquoſa dulcedine ſuauia, miráque teneritudine placent: ſed fugaciora multo, quàm Bonchreſtiana.

Minima omniũ ſunt muſchata, Poires muſquettes: quæ nomine alio Chia vulgo dicũtur, Poires de chiot, baccas corporis tuberculo non excedẽtia: quina ſenáve, ſæpe plura ab vna origine longis depẽdẽt pediculis: odorata moſchi iucũditate: ab hoc nomẽ contraxerunt.

Media magnitudine ſunt Calliona, Poires de calliot: quæ eadem calculoſa dici poſſe, & elegãter quidem, nos docuit Iacobus Syluius, quòd exenterata, veluti calculorum quorũdam multitudinem oſtendant, qui etiam inter edendum ſentiũtur. carne ſunt iucunda, dulci, odorata, friabili. à præſtãtia pyri (inquit Ruellius) Græcum nomen vulgus emendicauit, quaſi dixeris meliora.

Pyra roſata, à ſapore & odore dicta, quòd dũ edũtur, roſas oleant. Idque fieri quidam putant ſi dum inſeritur ſurculus, aqua roſacea humectatur: aut dũ planta & ſemen in ſeminario ponitur, aqua roſacea

irrigatur.

Pyra bicipitia, quòd gemino capite visantur, Poires a deux testes: singulari sunt commẽdatione, corpore suaui, non lapidoso, succi grati, palatum etiam morosum recreantis.

Turbinatiora omnibus certoliana, Poires de certeau: quæ Campanica alio nomine dicuntur, nõ quidem ab illa Campania, quæ in Italia est: nam apud Italos sunt peregrina: sed à nostra Galliarum Campania, quæ Pertosiensis appellatur. Ea igitur pyra in metæ formam mucronantur, hyemem tolerant, duriore corporis callo, mira suauitate, præsertim cocta inter cineres, & prunis tosta: ita enim saccharata videntur. Nõnulli, vt saporem augeant, saccharo condiunt, adiecta cinnamomi & caryophyllorum portiuncula, vt cœnas claudant.

Pyra Martiniana, Poires de sainct Martin: quòd ad hyemem vsque durant, & in parente propendent: colliguntúrque circa Martinalia, aut D. Martini festum. suaui sunt gustu, firmiuscula carne: quæ non nisi cocta ferè mandũtur. Vbi gelicidia sensere, sunt multo teneriora: ea etiam hybernas mensas finiunt.

Finora vulgo appellata, Poires de fin or, quòd auri puti colorem referant. asperiore sunt carne, durioréque prædita: non prius quàm gelu experiantur, edomita duritie mitescũt. Ea diutissime durãt: quanuis in eo genere æstiua inueniantur & præcocia.

Quæ autem eius generis præcocia inueniuntur, ea vulgus nostrum vocat, Poires de hastiueau: quòd celerius emergant & prodeant, quàm alia.

Magnopere commendantur Bergamota, Poires bergamotes: seri nostra memoria cœpta, & sapore

& ſucco præſtantia.

Sunt & quæ ſtrangulanea pyra appellantur, vulgo Poires d'eſtranguillon : quæ cum pulchritudine & rubro colore & luteo, quaſi maturitatis indice prætereuntes inuitent ad carptum : manſa tamen tanta diſplicent acerbitate, vt deuorari nequeant: ſed demorſa, protinus reſpuantur, vnde nomen habent.

Proxima his ferè ſunt quæ anguſtiana, ſiue anguſtiæ pyra nominãtur, vulgo Poires d'angoiſſe: quòd dũ edũtur, acerbo & auſtero quodã ſapore ita moleſta ſunt, vt anguſtiores fauces reddãt, & plurimũ no ceãt, niſi matura admodũ & emollitiſſima carpãtur.

Pyra item tofacea, Poires de tuffé, dicta quòd intus ſcabra ſint, & veluti tofos quoſdã ſentiamus, dum illa edimus: minus ſunt turbinata, cærei coloris & aquoſi, ac multi ſucci, præſertim dũ maturuerunt. Atque hæc ſufficiant de pyrorum generibus, quæ qui omnia (vt ſunt innumera) referre vellet: vix integrum volumen huic operæ ſatiſfaceret. Reliqua quiſque apud ſe colligat & confingat. Nũc ad prunorum differentias.

Cæterũ hic vnũ addemus ex Palladio, antiquos ex pyris facere cõſueuiſſe vinũ quod illi vinũ de pyris pellabãt id Neuſtrii vocãt vulgo, Du peré. Fiebat ap autẽ id vel prelo contuſis pyris, vel ſucco rariſſimo conditis & cõpreſſis. Acetũ quoque ex eiſdẽ fiebat, cuius cõponendi rationẽ oſtẽdit Palladius. Liquamẽ item ex eiſdẽ fiebat. Calcabantur autẽ integra cum ſale, atque vbi eorũ carnes erant reſolutæ, vel in capellis vel vaſculis fictilibus condiebãtur. Poſt tertiũ deinde mẽſem ſuſpenſæ eæ carnes liquorẽ dimittebant ſaporis iucundi, ſed coloris albiduli.

Abſolutis iam pomarii noſtri duobus ordinibus, tertius nunc nobis eſt inſtituẽdus: in quo prunorum differentias & genera breui ratione deſcribere nos oportet.

Prunus, Vng prunier: à Græcis coccomelea vel coccymelea dicta: arbor eſt procera, radicibus ſummo ceſpite vagantibus, paucis, &c. videto diligenter Plinium lib. 15. cap. 13. & Theophraſtum lib. 3. ca. 16. Duplex autẽ eſt prunus arbor: alia enim eſt domeſtica, ſiue vrbana & ſatiua, atque edomita, de qua nũc agitur. Alia agreſtis & ſylueſtris, quam ſpinum vocaſſe videtur Virgilius eo verſu, Spinos iam pruna ferentes. Pruni ſylueſtres, genera ſpinarum ſunt Columellæ, quas Theophraſtus cõtumacis vitæ tradidit. Sed iam ad fructus ipſos, vt breuiter agamus.

Fructus prunorum ſylueſtrium, Græci epimelidas vocant, nos vulgo Des prunelles: tracta dictione à Græcis, qui fortaſſe, vt inquit Galenus, prunum agreſtem in Aſia prumnum vocant: vulgus noſtrum vocat, Vng prunellier. Cæterũ prunorũ ſylueſtriũ ſucco hodie fit optima acacia apud pharmacopolas.

Prunorum domeſticorum ingens turba, inquit Plinius, verſicolor, nigra, candicans, &c.

Hordearia pruna, antiquis dicta, à comitatu eius frugis: ſúntque ea quæ cærea vocamus.

Aſinina pruna, eodem colore, ſed leriora & maiora: à vilitate cognominata: quemadmodũ nos etiã quædam pruna eiuſdem propè ſpeciei vocamus, vulgo, Des poitrons, ou Des dauesnes.

Sunt & pruna Armeniaca, inquit Plinius, ab ex-

terna gente cognominata , atque hæc quidem ſolo odore cōmendantur : vulgo nos Apricota vocamus, Des apricotz: de quibus ſuprà in perſicis.

Inſerebantur etiamnum Plinii temporibus pruna ipſi nuci iuglandi:atque hæc quidem quæ ex tali inſitione prodibant, nucipruna appellabātur, quæ faciem parentis,& ſuccum adoptionis exhibēt.Quinetiam eiuſdem Plinii memoria, in Bethica regione, malis pruna inſeri cœperant, atque amygdalis: quæ ob id malina & amygdalina vocabantur.

Pruna onychina Columellæ dicebantur, quæ & cerina : hæc vero onychis,id eſt vnguis formam habebant,vnde cognomen acceperunt.

Pruna damaſcena, Prunes de damas:à Syriæ Damaſco cognominata, inquit Plinius : à peregrinis arboribus nomen acceperunt:nunc etiam apud nos familiaria: ſúntque nigra cute,carne ſuaui,rotundo ligno,exili nucleo : quæ digitis preſſa internū os dimittunt.

Sunt autem alia eiuſdem ſpeciei,cute quidem nigra,& quodammodo lanuginoſa (ſi quidem mucus aut flos ille lanugo appellari debeat) ſed carne ſubacriore, & minus ſolida, quǽque digitis preſſa, internū os non dimittunt. Ea autem vulgus noſtrum appellat, Prunes de Iozas.

Popularia Damaſcenorum pruna, ſorbis Romæ inſeri ſolita, Plinius à Græcis myxa appellari contēdit.Quibus,inquit,ſimilis eſt perſicus AEgyptia,niſi quòd poma AEgyptiæ rubeſcunt.Paulus myxon arboris eſſe fructum meminit,minorem pruno, & cōſimilis facultatis . Atqui Ruellii opinio hæc eſt, vt quæ Græcis myxa,& per diminutionē myxaria nūc

officinis dicũtur, Galenus ſerica appellauerit (quã-quã ſerica ad noſtras iuiubas retulerim) quæ inutilia ſtomacho, nec niſi faſtidioſis pueris, aut malacia laborantibus mulierculis expetita. Syrii Auguſti, vt coniicio, honore ſebaſtos hæc myxa vocauerũt: nũc vt interpretor, officinæ ſebeſten. Arboris eius ligno cortex albus, ramis virens, folio rotundo, amplo, fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus; cũ interiori nucleo quaſi oliuæ ſiccatur. Hactenus Ruellius. Idem tamen alio loco, ordine alphabetico de myxa loquens, ait eſſe arborem ex eorum conſpectu quibus frequens eſt, procero caudice ſupra terram elatam, qui cortice candido veſtiatur. Fundit ramos (inquit) viridi colore nitentes, folia habet in rotundũ circinnata, poma auellanæ nucis magnitudine, racematim collecta, per maturitatem cærulea, callo corporis dulci, intus albo, mucoſo lẽtore: vnde Græcis nomen vſurpatum putauerim, qui myxon mucum nominare conſueuerũt. Viſcum fit in Syria ex arboris huius acinis, quod Damaſcenum vocãt, cõmendatiſſimum aucupiis, præterquam aquatilium volucrum. De la glu.

Eſt & ſua prunus (vt Theophraſto placet) AEgypto, magnitudine inſigni, nõ diſſimilis ſpinæ Syriæ, folio pruni, ſed immortali, pomo meſpili, ligno intus grandi & rotundo. florere incipit menſe Iulio, matureſcit bruma, nec folia dimittit. Corpus ipſum pomi natura copiáque meſſium inſtar incolis: purgatũ enim tundunt, ſeruántque eius offas qui Thebis habitant. Hæc Barbarus ex Theophraſto.

Cæterum hoc etiam ſciendum eſt ex eodem Barbaro, in ſylueſtribus ſatiuíſque prunis, limum eſſe

arborum, quem Græci lichena vocant.

Pruna Iberica (inquit Aetius) dicta, quòd primũ in Hispania venerunt: súntque omnium dulcissimi succi, durioríſque carnis, gustu suaui. Ea, qua parte solem spectãt, purpureo nitent colore, aduersa parte candicant, vel subrubent: & pressa digitis internum os dimittunt, quemadmodum damascena: Ruellius pertigona cognomine appellata fuisse scripsit.

Alia sunt coloris cæræ, ex candido in luteum pallescentia, quæ cæreola vel cærea apud nos etiam vocitantur, inquit Ruellius. Prunes blanches.

Alia maiuscula, mollia, purpurea, pedicularia, vulgo à vilitate dicta: quibus sues rure saginantur: quæ non ab re asinina appellari possint. Ruellius.

De purpureis autem sic Columella lib. 12. cap. 10, Pruna (inquit) purpurea cum immatura, non tamẽ percruda legeris, diligenter inspicito vt sint integra sine vitio, aut vermiculo.

Commendantur etiam summopere apud nos, quæ Prunidactyla vulgo appellantur, Prunes dattes: fortassis nõ iis omnino dissimilia quæ Columella onychina appellauit à forma vnguis: nam & hæc quoque à dactyli, hoc est fructus palmæ arboris figura, nomen retinuerunt. Ruellius tamen à longitudine digiti appellari putat. sunt autẽ purpurea, suaui carne, ouata pomi specie, insitionis mangonio, nusquã non nascentia.

Alia sunt, inquit Ruellius, quæ Noberdiana & Iuliana appellantur: aliquanto seriora, cæruleo colore, cumulatim in parente intorto surculo pendentia, dũ passa contrahantur in rugas.

Cætera prunorum vulgarium genera persequi vt

longiſſimū eſſet,ita ſane laboris prope infiniti.Quapropter vnuſquiſque apud ſe quæ ſuperſunt,inquirat: & vulgarem cognominationē ſequutus, iis nomina imponat: atque ea forma deſcribat, quam in ſuperioribus poſuimus. Nūc ad ceraſiorum ordines veniendum.

CERASETVM.

Caraſetum id appellare poſſumus,quod vulgo dicitur, Vne cериſaye: ea forma qua caſtanetum & oliuetum, de quibus poſtea. Itaque ceraſetū locus erit ceraſis arboribus,amœnitatis vel etiā vtilitatis gratia conſitus.

Ceraſus autem arbor eſt vulgo nota, Vng cerifier: cuius deſcriptionem ex Plinio lib.15.cap.25. & lib. 23. cap. 7. & 16, cap.18.ſumito: vel ex Theophraſti lib.3.cap.13.nam vulgarium arborum deſcriptiones pueris referre longiſſimum eſſet: Id tantum ſit ſatis ex Athenæo & Plinio ſcire, Lucullum Romanorū Imperatorem,poſteaquam debellato Mithridate,victoria potitus eſſet, primùm arborem hanc à Ceraſunte Pontico municipio in Italiam detuliſſe, fructúmque eius gentilitio nomine ceraſium appellaſſe. Etenim pomum ipſum non ceraſum, ſed ceraſium vocari Seruius præcipit: quod ſanè crediderim elegantius eſſe, & magis proprium. An verò eidem credendum,qui cornū in Italia ceraſium fuiſſe prodat,cum alia res omnino ſit cornus,alia ceraſus, ſatis ambigimus. Sed de cornis poſtea: nunc ad ceraſiorum varia genera.

Ceraſiorum genera,quæ Plinius retulit,ferè ſunt hæc, vt primum ab antiquis vocabulis incipiamus,

Aproniana, quæ maxime rubent. Nigerrima sunt actia. Rotũda verò cæciliana. Iulianis gratus sapor, sed penè tantum sub arbore sua adeò teneris, vt gestatũ non tolerẽt. Principatus duracinis, quæ Campania, Pliniana nominat: in Belgica Lusitanis: in ripis etiam Rheni. Tertius iis colos è nigro ac rubẽti viridíque, similis maturescentibus semper.

Sũt & laurea cerasia, in lauro primùm insita, quæ minus quinquennio, ante quàm Plinius commentaretur, prodierant, non ingratæ amaritudinis: atque hinc amarasia vulgo apud Italos appellata, inquit Barbarus, quasi amara cerasia: quòd amarorem non iniucundum resipiant.

Sunt & Macedonica cerasia, paruæ quidem arboris, raróque (inquit Plinius) tria cubita excedentis: & minore etiamnum frutice chamæcerasi. Inter prima hoc è pomis colono annuã gratiam refert. Primum candidũ, mox rubescit, deinde fugiens nigret. Hæc ex Plinio.

CERASIORVM autem apud nos varia etiam sunt genera, quæ optimum est vt explicemus.

Quædam (inquit Ruellius) mediocri arbore crescunt, interdum pumila, quasi frutice (quam chamæcerasum dici putat, hoc est, cerasum agrestem) pendent autem pediculo breui, pomo rotundo, rubẽte, carne multa, molli, succosa, osse intus duro, nucleo dulci, grato acore placentia: fortassis iis similia, quæ aproniana Plinius appellauit: atque hæc quidẽ apud nos tantùm cerasii nomen meruerunt: vulgus enim vocat, Des cerises: etsi in Lugdunẽsi agro Cerasia appellẽt, quæ Franci Guinea: & ediuerso Guinea, quæ illi Cerasia: sed hoc linguæ varietas, & in-

certa quædã, atque inconſtans vulgi opinio effecit.

Chamæceraſus autẽ arbor, & chamæceraſia forte appellanda erunt, quæ in ſyluis & nemoribus, nonnunquam in dumetis & cultis inueniuntur: baccis paruis: callo carnis rotundiore, oſſibus appreſſo: parte ſoli obuerſa rubeſcente, auerſa candicante: ſapore dulci quidẽ, ſed dilutiore. ruri familiaria: ſpõte, nullo humano cultu, naſcentia.

Sũt & inſuper alia nigerrima, quibus ſuccus ineſt ſanguineus, vt veſcentium manus & labra ſanguine ſuo, modo mororum, inficiant: vtraque autẽ (inquit Ruellius) ſeſſiana rura vocant. ſed poſterius hoc veteribus actianum dici putauerim, vt prius illud forſitan cæcilianũ, curtato (vt in Gallia plærunque fieri ſolet) vetere vocabulo, ceſſianum pro cæciliano conciſim prolatum. Hæc Ruellius.

Sunt & quædam ceraſia (inquit idem) quæ pomo prodeunt proximo ex arbore grandiuſcula, longiore petiolo, guſtu multò acidiore quàm ſuperiora, & ſubacerbo, cætera apronianis ſimilia. hæc autem vulgus meraſia vocat, Des meriſes. Quorum quædam ob nimiam ſui acrimoniam reſpuũtur: quædam nimia ſui dulcedine faſtidium pariũt. Multò ſunt minora aliis: & quæ acida, rubicundum colorem præ ſe ferunt: quæ verò dulcia, etiam nigerrimum: vt manus & os ipſum ac labra, haud ſecus ac mora intingant.

Alia ceraſia procera ex arbore dependent: turbinatiore & oblongiore pomi figura: pediculis lõgis, pluribus vnà coeuntibus: baccis partim rubentibus, partim candicantibus, nonnunquam in totum rubris: prædulci carne, ori iucunda, fragili intus oſſe,

nucleo nõ insuaui. Sed hoc malum longè acidis fugacius, primúmque (inquit Ruellius) in cerasiorum genere maturitatem sentit, vulgus nostrũ Guinea vocat, Des guynnes: fortassis ob id, vt quidam autumant, quòd ex ea parte Galliæ primum allata, quæ Aquitania dicitur, vulgo Guyenne, vnde nomẽ tractum.

Sed inter ea habentur quædã crassiora, alta carne, prædura, magna ex parte albicantia, prædulci gustu, callo corporis nucleo pertinacius hærente: vnde putarim veteribus duracina cerasia nuncupari.

Sunt præterea etiam alia iis congenerem quandam formam habentia: sed tardissime omnium crescẽtia, crassioráque & nigriora: carne duriore & solidiore, admodum dulci, & in qua per maturitatem vermiculi albicantes generantur: omnium enim facillime putrescunt. Ea cerasia vulgo Cordia appellantur, Des cueurs: à cordis humani effigie, quam tum ipse fructus, tum etiã os ipsum quod intus cõtinetur, præ se ferunt. Quidam à galeri cuiusdã forma vocant, Des heaulmes, Des cerises heaulmees: & arborẽ ipsam, Vng heaulmier. Quæ nomina in agro Andegauensi peculiaria sunt.

Cætera cerasiorum quæ in totum rubent, mollitia aliis cedunt: quæ partim albicant, partim rubescunt, cũ vtrisque societatem ineunt. Celerius marcescunt quæ molliori constant carne.

Condiendorum autem & conseruandorum cerasiorum rationem hoc loco explicare superuacuũ videretur: quando & id omnibus notum est, & institutum nostrum excedit: quemadmodum etiã si cõserendarũ arborum formam præscriberemus. Quæ

omnia fusissime doctissimus ille Ruellius pertractauit. Nunc ad cornos arbores.

Sed prius quàm de cornis dicamus, ne quis affinitate & consonãtia dictionum decipiatur, vt ceratia pro cerasiis dicat: æquum videtur id quicquid est dubii soluere, & hoc loco de ceratiis dicere, quas siliquas Latini vocant.

CERATIA igitur (inquit Galenus lib. 2. de alimentis) per t literam scripta, atque prolata tertia syllaba, nihil cum cerasis per s scriptis habent similitudinis. Lignosus nanque est hic fructus, & in cibo praui succi, necessariò etiam concoctu difficilis. Hæc ille.

Idem lib. 7. Simplicium, arborem huiuscemodi siliquas ferẽtem, ceratoniam vocauit: Ceratonia (inquit) exiccantis est & astringentis facultatis, sicut & fructus eius quæ ceratia vocant: nonnihil etiam dulcedinis continens. Accidit autem istis quiddam simile cerasiis, &c.

Columella siliquam Græcam appellauit ipsius arboris fructum, quem etiam à Græcis ceration vocari tradit: Siliquam Græcam (inquit ille lib. 5. ca. 10.) quam quidã ceration vocant, & persicum, ante brumam per Autumnum serito.

Cerationautem vocarunt Græci fructum, à corni similitudine: recentiores Græci xylocerata vocant, inquit Barbarus. Quidam etiã Latini siliquas dulces: Itali vulgo, Delle carobé. Siliquam etiamnum arborem ipsam, vel siliquam Græcam Latini appellarunt, vt in priore Columellæ exemplo visum est, propter nobilem siliquarum fertilitatem.

Arbor hæc in Italia, & apud nostros Vascones

frequens, siliquas ferens digitorum hominis longitudine, sed latiores, falcatas, pollicari latitudine: quæ lignosæ cum sint, eduntur tamen, & prædulces sentiuntur. Succo & semine cassiam fistulam referunt. Quælibet siliqua quatuor intus grana continet, quæ neque caro, neque lignum, neque cartilago dici possunt: atque hæc quidem etiam ceraria appellantur.

SED est & alia siliqua arbor, quam Iones cerauniam appellant, ne quis decipiatur, quando ferè accedit ad ceratoniam: sed longe alia est, & à siliqua Græca omnino diuersa: quam Theophrastus describit, in Syria, Ionia, & circa Cnidum, Rhodúmque nasci: trũco fertilem, siliquæ pomo, foliis semper comantibus, flore candido cũ odoris vehementia, &c. Fructum anniculum simul & nouum continet: pomo antecedentis anni circa Canis ortũ detracto, statim alterum concipit. Cætera ex Barbaro & Ruellio desumito. Mihi satis fuisse puto, quòd admonuerim lectorem eius rei, ne quid etiam desyderare possit.

Dicendum est hoc loco de loto arbore, quãdo fructum fert cerasi ferè naturæ: in sylua enim cõmodè esse nequit, quãdoquidem domibus præcipue expetitur, ramorum petulantia, & latissima expatiãtium vmbra: nullíque arbori opacitas breuior, nec aufert solem hyeme decidentibus foliis. Nulli arbori cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius: nulli rami longiores, validioréśque, aut plures.

LOTVM itaque arborem, Aphri celtim vocant, Latini fabam Græcam, quòd fructus eius tuberculo fabæ grãdescat, & sua grata dulcedine cibis placeat: vel fabam Syriacam, à nympha in arborem (vt fabu-

lantur)conuersa,quam Priapus fugientem compri-mere quæsiisset: Græcū vulgus anacacabeam vocat, vt Aetius author est: Italia hodie tum amarenum, tū pongeracū, tum visciulum appellat. Macrobius acrifoliū, alii ciceraginem: vulgus nostrū vocat Alisier: & eius fructū Des alises: fortassis (inquit Ruellius) propter eius lignum indissolubile, & ob id ad fistulas natum. Arbor autem (quantum ad descriptionem spectat) infra pyri magnitudinē subsidet, breui caudice, cacumine ramoso, cortice aspectu grato, folio ilicis, nisi dissectum esset: atra materie, & cuius color nigritia placet: ex qua ludicræ tibiæ fieri cœptæ sunt: ad cātus enim tibiarum expetitur. Ex eius autē radice, cultelli capuli, breuiáque huiusmodi negotia fiunt: quemadmodū pugiones, glutinamenta, & alia pleraque. est autem radix nigra magis quàm lignū.

Fructus arboris (vt iam diximus) vulgo vocatur Des alises: nascitur in ramis, densus, myrti modo, fabæ amplitudine, lutei coloris, vel croci, dum maturus est, sed ante maturitatē, alius atque alius, sicut in vuis: iucundus odor fructui, cerasi ferè natura: sua mira dulcedine opiparas regum mēsas exhilarat, ósque mandentium odoris suauitate commēdat: Manditur (vt author est Theophrastus) inter lotophagos, innocua dulcedine, suauitatéque. Populi enim Pharidis insulæ, propter arboris & fructus in ea copiam, ob id lotophagi dicti sunt. Tanta autem est fructus in ea regione copia, vt exercitum Ophelli Carthaginem petentis, in commeatuum defectu pauerit.

Vinum ex baccis exprimitur, quod Cornelius Nepos tradit simile mulso esse: atque id vltra denos dies inficitur: baccæ autem cum siliqua, ad cibos, dō-

liis condi poſſunt.

CORNORVM ORDO.

Cornus arbor, crania vel cranias Theophraſto & Galeno appellatur: vulgo autem, Vng cornoillier. dicta fortaſſis quòd caudice ſit ita ſolido & nodoſo, vt cornibus ſpiſſitate non abſimilis reſpondeat. Sexus in ea duplex. Eſt enim cornus fœmina, quæ Theophraſto thelycrania, quaſi fœminicorn⁹ dicitur: caudice fungoſo & inutili, vìrgulis inſtar amerinæ fruticat, autũnalibus baccis perquàm acerbis: quæ difficillime manduntur, dumetis & nemoribus familiaris: ſed (inquit Ruellius) quòd neglectas & inguſtabiles ferat baccas, indignã quæ corni nomine vocaretur, rura putauerunt. Corna maſculæ (inquit Plinius) materies robuſta, ſolida, excórſque tota eſt: hoc eſt, ſine medulla, & cornu inſtar prædenſa & oſſea (vnde optima venabula fieri videmus) duodecim ferè cubita excedit, folio amygdalæ, ſed craſſiori pinguiorique flore, & fructu oleæ, dulci, grato odoratu: pluribus cornis ſingulari pediculo dependentibus. In Ida ſterilis: tamen apud nos multo feracior & fructuoſior, præſertim ſi vrbana eſt cornus maſcula, quam vulgus noſtrum corneliam, vt prius diximus, appellauit: nam fœmina fruticoſior eſt, & ſerotinos fructus fert, nempe poſt autumnum: præcox autem cornus maſcula, circa æſtiua ſolſtitia fructum reddit, primo cãdidum, poſtea ſanguineum: Dioſcoridi, oliuæ ſimilem, oblongum: per initia viridem: cum ematuruit, rufum: cæræ æmulum, cibis idoneũ. de quo mox dicemus.

Eſt & in India arbor (inquit Plinius) ferens fru-

ctus cornis ſimiles, quæ merito cornus Indica nominari poteſt. Sed nunc ad fructus.

Corna, appellantur corni arboris fructus: vulgus noſtrum cornellia vocat, Des corneilles: os intus lapidoſum continent. Vnde eſt illud Virgilii, Lapidoſa rubeſcere corna. Cæterum quo pacto condiantur, & cuius ſint ſaporis, qui volet exactius ſcire, legat Ruellium. mihi tantùm ſuffecerit hæc paucula pueris noſtris prælibaſſe: nam cornorum, aut fructuũ, aut arborum alias differentias non reperi. Nunc ad ſorba & meſpila.

SORBORVM ET MESPILORVM ORDO.

Ambas has ſpecies ferè congeneres duobus quincuncialibus ordinibus, vno interordinio diſcretis, in noſtro pomario conſeremus, ac vicinas faciemus.

Sorbus arbor eſt procera, quam Græci oen & œien, fructúmque oa & va vocãt: Galli, Vng cormier: cuius deſcriptionem longiſſimã videbis apud Theophraſtum lib.3.cap.12.& Plinium lib. 15. cap. 21. Eſt autem duplex, mas & fœmina: ſed fœmina ſola fructificat, fértque à trimatu. Autumno foliis ſubinde amiſſis cachrin ſuam fundit, eduraturam hyeme vt in robore. Plura petito apud Ruellium: nam hæc tãtum puto eſſe magis neceſſaria.

Sorbi fructum, Columella mala ſorba appellat lib. 5.cap.10. Vulgus noſtrum Des cormes. Hoc autem inter ſe diſcrepare vidẽtur ipſi fructus: quòd alii ſunt figura orbis, alii oui ſimilitudinem habent. Diſcrimen item eſt eorum in ſucco: alii enim odoratiores dulcioréſque ſunt, vt orbiculati fere omnes: alii

acidiores,peiúſque olentes ſentiuntur,vt ouales. Sed ſorbo ſyluaticæ, inquit Theophraſtus, præſtantior ſemper eſt quàm vrbanæ,fructus. Sorborum alia genera & differentias, item conditurę rationē ex Hermolai corollariis, & Ruellii libro primo deſumito. Nunc ad meſpila.

MESPILVS arbor ſpinoſa, mali vulgaris altitudine inferior, folio acutæ ſpinæ,&c. quæ ex Theophraſto requires.Gallorum quidam meſlierum, quidam neſlierum vocāt. Vng meſlier,ou vng neſſlier. Itali priore litera tantum immutata pro meſpilo neſpilū dicunt.Cæterum hæc arbor Catonis æuo in Italia non fuiſſe comperitur.

Theophraſtus & Plinius locis ſuperioribus tria meſpilorum genera commemorant, anthedonam, Setanian,gallicam,quam degenerare tradit Plinius. Quarum deſcriptionē apud ipſos authores videbis. Dioſcorides duobus tantum generibus contētus eſt, altero quod meſpilum appellat,& à quibuſdam aroniam vocatam tradit, cui folia acutæ ſpinæ tribuit: altero quod aliqui ſetanium,aliqui epimelida vocāt: Hippocrates autem hoc amamelida vocauit. Sed de epimelide varia authorum ſententia. Tertium autem id genus,quod Theophraſtus & Plinius cōnumerarunt, incertum eſt an cum ſorbo connumerarint ac confuderint: quandoquidem inter altiſſimas ponūt gallicam illam meſpilum: quod certe ſorbo quàm meſpilo nūc vocatæ magis cōuenit, niſi quis (inquit Ruellius) noſtratem meſpilum chamæmeſpilum appellandum fortaſſe cenſeat. Galenus meſpilum communi vocabulo tricoccum, quaſi trioſſum, aut triganium ab aliquibus appellatum meminit: quo-

niam tria intus grana, siue ossa, seminis loco fructus contineat. Quid autem sit epimelis Galeno, in arbuto prius descripsimus.

Galli nostri (authore Ruellio) duo tantum obseruant mespilorum genera: vnum quod rarioribus horret spinis, in dumetis & nemoribus, neque non viuis sepibus, quasi syluestre nascens: pomo paruo & per initia tam acerbo, vt vix edendo sit, prius quàm per hyemis frigora mollescat. vocant autem id pomum, Vne nesfle. Alterum grandiore pomo, ita vt mala reliqua magnitudine peræquet sine spinis: quod videtur crebro insitu in hortis commituisse, & feritatem cultu deposuisse. Poma per gelicidia acerbitate domita in passo vel mulso coquuntur, adiecta cinnamomi portiuncula, vt sint cibo gratiora. Hæc ex Ruellio.

Neque plura de hac re, ne prolixiores videamur quàm par sit, in re satis facili & explicata. Veniendum est ad Oliuetũ, vt vno contextu, fructus omnes ossibus intus munitos describamus. Posthæc autem ad Ficetum, & nuces, ac castaneas descẽdendũ erit.

OLIVETVM QVOD ET OLETVM CATONI DICTVM EST.

Relinquenda sane erat bona pars Seminarii nostri, in qua oliuetum deponeremus & consereremus. Quapropter etiam multi ordines ad olearum consitionem relicti, & vtilitatis gratia ipsis oleis destinati, nunc declarabuntur.

Oliuetum tantum Gallia Narbonensis nouit: in reliquis enim Galliarum partibus minus frequens est aut fœlix olearũ prouentus, qui apud Italos fœli

eiſſimus ſemper fuit: vt etiam ipſis vitibus oleas maritare ſolerent: atque hinc oliuas decerpere: quæ medii eſſent inter vinum & oleum ſaporis. Plurima oliueta viſuntur hodie circa Padum & lacum Læmanum: item circa illud Tibur quondã nobile Romæ vicinum, vnde veſtitum olea Tiburnum mõtem dixit Virgilius lib.2. Georg. Quorum oliuetorum cura, & conſerendi ratio haud eſt ipſis Italis minori in pretio quàm olim fuit: tantámque adhibent in oliuetorum cultura diligentiam, quantam in noſtris vinetis adhibere ſolemus. Itaque quando id nobis non eſt vſqueadeo frequens, cum tamen oleo quotidie victitemus: commodum videtur primùm de oleis: deinde verò de ipſis oliuarum generibus: poſthæc autem de ipſo oleo pertractare: & pueris noſtris hac in re dare operam, vt ſaltem ipſum Columellam, & alios authores Latinos facilius intelligere poſſint. Nam (vt iam ſæpe diximus) non eſt id inſtituti noſtri, agriculturæ rationem, & cætera id genus, percurrere: id enim maiori diligentia, & multò accuratiori dicendi ratione collegit noſter Ruellius (vir omnium, ſic enim loquar, qui hodie huic rei dant operam, longè peritiſſimus) quàm à quoquam dici poſſit. Nos verò tãtum faciliora attingemus, & quæ ſcimus pueris noſtris maximè eſſe vtilia, ad bonorum authorum cognitionem: relictis iis quæ altiora erunt, & ab ipſius Ruellii fonte petenda. Sed ad noſtram oleam.

Olea, Græcis elæa, Latinis interdum termes, Gallis oliuerus, Vng oliuier: arbor eſt notior, quàm vt explicari debeat. eſt enim ſaligneis fere frondibus, vt eminus oliuetum ſi ſpectes, haud prius tibi

cognitum (quod mihi aliquãdo accidit Italiam peragranti) facilè pro ſalicto accipias, & ſalictum ſine controuerſia iudices: niſi cominus inſpicias oleæ frondes eſſe anguſtiores. quæ tam breui innituntur pediculo, vt quaſi defixæ cohæreãt. flores prætcrea gerit olea puſillos, ſed foliatos, fructum ambientes: qui cadiui, ſi perforati ſpectentur, probè floſculorum iacturæ præbent augurium. Reliqua inuenies apud Plinium.

Oleam Mineruæ ſacram, Græci moriam vocabãt, inquiũt Ariſtophanes & Pollux: quemadmodum in Olympia naſcentem oleaſtrum, calliſtephanon appellabant, quia Olympiæ victores ea coronarentur, vt inquit Pauſanias. Fructiferã verò oleam poetæ Græci ſecon appellarunt Phocioni.

Oleaſter, Græcis cotinos dicitur, ſiue agrielæa, hoc eſt ſylueſtris olea, fœcundior ſatiua: quod ferè ſylueſtres habẽt, ceu cura fertilitatẽ minuente. Virg Indicio eſt tractu ſurgens oleaſter eodem Plurimus. Cætera quæ ad culturam & deſcriptionem pertinẽt, ex longa authorum diſceptatione inuenies.

Oleam AEthiopicam (inquit Dioſcorides) veteres Græci oleaſtrum appellarunt, atque id ex ſimilitudine: eſt enim arbor in ea regione oleaſtro ſimilis: itaque nullum inuenit ob ſimilitudinem aptius, cui compararetur nomẽ & genus. Olea autem hæc (inquit Barbarus) in Arabia naſcitur in maritimis & fluctibus, æſtúq; operitur Rubro mari, à qua deſtillat lachryma quædã, ſcammoneo aliquantulum ſimilis, ruffuſcula tamen (inquit Ruellius) ſtillicidiis minutis mãmoſa, mordaci guſtu, gũmi aſpectu, & ammoniaci ſimilitudine nigricãs. ex qua hodie fit medica-

mentum ad multa vtile. Sunt qui putent id esse quod vulgo in officinis gummi Arabicum appellatur.

Chamælæa Græcis, Latinis oleago siue oleastellū, vulgo Oliuella, officinis mezereon quasi lethalis, & viduifica: Frutex est surculosus, ramis palmaribus, foliis oleæ similibus, tenuibus, amaris, quæ gustata linguam acriter mordent, faucésque ac guttur vellicatu lacessunt, vnde animalibus cunctis intactus est. baccas fert virides, per maturitatem ex parte rubescentes.

Thymelæa, herbariis nostris, nunc oliuella, nunc leo terræ, modo etiam linum syluestre dicitur, quoniam satiui lini similitudinē refert. Frutex est ramos emittēs speciosos, tenues, tripedaneos, foliis chamælææ angustioribus, glutinosis, tactúque gummosis: flore candido, bacca myrti rotunda, quæ inter initia viret, & tandem rubescit, quam granum vel coccum gnidium vocant, Barbari granum alkermes, nucleo baccæ duro, foris nigro, intus albo.

Sed ne quis dictionum affinitate decipiatur, vt quo loco oleagnum inueniat, oleaginum legendum putet: quemadmodum baccam & radicem oleaginā Cato appellat, quæ ex olea arbore decerpitur: Sciendum est oleagnon siue elæagnon Theophrasto fruticem esse aquatilem, salicis amerinæ folio, sed molli, lanuginoso, flore populi albæ, verum minore, fructu nullo. Nascitur plurima super insulas fluitantes. Dicta fortassis elæagnos, quasi olea casta, quòd nullos fert fructus, vel quia frutici huic fere similis est, qui agnos à Græcis, hoc est castus, à Latinis vitex dicitur. Pharmacopolæ corrupte agnumcastum vno verbo nominant. Videtur enim esse viticis quædam

ſpecies, inquit Ruellius.

OLEAE fructus, oliua appellatur, Gallis Vne oliue: quanquã interdum apud authores licentia quadã confundantur: vt oleam conditaneam apud Varronem legas, pro conditiua oliua, & quæ facile condiri aut recondi & aſſeruari poſſit in amphoram, & ſpiſſamẽtis impoſitis ad vſus in cellam reponi Item oliuæ ramum, pro ipſius oleæ ramo apud Virgilium inuenies: ſed tamen frequentior & vſitatiſſimus modus eſt, vt oleam pro arbore, oliuam pro fructu ponamus. Vnde ſtringere oliuas antiqui dicebant, pro decerpere in ipſa arbore: etiam legere, ac quatere. Quæ tria vocabula ſic inter ſe reuera differunt: Stringere enim eſt manu ſtricta decerpere: Vnde oliuam ita decerptam, ſtrictiuam appellat Varro: eáque omnium melior eſt. Legere autem, eſt ſcalis admotis ipſi oleæ, & digitis nudis (inquit Varro) oliuam decerpere. Quatere vero, eſt pertica eminus percutere, & ferire, quod arũdine magis quàm pertica fieri debere cenſebant antiqui agricolæ: iubebãt item ne aduerſam cæderent, dum quaterent: ſæpe enim ita percuſſæ oleæ, ſecum deferunt de ramulo partem: quo facto fructum amittunt poſteri anni. Hæc vero colligendæ oleæ ratio periculoſiſſima, & minus vtilis: nam quæ vapularũt oleæ, ſtatim inareſcunt, nec dãt tantum olei, quàm quæ manu ſtricta leguntur. Legebantur præterea oliuæ interdum, non nudis quidẽ digitis, ſed digitalibus opertis, ne oleo deuaſtarentur. quem morem nõ æque probat Varro. Durities enim digitalium (inquit) oliuis eſt noxia: non ſolum enim baccam ſtringit, ſed etiã ramos glubit, ac relinquit ad gelicidium retectos.

Oliuarum genera apud antiquos decem potissimum in agricolarum notitiam peruenisse scribit Plinius, quarum nomina ab earum forma & sapore potissimum desumpta sunt: nam quæ à locis & inuentoribus petuntur explicare, infiniti esset laboris.

Oliua pausia Catoni à pauiendo dicta, id est tundendo: dum oleum exprimitur: aliter enim hæc oliua ex se oleum non faceret, inquit Seruius in eũ locũ Virgilii, Et amara pausia bacca. hoc est, inquit, viridi: nam ex pausia viridi, exprimitur oleum: alioqui bacca est iucundissima.

Orchites oliuæ dictæ maiores: & à similitudine testiculorum appellatæ, vt arbitror. Virgilius,
Nec pingues vnam in faciem nascuntur oliuæ
Orchites, & radii, &c.

Grandis tamen olea Varroni dicitur orchas siue orchitis, antiquis archemora, quæ melius ad escam quàm ad liquorem stringitur: nam omnis oliua maior ad escam: minor, oleo est aptior. Baccæ enim oliuarum nõnullis regionibus conuiuiorum epulis præparantur.

Radius vocata oliua, cibis gratissima est: vnde etiam à Virgilio loco superiore plurimum commendata. Tria enim hæc tantum genera oliuarum facit, atque his contentus est quæ descripsimus: nam ea rastros, aut curam nullam desyderare tradit.

Oliuæ præterea colymbades ideo vocantur (inquit Barbarus) quoniam oleo suo puræ, hoc est sine accersita commendatione innatant, & veluti vrinabundæ fluitant.

Halmades verò oliuæ dicuntur, quæ muria proprie condiuntur: etiam si Græci nonnunquam eiusce mo

di nomina confundere ſoleant.

Sunt & nebrides appellatæ Iulio Polluci, quoniam enatent.

Sunt & pityrides, hoc eſt furfuraceæ: quæ in vſum hunc ſtringuntur antè quàm matureſcant.

Oliuas autem, quæ inter copiã bonitatémque incipiente bacca nigreſcere colliguntur, noſtri vulgò vocant drupas, Græci drypetas.

Poſſem hoc loco enumerare oliuam Liciniam, quæ omnium optima eſt, inquit Plinius: & maiorem olei copiam reddit: itẽ & ſyrias, fidicinas, cominias, ſergias, regias, & mille alias huiuſmodi oliuarum ſpecies: niſi hæc omnia Columella latiſſime libro 6, & Plinius libro 15, pertractaſſent: quæ loca quiſque apud ſe legat.

Oliua, inquit Plinius, conſtant nucleo, carne, oleo, amurca. Nucleus à quibuſdam ſanſa, à quibuſdam naucum appellatur: vnde prouerbium naucifacere.

Oleũ, ipſius oliuæ ſuccus eſt. Caro ipſa ſubſtantia. Amurca verò à Græcis amorge dicta, Latinis fæx oliuæ appellatur: éſtque ipſius oliuæ expreſſæ ſanies, ſidénſque retrimentum.

Veniamus ad oleum, & legendarum oliuarum, atque olei faciẽdi vocabula: quibus explicatis, olei quædam genera docebimus.

OLIVARVM liquor oleum eſt, cuius in torculario conficiendi rationem, agriculturæ ſcriptores antiqui fuſiſſime tibi aperient. Nobis ſit ſatis ad eos intelligendos, vocabula ipſa exprimere, quæ huic rei commoda videbuntur, & quibus vtuntur ipſi authores.

Itaque ab oliuitate incipiemus. Oliuitatem autem

ſiue oleitatem, Cato & omnes agriculturæ ſcriptores appellarunt, legendarum oliuarum tempus: quēadmodum vindemiam, vini faciendi. Vindemia (inquit Cato) & oleitate facta, patibulo omnia in ſua quæque loca reponēda. Eſt autem patibulum inſtrumentum huic rei aptum.

Oliuarius ſiue olearius, qui torculis, in quibus oleum fiebat, & ipſi oliuarum expreſſioni præerat. Le preſſoirier.

Leguli ab iiſdem authoribus appellati ſunt, oliuarū lectores: legebantur enim manu oliuæ & diſtringebantur, ſiue ſtringebātur proprie apud eoſdem, cū decerpebātur & colligebantur manu. Vnde ſtrictiuæ oliuæ appellabantur, quæ manu lectæ erant: ad differentiam cadiuarum, hoc eſt quæ ſponte ſua, vel coactæ ex ipſa olea deciderant: & fracidarum, quæ emarcuerant, & iampridem collectæ fuerant. Fraceſcere enim dicuntur oliuæ, quæ collectæ, calore & vetuſtate putreſiunt. Fraces vero oliuarū vocat Cato, ipſam oliuæ carnem, & corticulum vnde poſtea fæces exeunt.

Factores dicti, qui oleum faciebant, & torculum mouebant, vt ipſa expreſſio fieret: vnde factum olei appellarunt authores, quantum olei vna torculi expreſſione, & vno macinate, quod vocant, exprimi poterat.

Capulatores præterea dicti, qui capulis oleum deplebant, hoc eſt euacuabant: vnde decapulare oleum dictum eſt. Erant autem capulæ, vaſa vtrinque anſata, ad oleum è lacu in dolia tranſferēdum. Lacum vero appellabant cupam, in quam oleum defluebat ex torculo. Sed de vaſis oleariis videto libellum no-

ſtrum De vaſculis ex Bayſio.

Oſtum inſuper antiqui vocauerunt, quod ex vno facto olei reficitur: Factum verò dicebant, quod vno tempore conficerent, quē alii centum ſexaginta modiorum, alii centum viginti faciebant.

OLEVM gleucinum antiquis dicebatur muſtum & primarium, ac quod expreſſum erat antè quàm oliuæ calcarentur, & fortius premerentur: nam gleucos Græcis muſtũ ſignificat: hoc ſuauiſſimũ omniũ, & idem tenuiſſimum protinus deplet capulator, & ab aliis ſecernit: appellatúrque etiã id oleum poſtea cibarium, quòd in cibis veniat.

Oleum deinde tortiuum appellatum, quod truſatili mola celerrime, & volubiliter in gyrum rotata, poſt primam expreſſionem deinde elicitur & exprimitur: inde ſecundarium etiam appellatum, & protinus in alia vaſa tranſfunditur: éſtque cõmuni vſui commodum, non autem eſui. Quod verò vltima cõculcatione elicitur, & tertiatione (ſic enim vocabimus) multo deterius oleum euadit: ac combuſtioni & lychnis aptiſſimum.

Oleum omphacinum, quod ab acerba baccarum lanugine exprimebatur: baccas enim acerbas, quēadmodum vuas Græci oliuas omphacas appellarunt.

Alia præterea infinita nomina deſumit oleum ab iis rebus cum quibus vel ad ſolem, vel ad ignem infunditur & incoquitur. Cuius generis infinitæ ſunt ſpecies apud pharmacopolas: vt à ruta rutaceum, item roſaceum, violatum, iaſminum, & cætera id genus: quæ quia potius medicorũ eſſet perſequi quàm grammaticorum, ipſis medicis relinquo. Sunt etiam

alia nomina ab vrbibus petita & locis in quibus optimum oleum fiebat, vnde etiam facultatem & vires quasdam habere credebatur: vt Sabinum à Sabino agro, non autem herba Sabina. Erat autem Galeno & medicis antiquis sūmo in pretio propter dulcedinem, & facultatem simplicem, non mixtam: oleum Hispanum vel Hispaniense paulò calidius: & permulta huiuscemodi, quæ diligens lector & eruditus ex Plinio & Dioscoride requirat, si volet.

FICETVM.

Absoluta earum arborū descriptione, quæ fructus intus ossibus munitos producūt, nūc ad alias transeamus, & ab ipsis ficorum differentiis incipiamus: prius quàm ad morum & nuces sermo se conuertat.

Ficum arborem Græci sycen & sycada nominant: quanquam sycada nouellam ficum ferè intelligunt, vt Iulius Pollux inquit. Gallis dicitur vulgo, Vng figuier.

Ficus omnis tam vulgaris, quàm peregrina & syluestris, breui est ferè nec procero caudice: quanquam amplissimæ quædam inueniuntur, vel pyris æmula magnitudine. Cortex ei læuis, laciniosa folia & cruciformia: hoc est, vt Theophrastus inquit, σκελοποειδῆ, nisi quis χορωνοποειδῆ magis legēdū putet: nā, inquit Hippocrates, verè sunt folia fico pedibus cornicis similia. Cætera quæ ad insitionem, & reliquam eius arboris descriptionem spectant, ex bonis authoribus habeto. Nos omnia referre non possumus.

Caprificus, inquit Plinius lib. 15. cap. 19, è syluestriū

genere ficus eſt, nunquam matureſcens. Erinos à Græcis vocata, quòd in Erineo Theſſaliæ oppido primùm apparuerit, vt Phocioni placet. Longe validior eſt quàm ficus, & nodoſior: prouenítque è ficariis granis, quæ Græci κεγχραμίδας vocant.

Sed & caprificari dicũtur arbores fici (inquit Palladius) cum ſuſpendũtur fici ex caprifico, lino velut ferro pertuſi. ſi hoc deſit, abrotoni virga ſuſpenditur: aut callum quod in vlmi foliis inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur: vel truncus arboris quo loco turget ſcarificandus eſt, vt poſſit humor effluere. hoc quidem noſtris caprificatio, à Græcis erinaſmos ſiue ſycaſmos appellatur.

Ficus AEgyptia Athenæo, Theophraſto morus AEgyptia, Celſus moroſycon aliquando etiam ſycaminon appellat: Dioſcorides & Galenus ſycomorũ. Miſtæ naturæ arbor, quo modo ſi ex ficu & moro arborem feras: ampliſſima quidẽ, ficus ſimilitudine, largo ſucco, foliis moro quamproximis: cui etiã magnitudine & conſpectu proxima eſt. In Alexandria (inquit Galenus lib. 2. Alimentorũ) ſycomori plantam vnà cum fructu proſpexi, quæ paruæ candidǽque ficui perſimilis eſt. Nulla hic fructus acritudine conſtat, perexiguæ dulcedinis particeps, facultate ad humidius frigidiúſque nõnihil declinat, veluti mora. Quinimo inter mora & ficus, hunc non temerè medium quis ponat, atque hinc mihi nomen inueniſſe videtur. Deridiculi nãque ſunt, qui ex eo fructũ hunc ſycomorum appellatum dictitant, quòd paruis ficubus aſſimiletur. Hactenus Galenus. Itaque neque ii qui ſycomoron, quaſi ficum fatuam: neque ii qui quaſi paruam ficum dictam putant, recte commen-

tati ſunt: quando & ipſa ratio iudicet fructum medii cuiuſdam eſſe ſaporis inter morum & ficum, & ipſa arbor moro cõueniat, cum ficus gerat: quos quidẽ non è ramis dependêre videas, queadmodũ in reliquis arboribus, ſed ex ipſo arboris caudice. Naſcitur (inquit Dioſcorides) plurimum hæc arbor in Caria Rhodo, locíſque non multi tritici feracibus, vbi prouentu fœcũdo iuuamentum adfert, cum annonæ caritas premit. hodie tamen Rhodo familiaris eſſe deſiit. Tradit autem Vlpianus hanc arborem in Niloticis aggeribus eſſe frequentem, grauitérque in eos animaduerti qui ſycomorum exciderunt. Viſa eſt nobis ſycomorus Pariſiis in horto Gotofredi cuiuſdam pharmacopolæ, diligentiſſimi herbarum & arborum, quæ apud nos rariores ſunt, indagatoris & cultoris: vt ſua diligentia multis in hac re profuerit, qui id vnum deſyderabant. Vnde non mediocri laude dignus videtur.

Sycomoro ſimilis eſt, inquit Barbarus, quæ vocatur Cypria ficus, in Creta: nam & ipſa trunco pomũ fert, & ramis, cum in craſſitudinem adoleuere. diſtat autẽ à priore, quòd germina emittit ſine vllis foliis, radiculæ ſimilia, cui fructus quaſi cuſpidis acceſſu præpilatur, quoties germinat, nempe quater: ſuóſque groſſos non perficit, niſi immaturi pomi plaga emiſſo lacte. Arbor eſt, populi albæ caudice magno, folio vlmi, pomo magnitudine pruni, ficus dulcedine, groſſorum callo: fructus quaternos fundit, toties & germinat. Plura ex Ruellii commentariis.

Ficus pelagica in mari naſcitur ſine folio, nec magnitudine præſtanti, cortice puniceo.

Ficus aliud genus (inquit Barbarus) pomum ſuper

folii dorſum ferentis,circa Idam oſtenditur, & ob id opiſthocarpion vocatum, Idæi cognomine. Ramoſa,leuis, enodíſque, ſuperius comoſa in orbem. Color folio & cortici liuens ac viridis: folium tiliæ per omnia,ſed molle: flos meſpilaceus,& cũ meſpilo erumpens:ficus rubra,magnitudine oliuæ,rotundior,ſapore meſpili,Alexandrinam vocant.

Ficum Indicam Oneſecritus apud Strabonem celebrat. Arbor eſt (inquit Barbarus)fronde ſuperna luxurians, decora ſpecie fornicatóque ambitu laſciuiens,& pulchrè ſepes hortorum aut arbuſtorũ opacãs,& quaſi vallo muniens.foliorum latitudo Amazonicæ peltæ habet effigiem: ea cauſa fructum integens creſcere prohibet,rarúſque eſt fructus,nec ferè ciceris magnitudinem excedens, ficus ſimilitudine atque ſapore,cũ per folia ſolibus excoquitur. Parcè admodum pro magnitudinis geſtiente deſyderio fructificat.Gignitúrque circa Aceſinam maxime amnẽ. Plura ex ipſo authore petito. Nunc ad fructus veniendum.

Sed & hîc ſatius eſt de pala arbore dicere,quando ficuum Indicarum forma fert fructum.

Pala igitur,arbor eſt Indica,oſtentoſæ magnitudinis, folio longitudine trium cubitorũ,duorum latitudine, nec abſimili pennis ſtruthiocamelorũ, quibus conos bellicos adornant.Pomũ ex cortice exit, Indicæ ficus ſpecie:cæterum longe maius,& omnino ſuauius:vt quo gymnoſophiſtæ viuant,vno quaternos ſatiãte. huic autem pomo nomen eſt arienæ. Veniamus ad ficus.

FRVCTVS ficorum arborum, fici etiam appellantur,ſed alia declinatione:quemadmodum probè

Valla libro eleg.primo deſcripſit. Itaque nunc ad eorum genera.

Groſſuli ſiue groſſi, Græcis olynthi, proprie dicũtur ficus primitiuæ, aut, vt vult Macrobius, nũquam mature ſcentes. Colum.lib.5.cap.10, Si voles ficum, quanuis non maturam, ſeram facere: tum groſſulos, priorémve fructum decutito. Nonnulli autem (inquit Barbarus) ſic diſtinguunt, vt ficus primò ſit olynthos, deinde pheiex, poſtea cycon, poſtremo iſchas: nam iſchades, aridæ fici ſunt, quemadmodum & carycæ, Figues de careſme. Inuenias tamen apud Græcos iſchadas recentes & veteres quoque ficus vocari.

Ficuum quædam à colore nomen habent, vt albæ: quales ſunt ſerinæ omnium delicatiores, vnde cognomẽ etiam habuerant, noſtris Maſſilienſibus fortè cõferendæ: ſunt & quæ noſtris albiceratæ vocantur, etiam albæ: nigræ verò cum meſſe matureſcentes & vindemia, quæ ſerotinæ appellatæ ſunt, & duricoriæ Macrobio, à corio duro. Huius generis ſunt & præcoces quædã nigræ, quales ſunt Tiburtinæ & Rhodiæ. Præcoces autẽ à Græcis prodromi appellãtur, hoc eſt præcoquæ & præcurrentes, quales ſunt quæ ex Laconico ficorũ genere producuntur. Plinius lib.16.cap.26, Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocãt. Purpureas verò ficus fert AEgyptia arbor. Sũt & Lydiæ purpureæ, de quib9 ſuprà.

Infinita ſunt alia ficuum nomina ab inuẽtoribus, patriis, & forma, petita. quæ qui diligẽtius ſcire vollet, habeat in promptu Plinii locum, & Hermolai commentaria.

Vnum hoc addã præterea, puerorum cauſa, folli-

culos ficuũ à Græcis appellari γραῖας, à Latinis grumas: ſemina autem & minuta grana, quæ in ipſis cõtinentur, iidem Græci κεγχραμίδας vocãt. Ficorum autem decoctum plerique, inquit Paulus, Siræum appellauere, cui & defruto quoque nomẽ eſt. Hactenus de ficis. Nunc ad palmas.

PALMETVM.

Palmetum locus dicitur palmis arboribus vtilitatis & fructuum gratia cõſitus: quemadmodum & oliuetum. Poſt vites enim & oleã proxima erat antiquis palmæ nobilitas. fertiles agri, in Arabia (inquit Plinius) palmetis & arbuſtis. Nam noſtræ regioni palmæ familiares non ſunt, ſed potius Iudææ, Cyrenaicæ, Africæ, AEgypto, Cypro, Syriæ, Seleuciæ & Aſſyriæ. In Gallia autem & Italia, certe palma ſterilis eſt. Palmetum tamen hoc loco ſubiecimus, quòd antiqui plurimam eius mentionem faciant: & fructus palmarum in frequentiſſimo ſint apud nos vſu: tum etiam magis quòd pulcherrima nobis viſa eſt palmarum differentiæ explicatio: & digniſſima quæ vel eruditis proponatur, nedum iuuenculis noſtris.

PALMA, Græcis phœnix, Vne palme, ou dattier. arbor eſt tereti ac procero trũco, punicei coloris, corticum orbibus gradatim ſcanſilibus. Ramos à cacumine tantùm ſpargit, inter quos (non autẽ inter folia quemadmodũ in cæteris arboribus) pomum ineſt palmitibus racemoſum: fructus enim naturæ eſt vuæ atque pomi, de quo poſtea dicemus. Folio eſt arundinaceo, duplici, ſatis ad gladioli frondem accedente, niſi minus eſſet, & tenuius. In palmarum cacumine cerebrum ineſt (inquit Theophraſtus) quod Dioſco-

rides medullam vocat. Dulcis medulla (inquit Plinius) in palmarum cacumine, quod cerebrum appellant.

Palmam duplicem fecerunt antiqui. Marem, quã tantum florere quidam putant, & id in palmite. Fœminã, quæ citra florem germinat, & statim fructus oblongos à semine suo ostendit.

Oxyphœnix autem, syluestris est palma, fronde saligna virẽs: pomo pruni, osse duro, nucleo intus exili, carne foris copiosa, colore è nigro in luteum languescente. de quo fructu statim agemus.

Aliud ab ea genus est, quam Theophrastus chamæriphen appellat, hoc est abiectã & repentem humi palmã, in Creta & Sicilia copiosam, folio latiore atque molli, ad vitilia vtilissimo: Romanum vulgus ciphilionem vocat, mercatu eius frequẽti: aliqui palmidium, Hispani margilion.

Chamæzelon Dioscorides vocat pumilam aliam palmam, fruticantem, ramis cubitalibus, folio latiore & molli, quo Itali sportulas tegetes, & capitis vmbellas ingeniose contexunt, pomo rotundo, sed maiore quàm mali amplitudine, cycas vocant. ab radicibus succisa repullulat. ego putarim eãdem penitus esse cum superiore.

Longe diuersa ab iis quam pelagicam Plinius vocat, fruticum generis, in alto nascens, fronde corrosa, breui caudice, virgis rectis, parte ima nõ in orbẽ, sed in latitudinem sigillatim ambientibus, continẽti serie, aliquando tamen interrupta.

Palma autem, quam modo elaten, modo spathen appellant: inuolucrum est fructus è palma prodeũtis (inquit Dioscorides) vnguento nascens, quo spissa-

menti loco ad domandum oleum vnguentarii vtuntur. Elaton autem Galenus tenellum palmæ germen intelligit.

FRVCTVS palmæ, Græcis phœnices dicuntur, vnde compoſitio diaphœnicon apud pharmacopolas: Latini palmulas, vulgus dactylos appellat Des dattes, alii ficus regias nominãt. Sunt autem hi fructus colore varii: quidam enim candidi, quidam nigri, alii herbacei coloris, alii purpurei conſpiciuntur. Cæterum omnes, formã habent oblongam, ſubſtantiam carnoſam, intus oſſeam, è palmarum ramis racematim dependent.

Caryotas palmulas antiqui plurimum celebrarũt: à caro, hoc eſt veterno, quòd manducatæ vel expreſſæ, & contuſæ in liquorem, atque epotæ, carum inducant, & capiti ſint iniquæ. Huiuſmodi enim palmulæ inter cæteras, cibo præcipue celebrãtur, & vberrimo ſucco: ex quibus Orienti vina fiunt, capiti (vt diximus) iniqua, vnde pomo nomen. Ex his acetum, mel & farina etiam fiunt.

Nicolai palmulæ, vnum caryotarum genus eſt: ab Auguſto ita primùm nominatæ, in honorem Nicolai peripatetici philoſophi, crebrò eas ad illum miſſitantis, vt inquit Athenæus.

Alterum genus caryotarũ, adelphides Græcis, hoc eſt ſorores vocãtur, quòd minus ſint ſpecioſæ, quàm caryotæ, ſed tamen earundem ſapore & ſuauitate, aut ſaltem proxima.

Pateton Græci vocãt tertium caryotarum genus, ob id quòd omnino liquore madidum ſit, rumpente ſe pomo in ipſa parente, calcato ſimile.

Eunuchos palmulas appellari ſcribit Ariſtoteles

in libro de ſtirpibus, quaſi teſticulares & ſpadonias quas alii enorchos vocant.

Margarides palmulas vocat Plinius quæ breues ſunt, candidæ, rotũdæ, acinis quàm balanis ſimiliores: quare à margaritis nomen accepere. Creſcunt hæ (inquit ille) in orbe meridiano: & quidem vna ſolum arbore in Chora, vna & Syagrorum.

Palmulæ Thebaides appellatæ, in totum arentes ſunt, quemadmodũ & arabicæ, macro corpore exiles, & vapore aſsiduo: cruſta quàm cute verius obductæ.

Phœnicobalanos Dioſcorides appellat palmulas quæ ſolibus coquendæ relictæ aliquando matureſcunt.

Syluestris porrò palmæ fructus exiſtimãtur ii eſſe à recentioribus (inquit Ruellius) quos officinæ tamarindos vocant, & nõnulli à ſaporis acore oxyphœnicas. algentis ſunt naturæ: quapropter hodie in medicinæ vſum veniunt ad bilem flauam expurgandam.

De palmis ſatis diximus: veniamus ad mororum ordinem.

MORORVM ORDO.

Morum arborem Græci ſycamineam & ſyceam, & ſycen, Media Comœdia (inquit Barbarus) ſycaminon vocat & pomum & arborem: ſed pomum neutro, arborem maſculino genere: vt apud Iulium Pollucem notatum legitur. Hippocrates interdum ipſam arborem ſycen, interdum moreon appellat. Galli vulgo Vng meurier: cuius deſcriptionem longiorem in tam vulgari nobilitate, non eſt opus hoc

loco inserere. flos ei vitiginei modo lanugineus: fructui toti, nec postremis tãtum insidens, in mediis inculcatus: nec singulas partes ambit, fallens interdum propter lanuginem, vt concerni nequeat. Cæterum mororum foliis Itali atque adeò Galli bombyces enutriunt, sericeam illam texturam, quam vulgo setam vocamus, conficientes. huiuscemodi enim foliis præsertim tenuioribus, & ex ipsius arboris cacumine desumptis summopere delectantur: qui vbi per aliquot dies depâsti sunt, vt iam per totum corpus pellucere videantur, ac cibum fastidire, & super ipsis foliis fila quædã capite eleuato producere: tum corniculis ex charta nitidiore concinnatis impositi, sese sua textura inuoluũt atque implicãt, vt iam amplius non appareant, nisi post aliquot dies aqua tepida filo retexto, & arte diligenti explicato. Quod vbi factum est, iam non amplius apparent vermiculi, sed veluti corpus quoddam informe, oblongum, ruffum, & theca turbinata, ac circulis quibusdam distincta, conuolutum: quibus motus quidam viuentis intus animalis sentitur. Tum demum ad solem positi vermiculi, tandem rugosam tunicam exuunt, & veluti in quosdam papiliones commutantur: qui inter se more suo commixti, infinitas ouorum myriades generant, ac super chartis aut foliis huiuscemodi oua tenacissime inserunt: quæ primum flaua, deinde verò anno postero, & vere nouo ad solem posita nigrescere vidẽtur: ex quibus nigerrimi primùm vermiculi prodeunt, qui postea foliorum pastu albicantes conspiciuntur. Atque hæc quidem nos aliàs per ætatis delicias, & iuuentutis nostræ crepũdia sumus experti. Sed ad rem.

FRVCTVS mororum cartilagineus, ſtatim ab ortu candidus, cũ pubeſcit, rubet: vbi maturuit, ater eſt. Sic & ſuccus eius euariat, primùm enim acerbus & aquoſus, mox lenior & lentè rubens, deinde verò vinoſus, ſanguineo colore manus inficiens. Sycaminon Græci pomum ipſum vocant: Galli vulgò Des meures.

Atque hæc tantum mihi videntur pueris dicenda ſuper hac re: nam quæ ſuperſunt mororũ genera, in rubis creſcere ſolita (vnde Virgilius ait, Hærentia mora rubetis) ea fuſiſſimè in Hortuli noſtri ſepibus explicauimus, vt iam alia explicatione egere non videantur. Præterea, quemadmodum ſæpe diximus, plura qui volet, deſumat ex Ruellio. Iam verò ad nucum differentias veniamus. Nam caſtaneas in Syluam aſſeruabimus, quando ſunt ex glãdium genere.

NVCVM ORDINES AC DIFFERENTIAE.

Iuglans, dicta nux, arbor nobis vulgatiſſima & frequens, quaſi Iouis glans literis interciſis, ſiue quaſi dios balanos, pro diu glans: quanquã dios balanos caſtaneã Dioſcoridi ſignificet: de qua in Sylua ſuo loco dicturi ſumus. vel potius à iuuãdo dicta, vt quidã interpretãtur: Græcis caryon baſilicon vocata eſt, id eſt regia nux. Interdũ Perſica Euboicáque: Gallis noierus, Vng noyer. Sed caryon à Græcis dicta, à capitis grauedine, quæ caros Græcis, Latinis veternum appellatur: nam & arborum ipſarum foliorúmque vires in cerebrum penetrant, hócque in cibis earum nuclei, præſertim ſicci minori momento faciunt.

Dicta quoque regia, quòd eam reges è Perside trãstulerunt: qua etiam ratione persicæ nuces appellatæ. Arbor est notior quàm vt repræsentari longa interpretatione debeat. Itaque ad alias differentias venien dum prius, quàm fructus enumeremus.

Nux auellana, prius abellina, inquit Plinius, patrio nomine vocata, ab Abella oppido, vnde primùm allata, qua etiam ferè ratione appellata est nux pontica: eadem est arbor quæ & corylus: vnde coryletum, locus dicitur nucibus auellanis, & corylis consitus, vulgò Vne couldroye: & frutex ipse, Vng couldre: quibus fruticum generibus scatet nostra Gallia. Itaque descriptione longiori non eget. Alia autem nomina, in declaratione fructus, hoc est ipsius nucis, aperiemus.

Nux Græca, ea est quæ & amygdalus arbor dicitur, siue nux amygdala: quod Columellæ & Plinii locis collatis facilè colligitur. Cato has nuces certè Græcas nominauit: quare non ab re venit in dubiũ, an hæc arbor fuerit in Italia eius ætate. Quidam tamen eas in iuglandium genere seruant: omnes quoque Thasias nuces appellari volunt. Cæterum amygdalam siue amygdalum (nam vtrunque pro arbore dixit Plinius) ideo Græcis nominari testis est Herodianus Alexandrinus, quòd post viride putamen, fructus ipse multos scarificatus ostendat, & in rimulas dehiscat, quas Græci amychas vocant. Nomen Græcum hodie apud nos retinet: sed paulùm vulgus declinauit, amandas vocãs, Des amandes: & arborem ipsam, Vng amandier: cuius descriptionem petito ex Ruellio.

Macer, quidam recentiores vocant corticem arbo-

ris magnæ, quæ ex India conuehitur: vnde & xylomacer eiusdem arboris lignũ vocauit Plinius. Qualis autem hæc fuerit arbor, incompertum habuit. Nonnulli diuinarũt esse eius arboris lignum & corticem, quæ nuces odoratas fert: alii verò potius odoratæ illius nucis, quam caryon myristicen, id est vnguentariam nucem, nominant, corticem esse dixerunt (inter quos est doctissimus ille Manardus, rei medicæ peritissimus) qui in officinis sæpe ipsam nucem conuestire visus est. Nucis autem huius, quam myristicam, id est vnguẽtariam, vel moschatam, aut odoratam appellari quotidie audimus, arbos vulgari persicæ (inquit Ruellius) similis traditur: roseo flore, & nuce, quã proxime in fructibus declarabimus: eiusdem propè effectus, cuius & caryophyllon.

Est & palma quædam Indica, præmagnas ac pingues nuces ferens, quas nuces Indicas recentioribus appellari, Græcis carya Indica, quotidiè audio: cuius oleum butyro præfertur succi bonitate. huius etiam veteres meminerunt. Nunc ad fructus.

FRVCTVS regiarum nucum varii sunt, variísque particulis obtecti & cõmuniti, quas omnes Plinius propriis suis vocabulis explicat. Vnde puluinatũ nucis calycẽ vulgus appellare poterit, L'escaille d'une noix: quòd in puluini quandam veluti formam factus sit. putamen deinde ligneum nucis, id erit quod vulgus vocat, La coquille de la noix. Postea autem qui subsequitur nucleus, quódque tenerum & gustu optimum in nucis duobus putaminibus, bifidis veluti carinis opertum comprehenditur: id est quod vulgo vocatum est, Le cerneau. Vnde etiam nucleum acini vocat Plinius libro 23. cap. 1, quod vulgo pi-

pinum vocamus, Le pepin. Nucleorum autem (inquit idem) in nuce quadripartita distinctio, lignea intercursante membrana. distinctionum autem illarum quamlibet partem vulgus coxam appellat, La cuisse dune noix. Cæterũ proprie satis visus est mihi appellasse Suetonius ocellatas nuces, pro multis foraminibus distinctas: quod in ligneo putamine satis apparet. atque hæc puerorum causa dicta sint.

Sola huius pomi generum differentia (inquit Plinius) est in putamine duro, fragili, tenui, crasso, multiloco, simplici. Vnde Tarentinarum nucum (quæ à Tarento Neapolitano oppido dictæ sunt, quòd in eo loco optimæ nascerentur) duo genera rursus aliis nominibus distincta inueniuntur. aliæ enim à corticis siue putaminis mollitie molluscæ appellatæ sũt, quòd ex eo genere, hoc est ex Tarentinis, molliores sint, & nudæ cortice, vel molli vel fragili putamine prodeant. Aliæ verò quæ duro sunt cortice & amplissimæ, ac minime rotundæ: à frangendi mora, moraciæ & moracillæ appellatæ. Sunt tamen qui putent Tarentinas proprie de mollusci intelligi: atque ita dictas à Tarento, quod Sabinorum lingua molle significat: vnde Tarentinos dictos putat Varro: quod & Horatius confirmat, Molle Tarentum appellans: sic nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis est, vt attrectata statim frangatur. plura collegit Ruellius. Sunt & Galbæ & Caluæ, & Thasiæ, & Albenses nuces antiquis appellatæ: de quibus videto Plinium.

Nucis auellanæ fructus hodie quoque nomen retinet: appellat enim vulgus nostrũ nuces, quas corylus fert maiores & rotundiores, Des auelines: minores

autem & turbinatiores nuculas, Des noisilles, ou Des noisettes. In Asiam Græciámque venerunt è Ponto, ideóque Ponticæ nuces appellãtur, etiam Heracleoticæ, & leptocarya Græcis dicuntur: Latinis Prænestinæ, à Præneste nobili Italiæ oppido: quas cõditas ollis in terra virides seruari Cato tradit. Has mollis quædam integit barba & calyx summatim fimbriatus: sed putamini nucleísque solida rotũditas inest.

Amygdalæ, siue Græcæ nucis origo, in arbore iam dicta est. Fructus (inquit Plinius) gemino protegitur operimento, puluinati primũ calycis, mox lignei putaminis, cui solidus subest nucleus, acriore etiamnũ obductus callo. Cuius duo sunt genera: nempe amarum, & dulce: hoc autem suauius, illud verò salubrius esse creditur.

Amygdala Naxea, ex insula Naxo veteribus Græcis maxime commendabantur. Secundas partes sibi vendicauerãt Cypria, quæ præter morem cæterorum quæ gignuntur alibi, repando cacumine prodeunt. Cætera nomina apud authores inter legendũ reperies. Mirum hoc mihi videtur quòd hæc arbor inter cæteras apud Britannos nullum edere fructũ conspicitur, aut posse illic crescere. Cæterum de noua progenie, quæ ex amygdalo seu nuce Græca & Persico inuisa prioribus seculis exorta est, dictum est à nobis satis in malo persica. Quo etiam in loco de nucepersica arbore & fructu, quem persiconucem, siue potius curtato nomine pesconucẽ vulgus vocat, abundè tractauimus.

Moschocaryon, quod & moschocarydion Græcis dicitur recẽtioribus, India mittit (inquit Ruellius:) nos ea imitatione nucem moschatam nominamus,

Noix muſcade,ou noix muguette. Ea membranoſo primũ veſtitur calyce,foliato,fiſſili, per extrema fimbriato,flaueſcẽte:mox lignoſo tegitur putamine,fragili:cui cõpactilis ſubeſt globus nuclei vice,abvmbilico læuibus quaſi ſtriis extrorſũ virgatus,fungoſo corpore,cæterarum nucũ more minimè cauernoſo:ſed coalitu intus rariore , intercurſantibus venis rubris, candicantibus interueniis.Tota dum recẽs eſt,ſucco pingui & oleoſo madet,ſic vt in vnguentũ exteri poſſit:vnde multis myrepſica,id eſt vnguẽtaria nux dici cœpit:& ſi pungatur aculeo,aliquid remittit humoris.Ea iucundiſſimũ ſpirat odorẽ,ita vt cum cinnamomo de odoris ſuauitate certet.Aetius caryon aromaticũ,id eſt odoratã nucem vocat.Iam in ganeã & culinas deſcendit,vt opſonia ſuo ſapore cõdiat,nullúmq; temerè cõdimentũ ſine hac moſchata nucula ſtruitur. Hæc omnia ferè ex Ruellii cõmentariis.

Caueto autem, ne cum quibuſdã putes eandẽ eſſe moſchatam, vel vnguentariã nucẽ cum balano myrepſica,hoc eſt glande vnguentaria: fructus enim eſt arboris magnæ,non rectæ, ſed cõtortæ, folia habẽtis myrto ſimilia,quã Theophraſtus à fructu balanũ quaſi glandẽ appellauit:Alii ægyptiã palmã,alii adipſon: de qua,vnà cũ ſuo fructu,in Sylua abunde dicemus.

Nucis Indicæ fructus vulgò vocãtur,Noix D'inde: cuiuſmodi plures ex officinarũ oſtiis depẽdere apud ſeplaſiarios conſpiciũtur.Globum prægrandẽ gerũt, circinatæ rotunditatis,inuolucris intectũ,calloſo primùm herbaceóq; cortice,intus villoſo , tenui tunica exteriuś veſtiente:qua extrita,ſolutus in capillamẽta fatiſcit,capaci ſubtus orbe,duro,lignoſo: triplici foramine,concauo anfractu, grandi,nullis loculamẽtis

Hæc ſunt quæ iuuenibus noſtris bonarum literarũ ſtudioſis pollicebamur, quæq; noſtra (qualis eſſe potuit) diligentia, & doctorum virorũ imitatione efficere potuit. Neq; verò id nobis attribui à quoquã deſyderamus, quòd hæc inuenerim9, quòd etiam priores deſcripſerimus: nam & hæc omnia iampridẽ ab eruditiſſimis authoribus tractata fuerãt: quorũ interpretationi & facilitati, qui deinde noſtra ætate ſubſecuti ſunt literatiores viri dederũt operã: inter quos Ruellius noſter adſcribendus venit, totius Galliæ in huius rei cognitione facile princeps. Ille vero, doctis & eruditis, doctè & eruditè ſcripſit: nos autẽ rudibus & puerulis, rudi Minerua, & quæ ipſos adhuc rudes maxime decebat. Erant enim obſcuriora quædã facilius explicãda, facili etiã ordine deſcribẽda. Atq; hæc quidẽ ſi minus placebunt delicatioribus & moroſis quibuſdã ingeniis, ſciãt nos ſibi nõ dediſſe operã: ſed ſi noſtris iuuẽculis grata erunt (vt ſanè eſſe poterũt) futurum eſt vt poſt Arbuſtũ, Vinetum ac Syluã, etiã Pratum: & ſi fieri poterit, Agrum excultũ habeant. Quæ niſi puerorũ ſtudiis vtiliſſima eſſe crederemus, nunquam bonas horas in hiſce puerilibus negotiis conſumere, induceremus in animum.

Diuertendum eſt nunc ad ſeminarii culturã, & arborum in eo ſationẽ atq; inſitionẽ. Quæ diſceptatio ob id à nobis Seminario noſtro ſubiũcta eſt, ne fortaſſis earũ rerũ quas priori ſermone attigeramus, omnino rudes atq; ignari videremur. Parũ enim eſt arbores varias attigiſſe atq; enumeraſſe: niſi quo pacto ſerendæ ac diſponendæ ſint intelligamus.

DE CONSERENDIS ARBORIBVS IN SEMINARIO: DEQVE IIS IN PLANTARIVM TRANSFERENDIS, INSERENDIS, ATQVE EXCOLENDIS LIBELLVS.

MINIMVM esse existimabunt agriculturæ studiosi, Seminariũ vidisse, eiúsque rudem quandam formulam sibi ante conspectum fuisse oblatam: nisi & quo pacto id excoli debeat, & quam operam ac diligentiam expostulet, eadẽ opera intelligant. Hoc nimirum ingenuis quibusdã animis innatum ac commune esse solet, vt non oculos modo, verum etiam mentem reficere cupiant iis rebus, quæ quotidie eorum oculis obiiciuntur. Pascit quidem oculos mira rerum ac colorum in hortis varietas: mens verò tũ demũ reficitur, cũ intelligimus & qua ratione proueniãt in hortis ac plãtariis semina, & quam curam ac diligẽtiam expostulent. Quid autem existimari debet in homine præstantius earũ rerũ integra atque absoluta cognitione, quas videt, quæque sibi quotidie proponuntur? Nam si homo nulla præterea ducitur oblectatione, quàm ipso visu, & colorum varietatis admiratione: quid in hoc à brutis animalibus differt? Etenim ipsas quoque belluas, rationis expertes, vario colorum admiratione duci certissimum est. Itaque ne etiam nos quiddam huiusmodi peculiare cũ reliquis animãtibus habere videamur, quòd nihil præter colores admiremur: aduertendum est nunquid animum quoque reficere poterimus earum rerum cognitione, quæ ad seminaria facienda ac disponenda, arborúmque culturã,

fossionem, & insitionem pertinent. Dicemus igitur primùm de seminarii fossione, seminum electione, & transplantatione: deinde verò, quam culturam desyderent arbores iuniores, in pastino aut plantario positæ: postmodum, quo pacto inseri, inoculari, & emplastrari debeant: & quibus arboribus commodè id fiat. Denique, iam enatarum arborum culturam, & in excolendo diligentiam explicabimus: vt tandem ad fructuum conseruationem sermo recidat. In quo describendo, siquid erit ab antiquis rei rusticæ scriptoribus in rem nostram probè & eleganter dictum, id quidem audacter desumemus: quorũ sententiæ postea quicquid à nostris agricolis etiam hodie rectè fieri iudicabimus, quódque ipsi aliquando tum ex Egidio Valerio socero, agriculturæ in primis studioso, tum ex aliis permultis insitoriam artẽ gnauiter expertis didicimus: id antiquorum sententiæ subnectere non verebimur.

QVOD SOLVM SEMINARIIS ELIGENDVM, ET QVO MODO ID EXCOLENDVM.

Seminarium primo loco vocabimus (vt iam suo loco dictum est) quod vulgus nostrum appellat Pepiniere, nempe locum seminibus arborum suscipiendis destinatum atque dispositum. Eius verò solum, quod nostri vocãt Gueret, eligere oportet optimum, & longo antea tempore dispositum, præparatum atque excultum: matrem arborum vocat Plinius, quã minus indulgentẽ ipsa nutrice esse oportere, ac debere ait. nutricem autẽ vocat plantariũ, in quod iam enata semina, post aliquot annos transferuntur.

Itaque locum quamoptimũ, & apertiſſimũ, & ſtercoratiſſimum poteris, eligito, & quamſimillimũ terræ, in quã ſemina iam adulta transferre ac ponere voles. Eum locũ, bipalio vertito, dilapidatóque, & circunſepito maceriis, vel foſſis, aut viua ſepe (quemadmodum dictũ eſt in horto) ita vt non ſolum pecori, ſed ne homini quidẽ tranſitus ſit niſi per oſtiũ, dum adoleſcãt ſemina: nam ſi prius cacumina manu perfracta, aut à pecore prærosa fuerint quàm adoleſcãt, in perpetuum corrũpentur. Sit ergo ſolũ ſiccũ ſuccoſúmque, bipalio ſubáctũ, aduenis inhoſpitale (inquit Plinius) elapidatũ, munitúmque ad incurſũ gallinacei generis: quãminime rimoſum, ne penetrans ſol exurat fibras. Præparandũ erit, ac fimo cõmiſcẽdũ, priore quàm ſemina cõmittas anno, vt probè terra fimum ſuſcipiat, eóque pingueſcat.

SEMINARII DEFOSSI, PRAEPARATIO AD SEMENTEM.

Arborũ quæ cura atque arte hominũ proueniunt, aliæ ſemine producũtur: aliæ plãtis radicis: aliæ propagine, aut auulſione: aliæ ſurculo, aut cõſecto & inſito arboris trunco. Seminũ itaque ſationẽ & culturã primũ docebim9, antequã alias ratione attingam9.

Semẽ arborũ & aliarũ plantarũ ſerere, naturã nos docuiſſe certiſſimũ eſt: nempe cũ primũ videremus ſemen ex arbore decidens, cum ipſo fructu exceptum terra viuiſcere. Ergo ſemina quæ ſubacto & præparato ſolo cõmittere voles (ſi quidẽ pomorũ aut pyrorũ, aut etiam vuarũ, aut oliuarum erunt) Septembri aut Octobri menſe petenda ſunt, accipiẽdáq; cũ primũ ex torculario (iam expreſſo fructuũ ſucco) prodeũt,

aut paulo post, antequam deuastentur & corrumpātur. Accepta semina manibus diligenter confricato, & facito vt detergantur bene, & munda sient.

Soli, in quo seminarium facere voles, glebas putres diligenter confringito, ac comminuito: eò stercus minimum addito, & consarrito. Post hæc aream facito, æquatam cylindris, aut volgiolis: deinde verò in oblongos puluinos aut porcas pedes quinos latas cōformato: itinera circunquaque efficito, vt sarculari & sarriri possint semina, falcémque experiri, eíque jam à teneris consuescere. Caueto autem diligenter, ne dum id facies, semina paulatim emergentia pedibus conteras. Terram quam ademeris dum itinera conformabis, custodito, vt seminibus superiicias.

SEMINARIA EX VINACEIS ET ACINIS QVO MODO FIERI DEBEANT.

Vinacea, aut pomorum acinos super porcis planis, paululum concauis, ita serito, quasi pisa aut fabas sereres, aut tanquam linum. Terram asseruatam, si voles, cribris supercernito pollinis crassitudine, & sarculo leuiter conuoluito semina: caueas interim ne plus æquo commisceantur.

Sunt qui acinos in torculario electos, & diligenter emundatos, desiccare sinant in vmbra, eáque vsque ad brumam adseruent: post brumam deinde serant, hoc est vere primo, quemadmodum dictum est: sed eo pacto nō sunt areolæ vsqueadeo altè effodiendæ, néque tam spisso solo operiendæ: tamen operienda sunt semina post sationem.

Seminibus in terram proiectis, & prima sarculatione, terræ commixtis, Cato furcis crates imponi

iubet, altitudine hominis, ad solem recipiendum, atque integi culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorũ malorúmque semina bene nutriri aiunt, sic vuas pineas nuces, sic cupressos semine satas & ipsas probè educari. Nostra ætas virgulta sicca & spinas ac rubos superiicere consueuit, ad aues & gallinas arcendas à seminario: palísque circunsepire solet, ad pecoris iniuriam.

Post hyemem, semina putrefacta cum iam è terra prosiliunt, vnà cum herbis noxiis, tum sæpius sarriẽda sunt: ipsǽque herbæ eximẽdæ simul ac nasci cœperint. Nam timendum est, ne si herbam duram, & iam natu grandiorem vellas, semen simul euulseris. Itaque sarriri sæpius debent semina, crebróque exherbari, ne præter alia vitia, verminosa fiant.

Annicula semina, & iam fruticãtia, supputari debent, vt discant falcẽ assuescere: vtque succus in vnũ tantum caudicem prorumpat, validiórque fiat. Hyeme accelerante, eáque iam cœpta, antequam alia germina aut oculos exerere incœperint: tum quidẽ trãsferenda sunt in alium locum, quemadmodum mox docebimus.

SEMINARIA EX BACCIS ET PILVLIS

Ita quoque de vlmis, lauris, & cupressis faciebant antiqui, quemadmodum paulo antè docebamus. Vlmorum seminaria sic fecerunt. Vlmorum, priusquam folia vestirentur, semen colligebant: (hoc autem samara dicitur) id autem colligẽdum erat Martiis Calendis, cũ flauescere vlmus incipit: deinde biduo in vmbra siccabatur, atque ita ferebatur densa in

refracto terra, super minutatim cribrata, pollicis crassitudine. pluuiæ si non adiuuarent, rigabantur semina. Post annũ, in vlmaria deferebant ex arearum venis, interuallo pedali in vnãquanque partẽ relicto. Populis eadem ratio fuit semine qua vlmos serendi.

Laurus quam augustã & baccalem vocarunt, baccis serebatur hoc modo. Baccas mẽse Ianuario aquilonis afflatu siccante legebãt, expandebántque raras, ne calefierent aceruo. Quidã fimo ad serendum paratas, alii vrina madefaciunt. Alii in qualo pedibus in profluente deculcabant, donec auferretur cutis. Myrti hoc modo seruntur.

E cupresso fœmina (mas enim nõ gignit) pillulas colligebãt antiqui eodẽ mẽse quo & baccas lauri: eas sole siccabant, donec ruptæ semen emitterent. id vero mẽse Aprili serebant suo more qui suprà dictꝰ est.

NVCVM IN SEMINARIO PONENDARVM RATIO.

Nuces quoque seminibus seri gaudent, vt ex iis seminaria fieri possint, quorum plantæ deinde transferantur. Sed ex antiquorũ præceptis, cauendum est vt amygdala in argilla molli serãtur, eo enim solo gaudent: in pingui & humida terra moriuntur ac sterilescunt: durã calidámque terrã amant. Ternæ simul serendæ, trianguli ratione, palmo inter se distantes, sed eligendæ falcatæ quammaxime, & è nouella: fimóque diluto per triduũ macerãdæ: aut pridie quàm serantur, aqua mulsa denis diebus adaquandę, donec grandescãt. Hoc in amygdalis serendis antiqui Græci, atque adeò Romani obseruarunt, quòd eorũ solũ satis infœlix esset ad ea producenda.

Nuces iuglandes, porrectæ feruntur, cõmissuris iacentibus. Pineæ, nucleis septenis, ferè in ollas perforatas additis: aut vt laurus, baccis seritur pinea.

SATIO NVCLEORVM IN SEMINARIO.

Arbores nucleis procreatæ, nucleis etiam seri debent in seminario: quemadmodum erũt oliuæ, cerasia, pruna, & id genus cætera. Itaque nucleos ex fructibus quos optimos comederis, asseruare licebit, & in vmbra per aliquot dies resiccare, ne solẽ paulo vehementiorẽ patiãtur, néve ab ipso sole corrumpãtur.

Nuclei, post autumnũ, statim hyemis initio erunt cõserendi, vt per hyemẽ in terra asseruẽtur, & calore int⁹ retruso nutriãtur: ac deinde cõfringãtur, & vere nouo ꝓsiliat è terra germen. Alioqui periculũ est ne quos nucleos, statim vbi fruct⁹ comederis, ꝓtinus cõ seras, eos ante hyemẽ enasci cõspicias, & per hyemis frigora corrũpi. At si post hyemẽ, cõserẽdos nucleos distuleris, vel ꝓpter negligentiã, vel quia nõ licuerit per tẽporis opportunitatem, lacte macerari per quatuor, aut eo amplius, dies iubebis, atque ita conseres.

Stercoratũ & altissime effossum, ac diligentissime subactũ esse oportet solũ, in quo nucleos cõseras, neque tribus digitis alti⁹ effodias in terra, efficitóq; vt semipede distet abinuicẽ. Quos voles eodẽ loco permanere in quo cõseueris, eos nũquam solos serito, sed facito vt quinos seras: cúmque iã succreuerint, quem ex nucleis lætiorem videbis, eum in seminario relinquito, alios in plantarium transferto.

Sũt nuclei, quos si in optimo solo primũ cõseueris, eóque elaborato, & ad solem meridianum exposito, propè similes fructus adferant iis à quibus exeunt:

neque alia præterea indigent tranſlatione. Eius generis ſunt amygdala, iuglandes, perſica, armeniaca, caſtaneæ: denique verò ſyluarum omne genus. Alioqui ſi ĩ vmbroſis hortis, aut agris huiuſmodi nucleos conſeras, quibus neque ſolis, neque aeris, aut terræ eadem fuerit libertas, fortaſſis æque magnos atque ſpectabiles adferent fructus, ſed non æque dulces, aut amœnos guſtu, quem ex ſoli bonitate, ſoliſq; conſpectu proficiſci certiſſimum eſt.

Pineos nucleos ſi cõſerere voles, eos Martio menſe conſerito, aut vbi ex arbore deciderint nuces. oco gaudent optime defoſſo, pingui, & aprico ſolo. Nam ex eo loco in quo primùm ſati fuerint, eximendi non erunt. neque enim, niſi ægerrime, tranſlationem patiuntur: aut ſi id quidem, cauendum eſt imprimis ne radicem craſſiorem & præcipuam offendas.

PLANTARIA QVO MODO FACIENDA, TRANSFERENDIS EX SEMINARIO NOVELLIS IDONEA.

Plantaria iure vocabimus ea quæ vulgus noſtrum appellat Baſtardieres, ipſo vocabulo rẽ ipſam enunciante: nẽpe quòd illuc plãtæ ex ſeminibus, & in ſeminario natæ illuc transferãtur. Natura etiã plantaria demonſtrauit (ait Plinius) ex multarum arborũ radicibus pullulante ſobole denſa, & pariente matre quas enecet. Itaque ſemina prius nutrici dantur: nõ enim moris eſt ſtatim in ſua locari: ſed vbi ĩ ſeminariis adoleuerint, iterũ aliò migrãt. Qui tranſitus mirum in modũ mitigat ſylueſtres arbores: fiunt enim tranſlatione folia latiora, & fructus vberiores atque ampliores. Nam quæ ex ſeminibus aut acinis in ſe-

minario proiectis nascuntur arbores, eæ, quos fruct9 gerunt, nunquam similes videntur iis, à quibus acini desumpti sunt, quapropter translatione mitiores fiunt: sed nunquam tamen vsquequaque similes nisi post translationem inseras.

Plantarium in quod annicula, aut bima transferre voles semina (nam maiora transferre non licet) eodem pacto excultum esse debet, quo & seminarium docuimus. Optimúmque fuerit, ante annum id excolere, vt solem, pluuiásque combibant glebæ. Debéntque plãtæ ante omnia, in similẽ transferri terrã, aut(si fieri potest)meliorem. Sitũ quoque loci obseruare oportet: neq; ex tepidis aut præcocibus locis in frigidos aut serotinos, neq; ex iis in illos seri debent. Quinetiam scrobes ante præfodiẽdæ, quàm semina transferas, donec pingui cespite obducãtur. Scrobes vulgus nostrũ vocat Rayons. Possunt etiã in eodẽ seminarii solo, sed eo iterũ culto, transplantari semina.

PLANTAE IN SEMINARIO NATAE, QVAM CVRAM DESYDERENT IN TRANSLATIONE.

Ablatis ex seminario plãtis, radices omnes abscindendæ, etiam omnium crassissima: nihilq; relinquẽdum, præter maiora radicum capita, quæ ligno viciniora sint. Si tria fuerint semina, minus ex radicibus erit incidendum. Neque permitti debẽt radices mora inarescere: terráque circa ipsas (ex authoritate Catonis) fistucato spissanda, plaga quoq; radicis truncatæ, è trunco oblini, fimo & foliis præligari debet.

A septentrionibus vẽto flante, aut ab ea parte cæli, vsque ad exortũ brumalẽ effodiri nõ debent arbo-

res: aut certe nõ aduersæ iis ventis radices præbeantur. nam propter id emoriuntur, ignaris causæ agricolis.atque hæc Cato.

Idem ait attinere plurimum, vt in seminibus quæ transferre voles, aëris regionem signes in cortice. Si enim ad meridiẽ porrecta sint in seminario, meridianã cæli partẽ signare debes in cortice seminũ, vt trãslata in iisdem statuãtur locis. quod sane iustum existimauerim. alioqui incommodum est periculúmque imminet ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus findantur, & algeãt meridianæ aquilonibus. Itaque qui arbores anniculas emũt, quas in hortis suis transferre cupiant, diligenter interrogare debent quod solum prius habuerint, & aduersus quem cæli regionẽ creuerint.

Planta secundum soli naturam, in suo plantario poni, & magis aut minus alte effodi debet. In argilloso aut duro solo, trium cubitorum in quanque partem alte fodere terram oportet. Si locus aquosus sit, lata & profunda ternos pedes scrobs fieri debet. Altius quoque demittantur eæ plantæ, quæ summa tellure gaudent, vt fraxinus & olea. Cæteris satis est si altitudinis pedes ternos effecerint.

Interuallo sesquipedali seri gaudent acini siue nuclei in seminario, ne se mutuò contingant: in plantario autem, interualla ex loci natura sumuntur. Verum de dispositione ipsarum, certum est ex præcepto antiquorum, quincuncialis ordinis rationem nõ modo necessariam, sed & perflatu vtilem, & aspectu gratissimam, quocunque modo intueare, in ordinem se porrigente versu. Huiusmodi dispositionem arborum in plãtario vulgus nostrum vocat Arbres plan-

tez en eſchiquier. quòd eius tabulæ, in qua ſcachis lu dimus, ordines verſicolores ſint eo pacto diſpoſiti: cuius diſpoſitionis rationẽ ſatis iam in Seminarii deſcriptione docuimus ex noſtro Bayſio.

Poſitæ in alieno ſolo plantæ nouellæ, per annum excoli debent, ſarriri: per æſtatis ſiccitatem interdum irrigari, palo fulciri: & herba aut ſtramento ad palum alligari, vt rectius creſcant, nec ventis deturbentur. Paululum nonnunquam ablaqueandæ, vt tamen radices nondum confirmatas non attingas. Pullos & germina quæ produxerint anno primo, falce eximito: vt vnum tantum ex iis quem validiorem videris, relinquas: alios vſque ad truncum erunces. Dum in altum attolluntur, ſuperflua ſemper eximito germina: quod faciendum erit præſertim Martio & Aprili menſibus. Poſt quintum aut ſextum deinde annum, arbor iam fructum ferre incipiens, & fortaſſis iam inſita, trãſferri aliò apta eſt. Sed quomodo arborum iam enatarum trãſlatio fieri debeat, & quam curam deſyderent, quóque tempore, atque aere fieri liceat, poſtea dicemus, vbi primum de arborum per taleas poſitione, deinde verò emplaſtratione & inſitione pauca quædam docuerimus.

POSITIO AVT SATIO ARBORVM IN PASTINO PER TALEAS, AVT SVRCVLOS.

Poſitionem & ſationẽ arborum per taleas, aut ſurculos, vulgus noſtrum vocat Affier. Excogitata autẽ eſt hæc ratio ab agricolis, ad celeriorem arborũ pro-

uentum. celerius enim quædam arbores taleis satæ proueniunt, quàm nucleis, aut aliis seminibus. veluti sunt oleæ, cerasi, pruni, mori, ficus, mala cotonea, cormi, mala granata. præterea quidam frutices, vt rhamnus, rubus idæus, oxiacantha, corylus: quæ omnia ad hortorum & seminariorũ sepes ornãdas aptissima sunt, de quibus singulatim dicẽdum est, si prius quo pacto ea positio fieri debeat docuerimus.

Satio per taleas fit hoc pacto: Taleæ (vulgus nostrum vocat Siõs) ex arboribus præcidẽdæ, & scissæ, satísq; oblõgæ, & humore copioso intus refertæ, ex arboris ramis, quorũ ortus nõ amplius sit quàm triũ aut quatuor annorum, ab extremo crassiore, quod in terrã defigere voles, ita acuminandæ sunt, vt ab vno latere integrũ corticẽ relinquas: alii ramuli circunquaque adnati, præcidendi sunt. atque ita infigendæ erunt taleæ in solo bene subacto, ad pedis vnius altitudinem postquam deposueris, terra, pedibus valide conculcanda erit: palúsque ad pedem taleæ infigendus, & vimine ad ipsam alligandus, ne ventorũ impetu, aut alio quouis pacto offendatur.

Ex arboribus adimendæ sunt taleæ per hyemem: nã hoc pacto vberius renascuntur. neque refert quos ramos præcidas: omnes enim æque boni sunt.

OLIVETVM QVO MODO FACIAS.

Olearum satio taleis fit, tũ in seminario primùm, tum verò post trienniũ, aut eo amplius, cũ trãsferri debẽt. Seminariũ olîueto præparetur (ait Columella) cælo libero, terreno modice valido, sed succoso, neq; denso, neq; soluto. Aptissimũ autẽ genus terræ est oleis, cui glarea subest, si superposita creta sabulo di-

uisa est, nō minus ꝓbabile est solū, vbi pinguis sabulo est. Sed & dēsior terra, si viuida & læta est, cōmode recipit hāc arborem. Creta ex toto repudiāda est, magis etiā scaturiginosa, in qua sēper vligo cōsistit. Inimic⁹ est oleis ager sabulo macer, & nuda glarea.

Olearum taleæ sic eximendæ, & in seminario ponendæ. Ramos nouellos, proceros & nitidos, crassitudine feracissimos ex arboribus adimito. Ex his quàm recentissimas taleas recidito, ita vt ne corticem, aut vllam aliam partem, quàm quæ serra præciderit, lædas. Taleæ deinde sesquipedales terra præcidantur, atque earum plagæ vtraque parte falce leuētur, & rubrica notentur: vt sic quemadmodum in arbore steterat ramus, ita parte ima terram, & cacumine cælum spectans deponatur. Nam si inuersa talea mergatur, difficulter comprehendet: & cum validius conualuerit, sterilis in perpetuum erit.

Quàm frequētissime seminarium primo anno sarriri debet, & sequentibus: cum iam radiculæ conualuerint, rastris excoli. Sed biennio à putatione abstineri, tertio anno singulis seminibus binos ramulos relinqui, & frequenter sarriri seminarium cōueniet. Quarto anno ex duobus ramis infirmior est amputādus. Sic excultæ quinquennio arbusculæ, habiles trāslationi fiunt. de translatione autem postea dicemus.

MALVS COTONEA, MORVS, FICVS QVO MODO PONANTVR.

Naturale est, cotoneæ malo, vt talearum satione proueniat.

Morus aliam habet positionis rationē, alióque pacto, cóque commodissimo seri potest. Nempe siquā-

do per hyemem magnam morum præcidas, eiúſque truncum aut maiores ramos ſerra in plures partes conſeces, quæ vno tantum pede longiores non ſint. Itaque ſulcus in optimo & bene ſubacto ſolo faciendus erit, & altiſſime effodiendus, vt partes quas præcideris, rectæ, non deuolutæ, in eo ſtare poſſint. Hæ verò ſeſquipede ab inuicem diſtantes ponẽdæ erunt, atque ita operiendæ, vt terra ipſos truncos excedat, tres aut amplius digitos. Per æſtatem ſi videbitur, irrigabis, & ſarculo diligenter excoles.

Pullos aut nouellas quas videbis ex truncorũ partibus ſubactis emergere, nũquam incidas, priuſquam tres aut quatuor ſimul emerſiſſe videris. Quos pullos excideris per hyemem, in terram depones eo pacto, quo prius dictum eſt. Caueto autem ne truncum ipſum ſubactum auferas: nam iis quotannis nouos tibi ſurculos ſuppeditabit.

De ficu ita faciendum erit, quemadmodum etiam de moro. Locum cretoſum, & apricum deſyderat, puſillum & album, hoc eſt ſubuiridem fructum proferentes, quales ſunt Marſilianæ noſtræ. Reliquæ verò craſſiores, & ex purpura nigricantes, ſtercoratum & craſſum locum deſyderant.

CORYLVM, CERASVM, PRVNVM, RHAMNVM ET HVIVSMODI FRVTICES VTI CONSERAS.

Coryletum taleis ita ſeri debet. Pullos è corylis auellanas inſignes producentibus ſumito, bene viuidos, neque ſuis germinibus & ramulis viduatos, niſi proceriores fuerint. Eos in terram deprimito, ſe-

mipede effossam, in loco soli probe exposito. Post tertium aut quartum annum, si lætiores tibi non videantur coryli: infirmiores pullos vsque ad terram incidito, vt alii lætius crescant qui primæ radici viciniores sunt, atque à primis plantis exeunt.

Cerasetum taleis ita conserendum erit in seminario. nam hoc pacto melius proueniunt cerasi, & fructus nobiliores adferunt. Ab arboribus cerasorum procerioribus & antiquioribus, pulli qui iuxta maiorem truncum enascuntur erunt desumendi, præsertim qui lætiores videbũtur, neque prouectiores quàm duorum aut trium annorum: nam tres annos si excesserint, haud ita facile radicem agunt: suis ramis viduandi sunt huiusmodi pulli: quod alioqui iunioribus faciendum non est.

Prunorum seminariũ taleis ita fiat, vt fructus nobiliores producant, atque iis arboribus propemodum similes à quibus desumuntur: quod alioqui non accideret, si nucleis essent consitæ. Ex arboribus igitur nondum insitis, sed optimum fructum producentibus: nouellas è trunco, atque adeò ipsius radice natas, eásque lætiores, neque prouectas, non etiam teneriores præcidito, relictis ramis integris, aut germinibus quæ prius produxerant: deponito in suos sulcos, eo more qui prius dictus est in aliis arboribus.

Rhamni vtriusque speciei, rubi, oxiacanthæ, & id genus cæteri frutices, eo pacto seruntur aç subiguntur, quo diximus in Coryleto fieri debere. Sed quando arbores taleis satæ, nonnunquam propagantur, atque adeò ipsi pulli ex magnis radicibus enascentes: dicendum est de ipsa propagatione, antequam ad insitionem veniamus.

PROPAGATIO ARBORVM IN PASTINO POSITARVM: VEL ETIAM PVLLORVM EX MAIORIBVS ARBORIBVS ENATORVM.

Propagationem agricolæ noſtrates vocant Prouigner. Ea fit, cũ pulli ex arborib⁹ enati, aut etiã taleæ in ſeminario poſitæ poſt vnũ aut alterũ annũ deprimuntur in terrã, excolũtúrque, vti lætius proueniãt. Nam etiã Cato tradit, præter vitem, propagari poſſe ficum, oleam, punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces auellanas & præneſtinas, atque adeò platanum.

Fiebat apud antiquos propagatio duplici ratione: ramo ab arbore depreſſo, in ſcrobẽ quatuor pedum quoquò: & poſt biennium amputato flexu, plãtáque tranſlata poſt trimatum. Alterum genus propagationis luxurioſius: radices in ipſa arbore ſollicitando, traiectis per vaſa fictilia, vel qualos ramis terráque circumpactis (inquit Plinius.)

Propagatio autẽ noſtratibus agricolis ſic fit. Ablaqueãda eſt arbor circa hyemẽ aut brumã, & circũquaque diligẽter effodiẽda, vt radices ſemiopertas cõſpicias. Qua parte incuruare voles taleã, aut ſurculos, ea ſcrobem in longum producito, atque effodito. Taleam aut ſurculum, leuiter in ſcrobem inflectito, vt quantum voles extrà promineat: cauetóque nequid violentius cõfringas. Terrã quam ex ſcrobe abſtuleris, fimo & pingui ſolo commixtam ſuperiniicito, pedibúſque bene calcato, ne talea exurgat. Plura ſi fuerint arboris aut taleæ, quàm propagaturus es mẽbra, pluréſve ſurculi, eos ita deponito quemadmodũ

ſuprà diximus:ſummitatéſque virgarũ ex terra prominentes ſeorſum educito,facitóque vt quamaltiſſime fieri poterit exerantur.

Arbores eo pacto propagatæ,ante quadrienniũ nõ erunt attingẽdæ,quouſque radicem egerint:paliſque fulcire ipſas decet,dum aſſurgũt,vti validiores fiant, néve ferarum aut alio quouis externo impetu cõfringantur. Exacto quadriẽnio,quæ membra propagata videbis eſſe ad tranſlationem apta, hoc eſt valida, & plurimum fruticantia:ea poſteaquam inutili ramorum ſobole nudaueris , in eum quem voles locum tranſponere licebit.

Siquid ſurculorum inter deponendũ,aut incuruãdum confregeris:id ne ſinito in ſcrobem permanere, ſed confractos ſurculos attollito,præciditóque ſub eo loco, in quo confractos videris,& in alterum annum creſcere ſinito,donec alia virgulta produxerint:arbórémque aut taleam diligenter ſua ſcrobe operito . Si vero ex pluribus ſurculis vnus ſuperſit minime confractus, eum propagare licebit ſolum, aliis non propagatis : ſed ita præciſis, vt dictum eſt, atque ex terra reductis.

Quas inſeueris taleas aut arbores , præſertim prunorum, ceraſiorum,aut armeniorum,eas vtplurimũ propagare eſt opus, eo more quem tibi præſcripſim⁹. Sunt enim quædam arbores inſitæ, quæ niſi eo pacto propagentur,nunquam vberem fructum producent, neque in multos annos durabunt,quando ſuccum ex terra multo vberiorem deſyderant, quàm pro natura taleæ in quam inſitæ ſint . veluti ſi dulcia ceraſia & craſſa ſuper agreſti ceraſo,& qui acerbos producit fructus inſeueris, quando ceraſus agreſtis nunquam in

multos annos durat, neque familiarem dulci cerafo fuccum attrahit : ob hoc commodè poft vnum aut alterum annum ab infitione propagatur, vt fœlicius proueniat, & vberiorem ac nobiliorem fructum adferat . Sed ad infitionem veniendum . nam reliquas propagationis fpecies in vineti cultura docebimus.

DE VARIIS INSITIONVM GENERIBVS.

Infitionē noftri vocāt Enteure, Italorū vulgus Incalmationē: ea fortaffis ratione, qua Plinius furculū, calamū appellat, Vne greffe. Inuenta cafu magiftro (ait idem) cum agricola fedulus, cafam fepis munimēto cingēs, quo minus putrefcerēt fudes, limē fubdidit ex edera: atq; illæ viuaci morfu apprehenfæ, fuā ex alieno fecere vitam: truncúfq; pro terra apparuit.

Infitionis multiplex ratio, tum apud Græcos, tum etiam apud nos . Quædam enim in cortice , vel fub cortice fit (hoc eft inter librum & materiem) vel inter corticem & lignum: eáque infitio, Græcis encentrifmos appellatur: noftri dicunt Enter en efcorce.

Alia fit in trunco, hoc eft in fiffura trunci, vel fiffo trunco: atque hæc infitio , emphyllifmos Græcis dicta eft: noftri vocant Enter en fente.

Alia fit, cum liber eius arboris quā inferere cupimus, fcalpro inciditur: & ceu fiftula quædā corticea, digitos tres femis longa, extrahitur, relicto ligno nudo: vt tamen tuberculus, & nefcio quid appareat aut extet circa eum locum ex quo nudauimus oculum . alter cortex ab alia arbore de qua fructum cupimus, eximitur, & lōgitudine & forma ac craffitudine propemodū priori exēplo fimilis, oculo integro relicto: quem fuper ligno nudo è quo alterius arboris cortex atq; oculus dēptus fuerat, fitu ac pofitione refpōdere

oportet, quemadmodum postea vberrime docebitur. Eáq; insitionis forma ac figura, inoculatio antiquis dicta est, Græcis enophthalmismos: vulgus nostrũ vocat Enter en fleuteau, à fistulæ similitudine deducto vocabulo. Antiqua inoculatio fiebat (præsertim in malis & ficis, ait Plinius) sutoriæ simili fistula: aperiendo in arbore oculum, cortice exciso, seménque includendo, eadem fistula sublatum ex alia.

Alia est inserendi formula, ab antiquis & nostris quoq; agricolis celebrata: quæ & ipsa ex inoculatione nata videri potest: cortice enim tantũ nititur. fitq; cũ ex nitidissima corticis parte eius arboris quã inserere volum9, quáq; parte præcipua cernitur hilaritas, scutulam corticeã eximimus, lignũ tamẽ nõ offendẽtes (quãquã sunt qui corticẽ tãtũ in scutulæ formã aperiãt, nõ eximãt, vt postea explicabimus) imprimitúrque in eũ locũ, ex alia arbore cortex par, cũ sui germinis mamma: sic cõpage dẽsata, vt cicatrici locus nõ sit, & statim vnitas fiat, nõ humorẽ, nõ afflatũ recipiẽs. Atq; hic inserẽdi modus, Latinis emplastratio dicitur: quoniam idipsum quod inserimus, veluti emplastrũ quoddã est, nõ solũ ipsa forma, sed etiam positionis ratione: ob id etiam vulgus nostrum vocauit Enter en fente, quòd exempta (vt ait Plinius) scutula fiat, vel (si voles) imposita scutula.

Præter has, sunt quædam aliæ insitionis species, partim antiquæ, partim ab vsu nostro remotæ. Quẽadmodum ea fortassis fuerit, quæ fiebat terebra Gallica, atque in plaga quæ ex terebra facta fuerat, demissis surculis leuiter adrasis. Huius insitionis meminit Columella: eámque ad vites præcipuè pertinere ait. Nobis omnino recessit ab vsu.

Alia eſt inſitio nouæ, quam quidam ſe aiũt expertos fuiſſe in perſico, vt poma ſine oſſibus naſcerẽtur: eámque ſe docuiſſe Hiſpanum quendam refert Paladius: fieríque ait ſalicis ramo accepto, & per medium terebrato, atque in medio collocata perſicj plãta: quemadmodum vberrime docet idem author in Februario.

Inſitionem quæ fit ſemine, naturam docuiſſe ait Plinius: ſemine raptim auium fame deuorato, ſolidóque, & alui tepore madido, cum fœcundo fimi medicamine, abiecto in mollibus arborum lecticis, & ventis ſæpe trãſlato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus (inquit) ceraſum in ſalice, platanum in lauro, laurum in ceraſo, & baccas ſimul diſcolores. Non opinor ipſũ per ſemina aliud intelligere quàm ramulos arborum, qui veluti ſurculi, ex arboribus, poſt hyemẽ, à famelicis auibus dempti cum ſuis gẽmis, & in rimas aliarum arborum decidentes, fortuna interdum prouenerũt. nam de acinis idipſum intelligi non poteſt.

Inſitio quædã eſt apud nos fieri ſolita in ſyluaticis arbuſtis, dũ adhuc in ſeminario ſunt, antequã transferantur in plãtarium: vel ſuper ramis arborũ, paulo minus, aut magis digito craſſis. Ea inſitio fit diducto arboris trunco, & per mediũ fiſſo, atque exempto eo quod interpatet, vt duo latera, veluti duo cornua appareãt, in id cauum ſurculũ inſerimus. appellatúrq; huiuſmodi inſitio, vulgo, Enter en pied de cheure.

Infoliationem quam vocant quidam, dicúntque foliis inſitis fieri, nũquam me legiſſe apud authores memini: neque fieri poſſe ex ratione duxi: nunquam enim quid tale expertus ſum. At ſit ita quemadmodũ

autumāt:nō tamē ea insitio, dicetur Græcorū emphyllismos: nā (vt iam diximus) potius ingerminationē significat, vt insitionē quæ fit in trunco. Imò verò, miratur Plinius, Trogū credidisse, folia palmarum apud Babylonios seri, atq; ita arborē prouenire. Verum hæc de insitionū differētiis hactenus. Dicendū est, quo pacto tres insitionū species nobiliores fieri debeant, quotidiéque fiant à nostræ tempestatis agricolis peritioribus: nam antiquorum de hac re sententias nihil moramur: quas nullo negotio condiscent, quibus boni authores sunt in promptu. Vobis autē abunde satisfactum existimabimus, si nostram inserendi rationem breuibus perstrinxerimus.

INSITIONES VARIAE QVO TEMPORE ANNI FACIENDAE: EX ANTIQVORVM, NOSTRORVMQVE AGRICOLARVM SENTENTIA.

Primum omnium, opus est eum qui arbores inserere volet, consyderare cæli ac tempestatis clementiam: vel tum maxime, cum in cortice vel trunco inserere opus erit. nam reliqua inserendi genera, haud vsqueadeò diligentem obseruationem expostulant: modo ne Octobri & Nouembri mense inoculationē aut emplastrationem moliare, surculósque reliquarū insitionum per hyemem præcidas.

Per imbres, insitionē quæ in trunco fit aggredi potes: & vsq; ad æquinoctiū autumni producere. Sunt qui optimam in trunco prædicēt insitionē fieri, post Canis ortū: rursúmq; æstate, post restinctos Caniculæ feruores, austro maxime spirāte. In cortice, periculosissimū fuerit per imbres inserere. Probe inserimus

in cortice, ab æquinoctio Autumni vſque ad brumã, & poſt Fauonii flatus, qui ſeptima Februarii die ſpirare incipiunt, vſque ad ſolſtitium. Omnino ſurculi Aquilonio flatu ruente nõ ſunt inſerendi. Cato præcipit inſeri pyra & mala per ver, & poſt ſolſtitium, diebus quinquaginta poſt vindemias. Oleas autem, & ficus, per ver, tantum Luna ſitiente, hoc eſt ſicca: præterea poſt meridiem, ac ſine vẽto Auſtro. Vulgus noſtrum ante creſcentem Lunam optimam inſitionem fieri ait. Columella, omnes arbores, ſimulatque gemmas agere cœperint, Luna creſcẽte inſeri iubet: oliuam autẽ circa æquinoctium vernum vſque ad Idus Aprilis. Sunt præterea quidẽ anni multo magis præcipites aliis, quod ad frigora & pluuias attinet, præſertim in noſtra regione: cuius rei certius cognoſcendæ ratio, ad aſtrologos maxime pertinet. Locis igitur frigidis ſerius, calidis maturius inſeratur. Quapropter ab iis exquirendus eſt ortus Vergiliarum, Eteſiarum occaſus, item Arcturi, Orionis, & huiuſmodi ſignorum ratio. Nam ſecundum Arcturi tempeſtatem, commode inſerere potes in truncum & corticem; tum enim maxime arbores præcoces & celeres, promptæ ſunt ad calamum ſuſcipiẽdum: quod fieri ſolet circa Natalem Domini: eò tardius vel celerius, quò tempeſtas atque aeris ſalubritas, maturior aut commodior eſt. Ex re tua fuerit ſi quidem à primis Februarii Calendis incipias: neque amplius producas inſitionis tempus quàm ad extremas Aprilis Calendas. Denique tum demum à colligendis ſurculis & inſerendis eo more arboribus, abſtinendum erit, cum germinare eas videbis: ſi præſertim ceraſi,

pruni, mespili, amygdalæ, persicæ, & huiusmodi præcoces arbores fuerint. Omnium tardissima prunus: non enim ad germen producendum est celeris. In summa, præcoces arbores, præcocibus surculis sunt inserendæ, præcoci etiam tempestate, hoc est declinante hyeme, & ante brumam.

QVIBVS INSTRVMENTIS INSITOREM MVNITVM ESSE OPORTEAT.

Instrumenta ad insitionem apparentur hoc pacto. Priusquam conseras (non enim imparatum esse insitorem oportet, sed promptum & expeditum) cistulam habeas, surculis aut calamis quos inserere voles, refertam. In eadem cistula, paleatam aut glareosam terram, & viscosam (qualis est figlina) gerito: neque desit muscus, vimen & vlmorum aut salicum cortex copiosus, ad intorquendas insitiones aptus. Serrulam in promptu habeto, ad arborum truncos præscindendos. Lupos vocat Palladius, serrulas manubriatas minores, maioresque ad mensuram cubiti, quibus facile est, quod per serrã fieri non potest resecando trunco arboris, aut vitis interseri. Cultrum maiorem ad findendum truncum: minorem & acutissimum, acieique admodum delicatæ, ad surculos excidendos, eósque præparandos quemadmodum decet. Eius loco, falcem à tergo acutam atque lunatã, aut scalpellum gerere poteris. Cultellos curuos minores addit Palladius, per quos (inquit) nouellis arboribus, surculi aridi, aut extantes facilius amputantur.

cuneũ osseum aut buxeum, vnum atque alterum, ad fissuras cõtinẽdas. cæterã ad summitatẽ surculorũ recẽter cõsectã obthurãdã: ne vel pluuiis aut frigidiore aere corrũpatur: aut vt humor sursum elatus ad germina se conferre cogatur. Omnino nihil eorum tibi deesse oportet quæ ad insitionẽ pertinent: nam tũ nõ erit aliquid requirendum, cum opus aggressus fueris.

SVRCVLI, AVT CALAMI QVANDO ET VNDE LEGENDI.

Ab humeris arborũ orientẽ æstiuum spectantibus petendi surculi, ex antiquorũ sentẽtia: & ex feracibus arboribus, & è germine nouello: nisi vetustæ arbori inserantur: hi enim robustiores esse debent. præterea prægnantes eligendi, hoc est germinatione turgentes, & qui párere illo sperauerint anno. Ex qua arbore inserere voles (ait Columella) & surculos ad insitionem sumpturus es, videto vt sit tenera, & ferax, nodísque crebris: & cũ primum germina tumebũt, de ramulis anniculis, qui solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito. Crassitudine minimi digiti surculi sint, læti bisulci. Atque hæc sunt antiquorũ præcepta de surculorum electione.

Nostri vero agricolæ sic autumãt. Arbores ex quib9 surculos desumpturus es, videto fructiferæ vt sint: & fructus nobiles atque insignes tũ magnitudine, tum etiam succi bonitate producãt: animaduertito etiam, vt locus in quem arbores inserere voles, eos fructus facile, nullóque negotio producat, quos ex insitione expostulaueris. est enim quoddam solum nucleis inimicum, aliud acinis, aliud baccis.

Calamos circa brumam, aut Natalẽ Domini præ-

cidito: non autem maturius : tum enim arbores humeris benigni fœcundæ sunt. At si maturius id fieri necesse sit, aut quia ex vna regione in aliam transferre voles, aut alia quauis ratione, saltem Octobrem expectes, dum folia ex arboribus deciderint.

Bimos esse calamos oportet, ex summo aut cacumine maiorum arboris brachiorum desumptos, versus eam arboris partem, quæ ad solem orientem inclinata sit. Tenuiores non sint digito minimo, aliquídque semper habeant ligni veteris, hoc est anno superiore producti, cum eo quod postremo natum est. Ante omnia gemmis onustos calamos esse cõueniet, gemmãtésque nitere: nihil vsquam in eis vlcerosum, aut retorridum. Nam qui calami gemmas habent raras, non frequẽtes, lignum item aridum, ii nunquam ad insitionem apti sunt : neque multum producunt fructum. Cauendum etiam est ne germina circa interiorem arborem succrescentia, & ex ramis maioribus exeuntia, aut ex trunco redundantia accipias : néve surculi sint ex arbore desumpti quæ multis annis cõ senuerit.

Iuniores adhuc si fuerint arbores, ex quibus surculos colligere desyderabis, neque dum sextum annum excesserint, ex summis arboris brachiis sũmóque maiorum brachiorũ cacumine nõ erunt calami præcidendi, sed ex aliquo ramo quod iudicabis esse non amplius quàm duorum annorũ, quémque existimaueris ad oculum ligno luxuriare.

Surculos exectos si adseruare voles. præsertim eos quos in cortice inserere cupies (nam huiusmodi surculos nondũ gemmãtes colligere poteris circa Octobrem, sed quorum multam spem conceperis) facito

vt in terram demergas, in ſcrobem ſemipede altam, vt nihil ipſarum foris appareat. Locum in quo demerſeris ſignato, vt cum inſitionis tempus fuerit, inde accipias. Ne iuxta murum demergito, propter ſoricum periculum.

SVRCVLI VTI EXCIDENDI.

Nihil attinet iterum hîc recenſere, ſurculum etiã calamum appellari Plinio, vnde (quemadmodũ iam dictũ eſt) incalmationẽ Itali dixerunt. Noſtrũ vulgus, ſurculũ vocat Greffe, vel fortaſſis ab incidẽdo, vel quòd graphio incidãtur, vel ob neſcio quid ſimile: nã de huiuſmodi cõiecturis quæ ex vocabulorum impoſitione naſcuntur, minime ſum ſollicitus.

Surculorum inciſio quo pacto fieri debeat (nam in eo maxima adhibenda eſt diligentia) antiqui nõ docuerunt: nos verò ex recentiorum ſententia ſic explicabimus. Atque in primis id cõſyderandũ eſt quod paulo ãte explicabamus: nempe quo ex loco calamos deſumas, quáve ex arbore, & cæli aſpectu. Itaque poſt hæc omnia, tandem eo loco conſcindendus eſt ſurculus in quo viuidos, & bonos, ac gemmantes ocellos conſpicies: lignóque pauliſper in ſummitate confracto, viride quid ſubeſſe cernes, quod arborem ſucci plenam eſſe denotet. Cæterum tutiſſimũ fuerit, eo loci ſurculũ proſcindere, in quo ligni veteris, hoc eſt anno ſuperiore aut præcedente nati quidpiã apparebit: gemmáſque alterius anni conſpicies, vt calamus præciſus duorum annorum lignum, oculóſque præ ſe ferat. Id verò facile cognoſces ex cortice, nodíſque in ligno ab ipſa natura factis, ſecundum ſingulorum annorum vbertatem. Nam cortex anni

ſuperioris,ſemper nigrior ac rugoſior apparet eo qui nuper natus eſt. Sunt tamen qui ad id præceptum haud magnopere attendant animum, vniúſque tantum anni ligno contẽti ſint in ſurculo. Fit enim interdum, vt vetus lignum haudquaquam reperiatur, vel tum maxime, cum ex ipſo trunco ſurculus quẽ proſcindis,poſtremo anno productus eſt.Sunt etiam qui ex vno eodémque ſurculo proſciſſo, plures ſurculos faciant, quorum ſingulos,non potes dicere vtroque ligno eſſe præditos. Tantum hoc curant,vt gemmis referti ac præditi ſint: atque huiuſmodi ſurculos æque germinare ac concipere aiunt,ac ſi etiam lignũ vetus haberent.plerũque enim accidit vt gemmæ veteri ligno proximæ,tenuiores, minus turgidæ minúſque tumentes ſint: quapropter haud vſqueadeo feraces exiſtimantur. Omnino veteres ex anniculis ramis ſurculos capiebant, qui Solis ortum ſpectarent, atque eſſent integri. noſtra ætas probat ſurculos qui vetus & nouum lignum habeant,modo vetus inueniri,atque probari poſſit.

Surculos dum proſcindis,facito vt rectè in circulum id facias, non multoties iterata ſectione: neque ſurſum ac deorſũ ducta,quaſi ſerrula vtereris. opus eſt enim,cultrum (aut ſcalprum ſi mauis appellare) acutiſſimæ eſſe aciei, & quæ delicatiſſima ſit, atque optime ad cotem prius præparata fuerit.cuſpide magis agendum eſt: in primíſque cauendum,ne liber interior aut lædatur, aut confringatur,aut aliquo pacto corrumpatur,ſitque in ſurculo proſciſſo,omnino integer ob eam cauſam quæ mox in præparatione docebitur.

SVRCVLOS PRAECISOS ITA ADSERVATO, ET AD INSITIONEM PRAEPARATO, ATQVE EXACVITO.

Quos voles ſurculos præciſos adſeruare, vel qualis fictilibus reconditos aliò transferre, in aliámque regionem mittere: eos ſic adſeruato quemadmodum pauloante docebamus: facitóque vt in terram cōdas, ac ſepelias: locúmque in quo ſepulti fuerint, virgula deſignes, ne iuxta murum id fiat, propter hortēſium animalium periculum. At ſi ex longinquo tibi miſſi fuerint ſurculi, eos vbi receperis, caue ne ſtatim incidas aut inſeras prius, quàm vnum aut alterum diē in aquam demerſos quieſcere ſiueris: id enim ſuccū reuocat, & vires quodammodo conſopitas excitare videtur. Dicēdum eſt, quo pacto præparandus ad inſitionem calamus.

Ab vtraque parte, ſurculus in imo leuiter, & tamē vnita atque æquali forma præparādus eſt eodē ſcalpro, quo vſus eras in proſcindēdo ab arbore calamo. Sunt qui huiuſmodi inciſionē quadratā, & planā faciant in inſitione quæ fit in ligno & cortice. alii in triangulum cōformata magis probant, atque ab imo mucronatā faciūt: neque æqualiter ab vtroque latere ductā, ſed ab ea parte qua cortex foris cū gemma relinquendus eſt in ſurculi poſitione, ſpiſſiorem relinquunt, minúſque eo loci adimūt materiei, quàm qua parte ad interiorem trunci medullam ingreditur ſurculus. itaque cuneoli formam efficit ſurculi extremitas præparata: & veluti quidam cuneus inſeritur in ipſo trunco, libro tamen haudquaquam execto, ab ea parte qua gemma foris eminet: ſed integro reli-

cto, vt ad alium trunci librum æqualiter respōdeat.

In cortice tantum si voles inserere, surculus non est in triangulum efformandus, sed planus efficiendus ab imo, scissuráque ad imum etiā maior semper fiat. hoc fiet si plus ab imo materiei adimas: veluti si latum cuneum proscinderes atque apparares.

Non est exacte apparādus surculus, donec truncū æquaueris, atque in eo fissuram feceris, cuneósque intus deposueris. Eo facto, videbis quàm fit profunda rima, imámque surculi partem longiorem relictam decurtabis ad eam quam voles altitudinem, & quātum licebit, vt nihil incisionis supergredi aut supereminere videatur. Sūmum exinde calamum detrūcabis, si voles: nam à summo non expetis germen, sed ab oculis relictis. Dicendum est quo pacto præparandus arboris truncus ad incisionē: deinde verò insitiones omnes vti fieri debeant explicabimus.

ARBOREM QVO PACTO DETRVNCARE OPORTEAT ET AD INSITIONEM PRAEPARARE.

Arbores quas inserere voles, summa diligentia præparandæ sunt ad calamos suscipiendos: dandáque est opera, vt serrulam habeas tenuem (nam crassiores serræ corticem vitiāt) bene exacuatam, nullis dentibus præfractam, sed tamē validam, & quæ aduersus ligni viridis contumaciam probe resistat. Tū etiam altera manu continenda, atque arctanda erit arbor quam secabis, præsertim si iunior & non vsqueadeo crassa fuerit: altera manu serrula ducenda, leuiter tamen atque æqualiter, neque cum tanto impetu vt arborem vsque ad radices identidem contre-

miſcere facias:nam eo pacto trũcus nonnunquam à ſuo ſolo dimouetur,& radices ipſa agitatione offenduntur. Siniſtra igitur manus hoc molietur vt firmum contineas trũcum, ne vacillet in confectione. Poſt confectionem,ramentis plagam detergito:dein de cultro quod nihil tetri odoris habeat, ipſam exæquato, ramentíſque rurſus detergito, nequid vitii ex ferro contrahat,quo poſſit arboris humor corrũpi. Atque ea demum eſt incidendi ac præparandi ad inſitionem trunci vniuerſa ratio.

Quod autem ſupereſt:id in primis obſeruandum, vt quo tenuior ac minus craſſa ſit arbor quam inſerere voles,eo truncum inferius conſeces, & proxime ad terram.Itaque ſi digiti craſſitudinem nõ excedat arbuſcula,facito ne amplius ſeſquipede truncus extet è terra: reliquum in obliquum conſeces, non ſecundum trunci rectitudinẽ in circulũ,quemadmodũ craſſiores arbores ſolẽt.Id autẽ faciendũ,quo vnum tãtũ ſurculũ in truncũ immittere poſſis. Huiuſmodi cõſectio in arboribus minutis cultro craſſiore bonæ aciei fieri poterit: nã ſerra nihil opus eſt,dum in trãſuerſum aut obliquũ paruulæ arbores inciduntur.

Arborem paulo craſſiorẽ vtroque pollice,in rotundum incidito,etiã ſerrula ſi voles,eo pacto quẽ prius explicauimus:atque ea parte quæ maxime nitida,& ſine cicatrice eſt.hoc vnũ caueto, ne librũ offendas. Trũcus nõ excedat vnius pedis altitudinẽ è terra:tãtúmque duos ſurculos in huiuſmodi arbore ponito.

Arbor ſi brachii craſſitudinis fuerit,in rotundum vel orbem,ſecũdum trunci rectitudinẽ abradi debet, ad duos aut tres ad ſummum pedes è terra. In ea tres ſurculos inſerere poteris : duos in ligno & fiſſura,

tertium in ligno & cortice, circa maius quod extabit in arbore præcisa spatium.

Si coxæ crassitudinem, vel amplius excedat truncus arboris quam inserere cupies, relinquenda illi quatuor aut quinque pedum altitudo è terra. neque in eo amplius quàm quatuor surculi in crucē inserēdi: quorū (si voles) duo in trunco vel ligno vt vocant, duo in ligno & cortice ponantur, veluti mox explicabimus. Tutius tamē fuerit, in ligno & cortice omnes surculos ponere tum tēporis maxime, cū arborē iudicabis succū ex humo suscipere atq; attrahere. Cæterū ne lignū huiusmodi arborū, nimis arcte cōstringat ac cōprimat surculos, in ipsa fissura cuneolū è ligno viridi factū relinquas impactū, ad continendam ligni contumaciam.

Crassissimæ arbores & quæ mēsuras superiꝰ explicatas excedūt, nō quidē in trūco, sed in maioribus brachiis, aut ramis inseri gaudent, quēadmodū in agro Carnutino, Aureliano, & Brixiensi passim videmus, etiā apud Neustros sæpissime, quorū præcipuus victꝰ est pomiferarū arborū: è quibus & cibū & potū quæritant. Itaque veterē malū sic reuiuiscere, aut reiuuenescere credunt. Agrestia quoq; & immitia mala maiorū arborū, ex insitione mitia dulciáque, adde etiā crassiora, atque ampliora & elegantiora fieri existimāt, ob insitionē brachiorū. At siquādo brachia humore destituta viderint, & veluti propter seniū arida, minúsque viuacia: præsecta fere vsque ad truncū, nō inserūt, sed ita post sectionē relinquūt, vsque ad quadrienniū, donec germina validiora produxerint. Ex his germinibus imbecilla magísque inualida consecant atque eruncant post quadriennium. Super aliis

viuidioribus surculos ponunt.dúmque surculi etiam tenuiora germina producunt, virgultis & vimineis qualiculis circummuniunt,propter ventorum impetum .Neque verò solēt omnia vnius arboris brachia inserere, sed quædam non insita relinquere,vt vnius & alterius fructus benignitatem experiantur.Huiusmodi arbores in fissura,atque adeò in cortice inserere malunt, quàm per emplastrationem, nisi cortex admodum tenuis sit,& delicatus: qualis est pomorũ initium,& similium arborum.

IN CORTICE QVO MODO INSERERE DEBEAS.

Diximus quæ ante insitionem facienda, tum in surculorum collectione ac præparatione,tum etiam in arborum inserendarum confectione:dicendum est nunc singulatim de quolibet insitionis genere. Ac primum de insitione quæ fit inter corticē & lignũ: qui mos antiquis(maxime Catonis, & Varronis tēpore)fuit præcipue receptus. Optima omnium insitio,inter librum & matricē existimatur.Nam si crassior truncus inseratur, inter corticem & lignum inseri melius est, ait Plinius. Fit ea insitio tunc temporis maxime, cum arbores gemmare incipiunt, & humorem ex terra iam assumere atque haurire:quod potissimũ fieri solet apud nos,à Calendis Februarii ad Apriles, ac præsertim in iis arboribus, quas per medium vel in crucem, aut alio pacto recte findere difficillimum esset: quǽque quatuor aut eò amplius surculos admittere possunt ob crassitudinem & vigorem: quos nimirum lōgo antea tempore collectos esse oportet,atq; ita adseruatos vti docuimus in sur-

culorum incisione. nisi fortassis serotinas arbores per id tempus reperias, è quibus surculos adhuc desumere possis qui nondum germinauerint: quemadmodum ex pomo quam curtipendulum vocamus, & similibus.

Itaque serrula diligenter secandus est huiusmodi arboris truncus, quem in cortice inserere voles, paulò altius, propter crassitudinem, ita vt quinque aut amplius pedes è terra extet. Cum deinde truncũ recideris, acuto ferramento plagam leuato: deinde cuneum buxeum, vel osseum inter corticem & materiem, ne minus digitos tres, leuiter demittito: cauetóque ne lædas aut rumpas corticem. postea (inquit Columella) surculos quos inserere voles, falce acuta ab vna parte eradito, tam altè, quàm cuneum demisisti: sed ita tamen, ne medullam, néve alterius partis corticem lædas. Spei enim maxime fauet medulla. Itaque calami exacutio, medullam nudare non debet. Nostri non vsqueadeo altè cuneum demittunt: validius enim demissi surculi, tardius ferunt, quanquam etiam fortius durant. præterea cultello retuso, aut etiam acuto interdum id moliuntur: quod certe minus probauerim, propter periculum. præstare autẽ arbitror, delicato cuneolo id efficere. Sunt qui manubrium osseum vel eburneum cultelli quo scriptorias pennas temperamus, ita compositum habeant in imo, vt ceu cuneus quidam, facile & innoxie diuidere possit corticem à ligno: atque ita cultri cuspide & acie vtuntur in legẽdis surculis: manubrium autem, ceu quidam cuneus, præsto est, dum corticem à suo ligno separant. Quod aliquando plurimum probaui in Egidio Varleio socero, artis insitoriæ præter cæte-

ros quos vnquã me nouiſſe memini, admodum perito. Quidam veſtigio fiſſuræ, falce, vel ſcalpello in truncis facto, ſalice præligant marginem ipſum, poſtea cuneos figunt, continente vinculo libertatẽ dehiſcendi. Cæterum, ſurculum in cuſpidem ſenſim exacuunt noſtri, ex æquo vtrinque incidentes, relinquúntque corticẽ à lateribus integrum, ab imo paulatim eximunt.

Trunco poſt ſectionem diligenter exæquato, vt nihil ramenti ſuperſit, æqualíſque ſit vndecunque cortex, atque omni ex parte integer, tum cuneum demittes: ſurculos, eo more qui dictus eſt, apparabis. Vbi ſurculos paratos habueris (ait antiquus agricola) cuneum vellito: ſtatímque ſurculos leuiter demittito in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem & materiã facta ſunt. Ea autẽ fine qua adraſeris, ſurculos demittito, ita vt ſex digitis de arbore extent. In vna autem arbore, duos aut tres ramulos ſigito, aut etiam plures, ſi velis: modo ne minus quaternum digitorum interſit ſpatium. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Plures autem ſurculi in eodem trunco ponuntur, vt vno, aut etiam duobus pereuntibus, alii ſuccurrant. Nã in eadem arbore multi ſurculi poſiti, rarò omnes germinant. Calamus ad corticem vſque ſuum deprimatur, vtraque manu (ait Plinius) ne laxetur dum deprimitur: néve cortex replicetur in rugas. Ideóque lachrymantes calamos inſeri non oportet, quemadmodum neque etiam aridos: nam illo modo labat humore nimio cortex: hoc, vitali defectu non humeſcit, neque concorporatur.

POST INSITIONEM TRVNCVM VTI COMMVNIAS.

Cum omnes ſurculos quos arbor patietur, inter corticē & truncum demiſeris, tum libro vlmi vel vimine arborem aſtringito, ait Columella: poſtea paleato luto bene ſubacto oblinito totā plagam, & ſpatiū quod eſt inter ſurculos: vſque eò vt duobus digitis inſita extent. Supra lutū, muſcū imponito, & ita alligato, ne pluuia dilabatur. Cato, argillæ, vel cretæ, arenam fimúmque bubulū admiſceri vult: atque ita vſque ad lentorem ſubigi iubet, interponi & circūlini. Ceſpite præterea ab imbre frigoribúſque inſitum protegendum eſſe cenſet, ac mollibus bifidorum viminum faſcibus. Lingua quoque bubula inſitum inſuper obtegi præcipit: atque ita illigari opertum ſtramentis.

Noſtris agricolis ſic placet recenter inſitas arbores cōmunire. Figlinam lana minutim conſciſſa permiſcent, ac cōcutiūt, aut fimo bubulo vel equino cōferciunt: fiſſuras & rimas quas inter inſerēdū ex cuneis factas vident (præſertim ſi in ligno inſeuerint) cortice viridi diligenter operiūt: totā plagam & ſpatium quod eſt inter ſurculos figlina circunlinunt, ad duorum digitorum ſpiſſitudinem: faciúntque ſolida vt hæreat trunco: muſco diligentiſſime ipſam terram operiunt, deinde vero loris linteis, paulò latioribus, vel cortice ſalicis in latiora vincula conciſo, inſitam arborem colligant in crucem, vt ipſa numeroſa ligamenta, totam plagam ſuperius oppleant, nihilque foris appareat, præter muſcum intercurrentem. Vincula ad arboris latera vndique circuncurrentia, vi-

mine quamoptime constringunt circa ipsam arborem, atque arctissime: interim cauentes ne peruertantur in fissuris impressi surculi, aut suis locis dimoueantur, aut vacillent torti salicũ cortices (vulgus vocat La torqueure.) néve surculos offendant aut peruertant, dum hac atque illac ad ipsos confirmandos intercurrunt: nõ enim vacat maxima dexteritate atque ingenio, ipsos salicum cortices ita secundum surculorũ spatia ducere, vt nihil offendatur, aut complicetur, aut loco moueatur.

Post insitionem vndique communitã, & aduersus aeris tempestatem atque imbres tutiorem factam: etiam attendendum est ad exteriora pericula, nempe quæ tum à quadrupedum incursu (si quidem insitæ arbores pusillæ fuerint) tum etiam ab auium impetu surculos defendant. Itaque facta si fuerit insitio ante hyemem, stramẽtis alliganda est, propter niues & frigora: viminibus item ac frondibus confectis circunsepienda, & altioribus spinis vimine colligatis circũmunienda, ad prohibendas aues quæ gemmas enecent, néve ventorum impetu deturbẽtur calami. Quin si pusilla fuerit arbor insita, neque amplius quàm sesquipede è terra extet: etiam fasciculis spinarum superiectis (ita tamen ne offendantur oculi, à quibus germina expectamus) communiri debet, aduersus ferarum in agris incursum, aut pecoris in priuatis fundis impetus. Altiores paulò si fuerint arbores pusillæ insitæ, palis fulciri debent, aduersus omnem ventorum noxam. Atque ea demum est communiẽdarum omniũ insitionũ breuis ratio. Nunc ad alias insitiones veniamus.

PVSILLAS ARBORES, AVT MAIORVM ARBORVM SVPERIORES RAMOS IN LIGNO VEL TRVNCO QVO MODO INSERAS

Plantam nouellam craſſitudine digiti, ſiquando cupias inſerere, ſtatim ab initio atque adeò in ipſo ſeminario antequam alio trāſferas: id verò facile poteris eo modo qui ſequitur:nam apud antiquiſſimos nullam huius inſitionis rationē inuenio. Vulgus autem noſtrum hanc inſitionem vocat Enter a pied de cheure,quòd diffiſſo veluti in caprinum pedē trunco,in ipſa fiſſura ſurculum inſeramus.

Accidit igitur interdum,atque id ſæpiſſime,vt arboris truncus æqualē habeat cum ſurculo craſſitudinem:id verò ſi cōtigerit,tibíque neceſſe videatur inſerere,ſic facito. Arbuſculam cultello acutiſſimo,nō quidem ſecundum rotundum, ſed aliquantulum in obliquū, hoc eſt deorſum verſus proſcindito ac detruncato: fiſſuram haud ita oblongam, ſed rectam tamen,& nullo pacto vitiatam aut corruptam facito:plagam leuato, & mediam cuneo findito. In fiſſuram ſurculum inſerito, atque aptato, ita præparatū atque exacuatum, vt vtraque parte adraſum appareat,relicto tātum à lateribus integro cortice,quē cū arbuſculæ in quā inſiturus es libro facies vt correſpōdeat.cuneū eximito,diligentérque inſitā arborē figlina & muſco cōmunito, atq; ita deligato quēadmodū ſupra dictū eſt,palóque fulcito cōtra omnes iniurias.Sunt qui detruncatā nouellā veluti in duas alas findāt, in caprinū pedē:ita enim appelāt huiuſmodi inſitionē.atq; id tamē eximunt quod craſſioris ligni intermediū eſt inter alas:poſtea fiſſurā faciūt,atque

in dehiſcentem rimam ſurculum applicant:vt ea inſitio ceu cuiuſdam ψ Græcæ literæ figuram referat. Spatium inter alas figlina aut luto cõmuniunt, muſco operiunt, deligant, quo pacto ſuperiori ſermone explicatum fuit.

In cacuminibus arborũ ſimilis quædã inſitio fieri poteſt, etſi nonnulli authores id poſſe fieri negent: fit autem in arboribus quarum brachia, vel propter humoris inopiam, vel propter luxuriantem redundantiam execta fuerint: à quorum truncis, germina triũ aut quatuor annorum producta, & in circulum inciſa ac fiſſa, calamum recipere poſſunt, ſi modo ita immittatur quemadmodum dictum eſt. Eo pacto oleã in ficũ inſerit Columella, fieríque ſic poſſe arbitror in omnibus reliquis arboribus: vt etiam arborẽ, multos ac varios fructus ſecundum anni tempora gerentem eo pacto ſatam aliquando viderim Patauii, in horto nobilis cuiuſdam Gabrielis. Nihílque vetat quominus etiã quotidie iſtud idem videre apud nos ac moliri poſſimus: quanquam nonnullis in locis aeris benignitas atque clementia refragari videatur.

PROVECTIORES AC PROCERAS ARBORES, IN FISSVRA, LIGNO ET CORTICE QVO MODO INSERAS.

Inter inſitionem in fiſſura, & inſitionem quæ fit in ligno ac cortice, nullum diſcrimen eſt. Atque id inſerendi genus, tam ad puſillas quàm ad prouectiores arbores pertinet: puſillæ autem, non tantam diligentiam expoſtulant, quàm quæ maiores ſunt arbores, quemadmodũ pauloante docebamus. poſſumúſque in craſſioribus huiuſmodi arboribus, vtranque

insitionem experiri:hoc est,& eam quæ inter librum & materiam fit,& eam quæ in cortice & ligno:quod postremum genus, antiquiores agricolæ vix experti sunt. Timebant enim truncum findere: postea verò vt mortalitati surculorum, atque adeo arborum succurreretur, posterior ætas vni trunco vel senos surculos adiecit(vt vno saltem emortuo,alii superstites essent)trũco per media fisso,cuneóque tenui fissuram custodiēte:donec cuspidatim decisus descendat in rimam calamus,inquit Plinius.Quapropter huiusmodi insitionis genus,vel in rimam aut in fissuram fieri dicere vulgo placuit.Quod non solũ arboribus,quarum truncus crassitudinē brachii aut coxæ æquare videtur,peculiare est,sed etiã longè crassioribus:quarum insitio in brachiis aut humeris, non autem in trunco maiore fieri debet:veluti pyri syluaticæ, mali prouectæ,& aliarum huiusmodi arborum.Nam quæ insitio fit in cacumine maiorum ramorum,ea sic administratur vti iam in pusillis arboribus dictum est.

Multa in hoc inserendi more obseruãda:primùm, vt arbor quam insiturus es,plurimo succo atque humore sit referta: quod plerunque accidit Ianuario & Februario mensibus,vsque ad Martium. deinde verò ne gemmantem arborem inseras:tum enim succi bona pars in altũ perducta est. præterea, ne per mediam medullam,arborem findas:sed paululum ad latus medullæ deflectas. Insuper autem, vt serotinam arborem pari surculo inseras, & pro temporis ratione atque opportunitate id efficere ac moliri studeas. Deniq;,ne surculus sit eo die collectus quo voles inserere:néve statim erutus inseratur.Oportet enim calamos,decem aut plusculis antè diebus quàm insera-

tur, legere : ne si feruens adhuc turgénsque surculus, in capacem rimam immittatur, necessum sit quippiã eius emarcescere, antequam in vnum coalescat corpus: fungosam laxitatem intercipiens lignum, & hospitem surculum intercedere : in cuius rimas hiantes subiens aer, prorsus in vnitatem coire nõ patitur, inquit Ruellius. Quòd si dies aliquot prius vase claudãtur surculi, aut eo more qui superius dictus est, adseruentur in hortis, facesset omnis iniuriæ suspicio, neque vinculorum laxans mollities infestabit, neque inspirans aer officiet, sed breui tempore comprehendent. Postremo verò ad id attendendum est, ne quam arborem paucis antea diebus ex seminario in plantarium transtuleris, eam protinus inseras. Oportet enim arbores quas insiturus es, peregrino solo iampridem assuetas esse antequam inserantur, radicésque alte proiecisse in suo plantario. Quod si benignum solũ haud nactæ fuerint, séque ipsas ægrè nutriãt, vix etiã surculis vires dabunt : cum id in primis operam demus, vt humoris copia surculi germinent, eáq; vberrime proueniant. Sed insitionis in cortice & ligno faciendæ ratio nunc explicanda est, ex nostrorum agricolarum consuetudine.

Antequam arborem detrunces, adimenda sunt virgulta ex ipso pedis trunco enata, eáque ita eruncanda, vt nihil vestigii supersit. Quin si in plures trũcos pluráq; brachia maiora, arbor assurrexit, duo ad summum relinquenda quæ (si videbitur) inseras. Truncum exinde præpares, & surculos quos vel vase fictili, vel terra opertos in horto adseruabas, eximito: atque exacuare incipito, non tamen omnino, quoadusque fissuræ capacitatem videris, qualis esse poterit: la-

chrymantes enim ſurculos inſerere non oportet, neque etiam aridos. Itaque longiorem inciſionem ac ſpiſſum calamũ relinquito, non adempto tamen cortice à lateribus. ad extremum autem, ita præparandi erunt ſurculi, veluti ſuo loco dictum eſt. Truncum arboris vel brachiorum diſpoſitum & præparatum, ad inſitionem findito. Ramēta ligni ex ſerrula facta inter decurtandum, ipſi plagæ inſpergito, ne ferrum ligno noceat. Cultro maiuſculo aut runcula delicatiſſimæ aciei, non quidem per medium, ſed aliquantulum in latus ducta linea, truncum leuiter & tamen æqualiter findito. caueto, ne nimium alte aut profunde fiſſuram imprimas, vt corticem à ligno ſua ſponte ſecerni videas: id enim ſi accideret, eſſet iterum ſerra proſcindendus truncus. Super rectam lineā, tranſuerſam aliam facito, etiam ad latus decliuem, neque per medium truncum errantem, ne medullam arboris offendas. In fiſſuras factas cuneos buxeos immittito, vt quàm profunda ſit rima facile coniicias: ſurculúmque optime præpares: præparatum ita inſeras, vt gemma extra arborem aut extra plagam vel deligaturam (ſi voles) promineat: non enim ſurculorum oculi ad internam arborem debent eſſe conuerſi. facito præterea vt cortex cortici reſpōdeat, materies materiei: paululum tamē excedat atque promineat trunci cortex, ne ſit ſurculi inciſio gracilior quàm pro fiſſura, néve etiam craſſior, ſed ita multoties compoſita atque emendata, vt eleganter in rimula ſtare poſſit. Medullam medullæ optime counitam eſſe oportet: alioqui non fieret optimũ coniugium. Rectos vbi videris vndecunque calamos, tum cuneis exemptis, cōſyderato quo pacto tandē ſe habere poterũt. Denique

ſi voles etiam inter corticem & materiem, duos alios ſurculos addere nihil vetat, modo ſit arbor ſucci plurimum abundans, & quæ multos ſurculos alere atque enutrire poſſit. Sin periculum eſſe videris in rimis, ne propter arboris craſſitudinem ſurculos nimium comprimant, (non enim vſqueadeò ſtricte cõpreſſos eſſe oportet) inter ipſas, cuneolum ligni viridis, ab eadem arbore deſumptum immittito, & æqualem plagæ facito, vt liberum habeat ſurculus humoris ſui cum ſucco trunci commercium. Super rimis quæ extabunt, quáſque non opplent ſurculi, librum viridem, tenuiſſimum, & internum, ab eadem arbore deſumptum imponito: ſurculóſque curato vt recti ſient, néve inter deligandum & operiendum vacillent. Atque hæc de inſitione in cortice & ligno hactenus: de inoculatione & emplaſtratione dicendum eſt.

INOCVLATIONEM SIC FACITO.

Inoculatio quid ſit, ſuperius iam explicatum eſt. Ea omnium inſitionum (vt ait Plinius) fertiliſſima eſt, ſed infirmiſſima. Nam quæ cortice nituntur tantum, vel leui aura ocyſſime deplantantur. Inoculationem, ſiccæ aut humoris exigui arbores non recipiunt: quapropter fit inoculatio Maio & Aprili menſibus. Opus eſt enim ſucco turgidas arbores inoculare, veluti ſunt ficus & olea.

Fit inoculatio ex Catonis ſententia hoc pacto: (etſi neque inoculationem, neque emplaſtrationem id vocet) Quod genus aut ficum, aut oleam eſſe voles, inde librum ſcalpro eximito (non dicit in emplaſtrum, aut ſcutulam) & alterum librum cum gem-

ma, de eo fico quod genus eſſe voles eximito, appo-nitóque in eum locum , vnde extraxeris, in alterum genus, facitóque vti conueniat.(Atqui in emplaſtra-tione non extrahitur cortex eius arboris quam inſe-rimus,ſed finditur in figuram T literæ, atque in fiſ-ſura emplaſtrũ imponitur.)Ait præterea,Librum lon gum facito digitos tres ſemis. Quod ſanè ad id con uenire videtur, quod ait Plinius, antiquam inocula-tionem fieri,ſutoriæ ſimili fiſtula,aperiendo in arbo-re oculum,cortice exciſo, ſeménque includendo ea-dem fiſtula ſublatũ ex alia.Quo in loco legendũ for taſſis fuerit ſubula, ex eruditiſſimi Bayfii noſtri ſen-tentia.In emplaſtratione verò, ſcutula longa eſſe non debet,ſed poti9 breuis & latior,vti mox docebimus. Itaque dubium non eſt , quin id quod de olea & fi-cu, verbis ſuperioribus dicit Cato : de inoculatione, non autem de emplaſtratione intelligẽdum ſit.Nam poſtrema omnium reperta eſt emplaſtratio,ab iis qui nouis moribus ſtudent : neque puto Theophraſto, Græcíſque antiquioribus,nedum Catoni,aut Varro-ni cognitam fuiſſe emplaſtrationem.Sed inoculatio-nem eos nouiſſe ſanè facile crediderim,quam Græci enophthalmiſmon vocarunt.Ea enim admodum an tiqua fuit: quam etiam monedulæ primùm nos do-cuere : quæ condentes ſemina in theſauros cauerna-rum, eiuſdẽ rei nobis præbuere cauſas , ait Plinius. Virgilio quoque cognita fuit:docet enim quẽadmo-dum quærendus ſit ſinus in nodo gemmæ expulſi corticis,gemmáque in alia arbore includenda.

Noſtra ætas inoculationem nouit,vocátque, vt ſu perius dictum eſt, vulgus inſiſtulationem. Eámque aiunt noſtri agricolæ longe ſecuriorẽ eſſe atque vbe-

riorem emplastratione: neque vnquam nisi maxima ventorum iniuria, aut insitoris negligētia, atque imperitia interire. Fit autem hoc pacto,

Scalpello bonæ aciei, aut runcula (si voles) ex ramo arboris cuius fructum expetes, quámque luxuriare videbis, & gemmis humoréque turgere, virgulam desumito, ei propemodum & crassitudine & magnitudine respondentem, quam in alia arbore inoculare voles. Exemptæ virgulæ summum abradito: accedito ad arborem quam voles inserere: tantundémque facito in quadam ipsius arboris virgula, aut ramulo quē inoculare cupies. Curabis insuper vt circa summum virgulæ quam incideris, tibi appareat oculus vnus integer, sanus, incorruptus, ac lætus: atque idipsum quoque in alio ramulo facies vt sit, eodémque propemodū situ atque aspectu cæli. Ad tres aut quatuor à gemma digitos, circulum scalpello facito, circum cortice, mollitérque leuibus digitis ipsum corticem attrectato, & circumagito, vt sua sponte tandem exiliat, atque auellatur, oculo semper integro remanēte in ipso cortice quem exemeris: ea verò est fistula quam vocat Plinius. Iam necesse est vt ramulum quem inoculare studes, tres etiam aut quatuor à sua gemma digitos circunscribas, similémque propemodum fistulam eximas, ei quam ex alio ramulo exemisti: seruato etiam oculo integro relictóque innoxio germine, quod ligno adhæret, ipsíque oculo vim præbebat. Fistulam hanc secundam proiicito: atque in eius locum primam imponito, videtóque vt oculus oculo, cortex cortici benè respondeat: germénque quod in ligno relictum erat, in oculum fistulæ quam inseris ingrediatur. Vbi tandem omnia

probe respondebunt, nihilque vacillabit, neque rima apparebit, aut varix circa commissuram duorum corticum: tum filo latiore, aut ligno compacto, sursum deorsúmque vincies, vt cortex ligno assuescat, magísque inhæreat. Caueto interim ne cõprimas oculum, néve ipsum attingas. Atque hoc demum esse dicitur, in oculum inserere, vel inoculare: quod itidem in emplastratione nõ fit. nam scutula, aut emplastrum, oculum quidem habet: locus autem arboris, aut corticis, in quem imponitur, oculum habere non decet: quapropter adoculationem potius, quàm inoculationem vocaueris. De emplastratione igitur dicendum.

EMPLASTRATIONEM VTI FACIAS.

Emplastrationem natura ipsa docuit. Ea per æstatem facienda est, à Maio ad Augustum: solísque arboribus conuenit, quibus pinguis succus in cortice est, vt ficis, oleæ, persico. Huiusmodi enim insitio, subtilissime inuenta, humidum succosúmque, & validum ac robustum librum in arbore desyderat. Quibus enim arboribus, aut fruticibus, tenuis, caducus, rimosúsque est cortex, eas neque inoculare, neque emplastrare recte poteris. Fertilissima omnium insitionum inoculatio, ait Plinius: postea vero emplastratio, sed vtraque infirmissima. Quinetiam emplastri ratio ipsa, ex inoculatione nata videri potest: nõ prius (vt opinor cognita) quàm Columellæ temporibus, cuius insitionis formulam ita describit.

Ex qua (inquit) arbore inserere voles, in ea quæsito nouellos & nitidos ramos: in his deinde ob-

seruato gemmam quæ bene apparebit: certámque spem germinis habet. Eam duobus digitis quadratis circunsignato, vt media gemma sit (nos breuem & inferne acutam scutulam facimus, non amplius quàm duos digitos latam, in cuius medio vel capite, sit gemma) & ita acuto scalpello circuncidito, delibratóque diligenter, ne gemmam lædas. Deinde ex qua arbore inserere voles, in ea nitidissimum ramum eligito, & eiusdem spatii corticem circuncidito, & materiam delibrato (nos delibramus quidem: sed corticem non auferimus: imo in figuram literæ T incidimus, & cuneolo buxeo, aut osseo scalpri manubrio, corticem paululũ diducimus, ac diuellimus à ligno, vt in id spatium scutulam inseramus: cuspidẽ prius infigentes, atque ita imprimentes & occulentes inter duos cortices, vt nihil scutulæ appareat, præter oculum qui per rectam rimam exeritur) In eam partem quam nudaueras, gemmam hãc quam ex altera arbore sumpseras, aptato ita, vt emplastrum circuncisæ parti conueniat. Vbi hæc feceris, circa gẽmam bene vincito, ita ne lædas. deinde commissuras & vincula luto oblinito, spatio relicto, quo gemma liberè germinet. (Nos corticẽ pro luto relinquimus: non enim ab aere frigido metuendum est, quandò id æstate fit, ligneísque aut corticeis vinculis, sursum ac deorsum ingeniose deligamus, quemadmodum in inoculatione dictum est. multásque scutulas in eadem arbore deponimus, vt altera pereunte, quædam saltem reuiuiscat). Materia quam inseueris, si sobolem vel superiores ramos habebit, omnia præcidito, nequid sit quo possit succus euocari, aut cui magis quàm insito seruiat. Post vnum & vigesimũ

diem ſoluito emplaſtrum. Ea verò eſt emplaſtrandi ratio, tum ex Columellæ, tum etiam ex noſtra cõſuetudine. Dicẽdum eſt iam quænam arbores, quos ſurculos optime patiantur: quoque pacto fieri debeãt arborum inter ſe coniugia.

QVAE QVOS SVRCVLOS ARBORẼS PATIANTVR, ET ADMITTANT.

Ex antiquioribus authoribus quidam, omnem ſurculum in omnem arborem inſeri poſſe exiſtimarũt, ſi tamen non eſt ſurculus cortice diſſimilis ei cortici cui inſeritur. Atque hoc eſt veluti generale quiddam ad omnes arbores. Præterea, aliud conſyderandum eſt: vt ſerotinus ſurculus præcoci arbori non inſeratur, néve præcox ſerotinæ. Nam quæ ſerotinæ ſũt arbores, ſuccum & humorem habẽt diſſimilem: hoc eſt, vel magis acrẽ & auſterum, vel longè abundãtiorẽ. Quapropter periculum eſt ne in iis ſurculi inſerti eo ſucco nutriri nõ poſſint. Quæ præcoces ſunt arbores, certiſſimum eſt eas ſerotinæ arboris ſurculum perpeti non poſſe. Cæterum poſt temporis & aeris ac cæli rationem conſyderatam, item prouentus maturitatem, & huiuſmodi cætera, id vnũ præſcriptũ eſſe debet, vt nucleis nucleos, acinis acinos, itẽ baccis baccas adiungamus: deniq; vt arbores inſeramus ſurculis aut ſui generis, aut ſuæ naturæ. Læuem corticem læui cortici, durũ duro emplaſtremus: amarum ſuccum aut humorem, amaro: dulcem, dulci ſociemus. Quod ſupereſt, libet hîc tibi deſcribere certos limites in generali, quibus intelligas quænam arbores diuerſos ſurculos, & quorum generum patiantur: idque tum ex antiquorum, tum etiam recentiorum

iudicio.

Ficus inſeritur moro & platano.

Morus inſeritur caſtaneæ, fago, malo, pyro ſylueſtri, terebintho, vlmo, populo albæ: quo coniugio candida mora fiunt.

Pyrus inſeritur malo punicæ, cotoneæ, moro amygdalæ, terebintho. Quinetiã ſi pyri ſurculi moro figantur, rubra pyra creabunt.

Malus inſeritur omni pyraſtri generi. Eadem cotonei coitu fœcundata, poma dabit, quæ Græci melimela nominant, noſtri pomapyra vocãt, Pommes-poires. Pruno quoque adigitur: ſed initio. Platani cõſortio, rubra mala proueniunt.

Nux, in arbutum ſolam inſeri voluit: cæterarum ſocietatem horrere videtur.

Punica variis arborum adulteriis gaudet, vt ſalicis, lauri, fraxini, damaſcenæ, pruni & amygdalæ: quibus omnibus miſceri lætatur.

Roſam aiunt punicæ inſitã per inoculationem, aut emplaſtrationem, ſerotinos flores, & autumnales roſas producere.

Prunus damaſcena, ſylueſtri pyro cuiuſque generis, cotoneæ malo, & pomo impacta coaleſcit.

Caſtanea, iuglandi, fago & robori infixa comprehendit.

Ceraſus, nec perſici, nec terebinthi reſpuit hoſpitium: nec contra ceraſi, terebinthus & perſicus.

Myrtus ſalici inſeritur, & damaſceno, & thaſiæ nuci, hoc eſt amygdalæ.

Cotonea mal9, oxyacãthæ cõſortiũ nõ aſpernatur. Ea quemadmodũ & caprificus, arboris cuiuſque cõſortium init: nec vlli ſurculo denegat hoſpitium.

Corma & Sorba in mitiores arbores ſui generis inſeri poſſe quidam crediderunt: item in pyro, pomo, & cotonea: ſed id nunquam verum eſſe, aut poſſe iure fieri potui comprehendere. Rectius crediderim inſeri poſſe, aut debere in oxyacantha, quemadmodũ & meſpila.

Malus perſica & armeniaca nucleis ſeritur, vt poſtea in ſeminario ex ramo ſui generis inſeri poſſit: nunquam alioqui inſeri gaudet niſi emplaſtratione & inoculatione.

Amygdala nux, emplaſtratione & inoculatione inſeri deſyderat: alioqui ſurculis non prouenit, niſi ſuper nouella planta in ſeminario acinis ſata inſeratur. Piſtaceam admittit inſitam, vt exiſtimat Didymus.

Capaciſſima inſitorum omnium dicitur platanus, inquit Plinius, poſtea robur: vtraque ſapores corrumpunt.

Si in pyrum ſyluaticam inſeueris pyrum, quanuis bonam, inquit Varro, non erit fructus tam iucũdus quàm ſi in eam quæ ſylueſtris non ſit.

In quancunque arborem inſeras, ait idem, ſi eiuſdẽ generis eſt duntaxat vt ſit vtraque malus, ita inſerere oportet: referentem ad fructum meliori genere, vt ſit ſurculus quàm eſt quo veniat arbor.

Oxyacantha apud nos omnes ſuſcipit malorũ, pyrorũ, prunorũ, & ceraſiorũ ſpecies: malorum tamen minus, minutorum pyrorum frequentius: veluti ſunt certoliana, bergamota, & quæ ſinora dicimus.

In coroneã malum quicquid vel pruni, vel ceraſi, vel pomi omne genus inſeris, id belliſſime prouenit & diutiſſime durat.

NOVA QVAEDAM INSERENDI GENERA, PRAETEREA QVAE SVPERIVS DESCRIPTA SVNT.

Libet hic paulisper attingere noua quædam alia inserendi genera, præter superiora : quæ tamen partim ab antiquis tradita sunt, partim etiam à nostris agricolis inuenta: potiúsque ad delicias & nouitatẽ pertinent, quàm vt singularis cuiusdã vtilitatis munus nobis exhibeant.

Noua quædam inserendi ratio est præter superiores, quæ ex arbore in arborẽ fieri dicitur:eáque Varroni(ni fallor)magis etiam Columellæ ac Plinio cognita:cũ scilicet diuersæ, insociabiléſque naturæ arborum copulantur:vt fici atque oleæ, vel nucis ac fici. Igitur, si quidem id experiri voles : primùm iuxtà oleam ficum serito, non ampliore interuallo quàm vt contingi largè possit. Vbi radices egerit, tum ramum oleæ quammaxime sequacem atque obeditutum eliges, eúmque omni interim tempore edomabis meditatione curuandi . postea fico adepta vires (quod euenire trimæ, aut vtique quinquenni solet) detruncabis superficiem, ipsámque deputabis(vti dictum est)adraso cacumine. crus medium, aut etiam truncum superiorem , ramóque quem incuruare voles è directo vicinum, terebra inforabis: atque in ipsum fici foramen, ramum oleæ incuruabis, faciésque vt mediã ficum transiliat.luto, foramẽ vtrinque oblines ;vinculísque custoditum ramum oleæ diligenter continebis ne curuatura fugiat:sinésque ita quodam propaginũ insitorúmque tẽperamento ramũ coalescere, atque ita germinare.Id vbi senseris, curabis(si

videbitur) ab olea præſcindendum , ne amplius ad oleã attinere cõſpiciatur. Is inſitionis mos apud nos iam ſatis vulgatus eſt ac cõmunis, cuius tamẽ rationem Plinius haud ſibi ſatis cõpertam aſſerebat: tametſi id paſſim apud noſtros Cenomanos fieri hac tempeſtate ſoleat. Atque hoc pacto factã elæoſtaphylon crediderim, vite per mediam oliuã inſerta. Ego verò memini me guſtaſſe vuam, quæ tã amara eſſet guſtu, quàm eſt nucis viridis expreſſæ ſuccus. Id nimirum factum fuerat mangonio quodam vitis per mediam nucem traiectæ, ob raritatem & nouitatem potius, quàm vt aliquod inde commodum expectaretur.

Alia rurſus eſt inſerendi formula ad voluptatẽ potius quàm ad vtilitatem inuenta. Ea fit, vt pomum vel pyrum in quatuor partes ſciſſum, quatuor ſui generis ſapores guſtu diuerſos referat. difficilis quidem hæc, víxque ex centum vnam inuenias arborem quæ hanc inſitionem recte perferre poſſit. Factum tamen inuenimus, neque id ſine maxima omnium admiratione. Surculos quatuor aſſumunt vel pyri vel mali (nã cõgeneres eſſe oportet) veluti ſi ex frãcetura, curtipendula, rubellana, malacria, ſingulos aſſumas ſurculos: ipſóſque ita adinuicem coniungas, vt per lõgũ inciſus alterius cortex, alterius corticem admittat, humórque fiat vtrique communis, ipſas taleas ita luto, vel viſco aut etiam cæra oblines vt vna tantum appareat: deinde verò in terram defiges bene ſubactam, & fimo conſperſam, vt ita creſcant, & radicem aſſumant. Qui fructus ex ea inſitione proueniet, quatuor ſapores diuerſos referet.

Sed profecto difficillimum eſt inſerẽdi genus. Atque

facilius esse duxerim ex duobus surculis experiri quàm quatuor. Itaque puto si persicæ mali & amygdalæ surculorum(vt suprà dictum est)corticem cortici exæquatum committas, fissúmque corticem vel plagam visco illinas, recte atque optime tum demũ fieri posse. Nam id antiqui agricolæ, teste Palladio, affirmarunt, omne insitum bene comprehendere, si quidẽ in ipsa plaga viscum mergas: quod quasi glutinum quoddam succos vtriusque materiæ proculdubio miscebit. Velim igitur, quando idipsum experiri tentabis, vt compositos & compactos surculos exacuas atque incidas ab imo tanquam vnus esset: deinde verò in persicæ mali aut amygdalæ lignũ inseras, veluti pauloante docuimus in aliis insitionum generibus: futurum iri spero, vt fructum recipias nucis amygdalæ similem, sed cuius caro exterior, ceu cortex edi possit, & persicã gustu referat: interior autem nucleus, amygdalam nucem, vel ediuerso. Huiusmodi fructus edimus aliquãdo in Arcoliano, arboribus eo pacto insitis, vt dictum est.

Præter has rursus alia est insitio qua efficimus vt arboris fructus sine acinis interioribus, vel nucleis aut ossibus nascatur. Vt igitur prunus vel cerasus, huiusmodi fructum proferat, nostri agricolæ sic inserunt: surculum nitidum, gemmantem, elegantem, ac succo exuberantem ex arbore admodum feraci legunt, & qui facilime incuruari, atque inflecti possit, tanquam esset vimen aliquod. eius surculi summum non quidem excidunt, sed tantũ ita efformant atque exacuunt quemadmodum & imũ decere docuimus. Itaque fit vt is surculus & in summo, & in imo positioni atque insitioni sit aptissimus. Eum in

lignum alterius pruni aut cerasi ita inserunt, vt ima surculi pars in vnam arboris partẽ inflexa, atque insita sit: suprema item in alterã: surculúsque ita inflexus, & vtraque parte insitus, luto oblinitur, musco operitur, deligatúrque sicut dictũ est. Anno sequenti si quidẽ vtrunque viderint surculi latus germẽ producere, atque ex trunco vires accepisse: tum surculũ per medium conscindũt, & crassiorẽ rami partẽ insitam omnino auferunt, eã nolẽtes ad fructũ peruenire: aliã, quæ minor fuerat, crescere sinunt. Itaque experiuntur fructũ sine nucleis. sed cur id fiat coniiciendum est. Cum enim ex anteriore arboris aut surculi medulla nucleũ procreari ac generari facile omnes intelligant, summáque surculi in cacumine arboris desumpti pars, medulla omnino vacet, aut ea admodum exigua prædita sit: mirũ nõ est si carnẽ tantum fructui generari videas, nõ etiã nucleũ: cui nihil suppetat quo huiusmodi nucleus prouenire possit.

Idem fieri aiunt quidam iuniore cerasi vel nouellæ culmine ita propagato, vt extremi ramuli tantũ demergantur: summúmque virgultorũ foras exiliat: atque vbi videris summa huiusmodi cacumina radices egisse, tũ quidẽ ipsum truncũ maiorẽ scindito, eúmque solũ nasci patiare. Ex virgultis huiusmodi qui fructus exit, ossibus carere dicitur. Rosacea & quæ moscheta pyra dicũtur, sic prouenire ex insitione vel experti credimus. Taleã dũ incidimus, & apparamus ad insitionẽ, ab imo rectà findimus in fissura: granũ moschi, vel rosæ odoratæ siccæ foliũ immittimus, atq; ita inserim9. Sũt qui id in fissura trũci demittãt nescio quàm fœliciter. Aliis magis placuit taleas dũ serũt ab imo findere, atq; in fissura, vel moschũ, vel

quiduis aliud odoris egregii committere, & in terram defigere. dubium non est quin fructus odoratum saporem ori præbeat. Idipsum in Vettonica nostra quidam commentati sunt, satis eleganter me hercule, vt odorem caryophylli referrēt. In rosis quas moschetas vocant, certissimum est hoc factū fuisse, atque etiam fieri posse, super cynosrhodo, vel per emplastrationē, vel eo magis per inoculationem aut insitionem.

Hoc etiam inter insitionū nouas species addemus, quod antiquis placuit asserere: siquando arbor minus tempestiuè fructum adferret, aut etiam nullum produceret: lignóq; & foliis plus æquo luxuriaret, clauū ligneū viridē radici maiori ablaqueatæ impingunt, aut etiam medio trunco, circa hyemem: itáque aiunt sequenti anno arborem fructum proferre. Eius autem rei rationem proferūt, quòd arceatur humor ab ipsis radicibus aut brachiis, vel ramis maioribus ad quas totus alioqui consumebatur. Idipsū passim apud nos fieri ab eruditioribus agricolis vidimus. Pomiferis (ait Plinius) quæ germinant nec ferunt fructum, fissa radice inditur lapis, fertiléisque sunt. hoc idem & amygdalis, è robore cuneo adacto: in pyris sorbísque è tæda.

INSITARVM ARBORVM ET IAM PROVECTARVM TRANSLATIO.

Post insitionem, docendum est vti iam insitas arbores vel prouectiores (etiam si non sint insitæ) transferas aliò, ponásq; vel in hortis vel in agris. Quo in loco commodissimum fuerit breuiter differere quam soli aërisque temperiem singulæ desyderent.

Primùm obseruandus est ex æquo, singularum ar-

borum poſitus,quem prius habeant quàm tráſferas, quódque ſolum, & quàm pingue, aut aridum deſyderent. Itaque priuſquam arborem auellas, tutiſſimum fuerit in cortice ſignum facere: vel creta, aut argilla,notare ſolis aſpectũ,aut cæli regionẽ ad quam inclinata ſit arbor quam tranſferre ſtudebis,vt ſecundum eam notam,ſimilem poſitionem inuenias.

Quas arbores iam eradicatas,aliquot dies adſeruare voles,antequam ponas,aut tranſferas,earum radices terra benè operito,ne pluuia aut imber noceant. periculoſius enim illis eſt imbre madefieri,quàm calido torreri.

Purgandæ ſunt arbores, & inutilibus ramis eruncandæ antequam eas tranſferas: eo enim pacto,fœlicius atque vberius tranſlatæ creſcúnt: præſertim ſi maiores arbores fuerint, lignóque luxurient: qualia ſunt,pomorum & pyrorum omne genus, etiam inſitũ.Reliquæ verò arbores inſitæ,niſi maiores & prouectæ admodum ac craſſæ fuerint, eruncatione aut amputatione tanta non indigent.

Puſillas arbores in ſeminario inſitas, quibus vnus aut alter eſt ramus tantũ,non eſt opus amputare:ſucco enim neceſſe habent.

Scrobes ſecundum radicum amplitudinem & pedis arboris ambitum latos,atque altos effodito:facitóque vt in eo extenſi radicum humeri,huc atque illuc liberè vagentur,neque ſeinuicem cõtingant, néve ſurſum explicentur.

Radices ſi pauló longiores fuerint quàm par ſit, præcidito: ſi etiam delibratæ, atque aliquantulum eroſæ,eas tranſuerſa ſectione decurtato: facitóque vt quæ plaga radicis cortice magis nudata fuerit, ea in

terram prona iaceat, cum arbor erecta fuerit in scrobe. nam spes est vt fibræ circa plagam renascantur, incrementúmque suscipiant.

Glebæ putres & pingues tibi sint in promptu cum arborem in scrobem demittes. Satis autẽ est vt dum radices eo more qui prius dictus est extensæ fuerint, terra in ambitu ipsas superet semipede: nisi locus sabulosus & lapidosus sit admodũ. Glebas igitur quas in promptu habebis, spissas, pingues, succo exuberãtes, miscebis cum ea terra quam ex scrobe exemeras: cauetóque ne partem herbosam deorsum circa radices mittas: periculũ enim est ne plus satis incalescãt. Itaq; vtrunq; solũ probe cõmisceto: facitóque vt circa radicũ interualla, etiã tenuissimæ cribratioréſque soli partes ingrediantur. Solum autẽ si refertũ fuerit vermibus quibus radices offendi possint: cineres lixiuium expertos cõmisceto. Post impactas radices, pedibus vehementissime solũ cõculcato, aut etiã pauicula cõprimito: aspergitóque, si præsertim sicca terra fuerit: nam madidam periculosum est aspergere. Neque verò tutũ est per imbres aut madidũ tempus arbores transferre: nisi loci solíque ratio id in primis expostulet. de quo nunc est paucis disserendum.

QVOD SOLVM SINGVLIS ARBORIBVS SIT AMICVM.

Agricolam maxime decet post soli naturam ac bonitatem exacte consyderatam, etiam ipsarum arborum temperaturã agnoscere: vt cuique proprium atque naturale solum præbeat. Omnium enim maximum est, ait Theophrastus, solum commodum, cõueniénſque cuique arbori tribuere: quando aliud so-

lum aliis arboribus conuenientius esse soleat. Itaque paucis explicandum est, quod, quibúsque arboribus sit familiare.

Solum quod pingue admodum est, nulli arbori cõ ducit: exsiccat enim plus quàm sit cõmodũ. Optimum solum est quod bono cõstat temperamento: & in summa, quod solutum, humectúmque sit, nec frigore torpeat: hoc enim radicibus aditũ facilem præstat, alimentúmque laudatissimum subministrat.

Iuglandes solum nigrum, triticum iam expertum amant: quapropter in mediis agris seri gaudent.

Pyros non vsqueadeò delectat pingue solum, sed mediocrem amant temperaturã. Muris includi gaudent, modo sole meridiano fruãtur: neque aquilonẽ sentiant, sed huic oppositos habeant parietes.

Malus solo pingui, stercorato, diligenter effosso, nõ lapidoso, non cretaceo, non arenosò delectatur.

Malus cotonea etiam macro solo prouenit, sed cui cultura plurimum faueat.

Malus armeniaca subactum amat solum, satis pingue, non tamen stercoratum: in eo enim flauescit, quemadmodum & persica. Quinetiam vtraque arbor neque nimis calidum, neque nimis humidum solum amat: solémque liberũ exoptat, meridianum: aquilonibus oppositos parietes: cæterum frigoris impatientissimæ.

Pruni solo pingui, & glareoso optime ac fœlicissime proueniunt, macrum respuunt.

Argilaceum & magis candidum solũ oleis fertile notatur: id enim, ait Theophrastus, multum vaporis flatúsque continet, quod natura olearum desyderat.

Cerasiorum omne genus, præsertim acrium & ari-

dorum, sabulosam & friabilem amant terrã. At quæ crassiora sunt, & insitione mitiora facta, vt sunt quæ Aquitanica vocamus, aut goguya, ea certe pingue solum desyderant in translatione.

Amygdala, sicco, sed eo subacto, lapidoso, medioeriter calido non humido solo delectatur.

Palma solum sabulosum, salsuginosúmque concupiscit.

Pinus leue solum, saxosum & arenosum amat.

Mespilus quodcunque solum amat, & vel in vmbra crescit.

Sorbus aquosis gaudet.

Corylus frigido, sterili, sabulosóque solo prouenit.

Oleæ, fico, vitíque, solum campestre maxime competere ait Theophrastus. Nucũ autem, pomorúmque generi, radices montium amicæ: nam & has humor ex cacuminibus plurimus affluit. Itaque non sunt eo in loco arbores altius effodiendæ.

INTERVALLA QVALIA, QVANTÁQVE ESSE DEBEANT INTER SINGVLAS ARBORES.

Plurimum etiam refert ad arborum incremẽtum, & prouentum vberem, ipsa positio secũdum loci solíque rationem. in montanis enim maiora quàm in campestribus spatia relinquenda sunt.

Punicas, myrtos, lauros, crebras serere, non plus quàm nouenos pedes distantes, præcipiunt antiqui agricolæ. Malos, distantiores pauló: Pyros, amplius, & prunos: Amygdalas & ficos, multo amplius: Simili modo & punicam. Sed hæc rursus singulatim ex nostrorum agricolarum opinione recensenda.

Interualla plantarum quas feris, non tam ratione loci, quàm fecundum eorum quæ conferenda acceperis, naturam inftitui debent.

Maiorum igitur arborum, veluti funt nuces, caftaneæ, fi voles vnum tantum ordinem circa agrorum itinera conferere, iuxta fepes, quemadmodum vulgo fieri videmus: facito vt arbores inter fe diftent quinque & triginta pedum fpatio, nō minus. Si verò plures ordines eodem in agro ponere defyderabis vel ad fructuum vbertatem, vel quia tale fit folum, quale maxime iis arboribus conueniat: quinque & quadraginta pedes, opus eft inter fe diftent.

Malum & pyrum agreftem, proceram vel infitā, circa vias, iuxta fepes agrorum, vel (vt dictum eft) in vnum tantum ordinem ponere qui volet: neceffe eft relinquat inter fingulas arbores, viginti pedum interuallum. At fi duos huiufmodi arborum ordines circa hortorū ambulationem pedes duodecim latam pones: quinque & viginti pedum fpatium inter fingulas relinquito: cauetóque ne fibi edirecto refpondeant, fed veluti mixtim pofitæ fint.

Pomarium fi conferere ftudebis: multófque pyrorum, aut malorum ordines fepibus inclufos ponas, ita faciendum erit, vt quoquouerfum arbores x x x pedū interuallo à feinuicē diftent: atque in quincuncem deponantur, neq; verò fibi edirecto refpondeāt.

Minores arbores, veluti funt pruni, cerafi, perficæ, & id genus cæteræ, fi quidem multas eodem loco cō ferere aut transferre voles, vt cerafetum, perficetum, prunetum facias: neceffe eft, vndecunque fecundum fuos ordines, quindecim aut paulò minus pedum interuallo ponantur. Si verò duos tantum ordines fe-

cundum hortorum ambulationes conſerere cupias ad oblectationem, videto quanta ſit ambulationis latitudo. Nam ſi minor fuerit pedum quatuordecim, tum interuallum arborum duobus pedibus augebis: ſin quindecim pedes excedat, tum etiam minues.

Acerba ceraſia in horto vel plantario diſpoſita, duodecim pedũ interuallo conſeri gaudent in quincuncem.

Puſillæ reliquæ arbores, veluti ſunt cotoneæ, ſorba, meſpila, coryli, & huiuſmodi: ſatis fuerit ſi nouẽ pedibus à ſeinuicem remotæ ſint: vix enim plures ordines huiuſmodi arborum ponimus.

Duos ordines aut eò plures variarum arborũ dum ſeres, facito vt puſillas in prioribus circa ſolem ordinibus conſtituas: maiores autem in poſterioribus. Itaque ſingulis liberrimus erit ſolis aſpectus.

Pyrum ſi cum pruno conſeras in aprico loco, facito vt prunus ſoli magis expoſita ſit: pyrus enim vmbram facilius ferre poteſt.

Arbores in multos ordines ſimul diſpoſitæ maiori ſpatio atque interuallo conſeri debent, quàm ſi in vnum tantum ordinem diſponerentur.

Quin & ratione locorũ interualla dediſſe non dedecet. Nam in ſolo craſſo, pingui & vliginoſo, maius ſpatium atque interuallum deſyderãt arbores, quàm in arido & macro, ac ſterili: fultim enim conſertæ, ſibi inuicem mutuam opem ferunt. Locis præterea montuoſis breuiora ſunt interualla relinquenda, quàm planis. montibus enim minus radices comæque augeſcunt. Verum ad culturam priuatarum fructiferarúmque arborum veniamus.

PRIVATARVM, FRVCTIFERARVMQVE ARBORVM, IN PASTINO POSITARVM CVLTVRA: POST INSITIONEM TAMEN, AC TRANSLATIONEM.

Addendum etiam hoc operæpretiũ visum est, neque silentio prætereundum quod ad culturam priuatarum arborũ pertinet: post insitionẽ & translationẽ tamen. Parum enim est arbores transtulisse atq; inseuisse, nisi & reliquã culturæ rationem probe teneamus qua fructus longè vberiores suscipimus, & facimus vt diutius ac fœlicius positæ arbores viuant.

Omnino mutationes arborum, ait Theophrastus, culturæ ratione exultare, vt ex acutis amarísve transeant in dulces: ceu punicæ atque amygdalæ, & quicquid per alterationẽ suarum radicũ, natũ sit immutari. Quippe amygdala triẽnio pòst mutatur, nisi per id tẽpus diligentiori cultu saginetur. Facit enim cultus vt omnium arborum radices, à quibus planè nutriuntur, validiores fiant. Atque huius nonnullæ, ex syluestrium numero, in vrbanũ habitum transeunt. Melior igitur pleniórque germinatio & fructificatio cultarum arborum est: fit enim cultura solum laxum, permeabile & humidum: fructúsque copiose producitur, cum superuacua quædam plãtis abscindimus, alimentáque subministramus, & omnia patefacimus, afflatibus arbores exponentes.

Communis arborum omnium cultura, est fossio, rigatio, stercoratio: item purgatio, & aridorum exemptio. Quas culturæ species quædam arbores in primis desyderãt, aliæ minus, aliæ nunquam: vt cupressus, quæ nullo pacto fimum aut aquam cõcupiscit. de his igitur singulatim differendum videtur.

Solum ſcalidum atque ſiticuloſum fodere, agitaréque ſæpe oportet. Paluſtribus quoque, vliginoſiſque foſſio prodeſt. Nihil autem id mirum eſt, nam alterum ſiccat, alterum humefacit. foſſio in ſumma omnibus prodeſt arboribus: tollit enim quæ impediunt, aut auferunt pabulum: ipſúmque ſolum humectius, atque ſupenſius reddit. Aer quoque dum fodimus, permiſcetur humo, & vaporatum quendam humorem, atque alimentum præbet.

Rigatio iis locis conuenit quibus propter pluuiarũ inopiã, æſtate ſolo calido & ſicco, fructus percoqui nequeũt. In his autẽ diligẽter cauendũ eſt vt more ſolito rigatio adhibeatur: hoc eſt vt ipſam rigationẽ nõ intermittas. Periculum enim eſt ne poſtquam rigare cœpiſti, non aquam crebre adhibeas: nam eo pacto priſtinam alimoniæ facultatem adimes, & facies vt æſtu ſæpe arbores exareſcant. Fluẽtibus igitur aquis non putealibus, ídque ad veſperam, irrigandum.

Punica & vitis, aquam diligunt. Ficus cum rigatur, magis germine viget, ſed fructum deteriorem parit: præterquam laconica, ait Theophraſtus, quæ riguis vehemẽtiſſime gaudet. Malus verna & myrtus aqua feruenti rigari gaudent. quod fortuito deprehẽſum eſt, cum myrtus iuxta balneum ſtaret neglecta. Palma ſalſis aquis irrigari gaudet. Platanus vrinam humanam, dum irrigatur, amicabiliter tolerat. amygdala dum fructum parit, neque riganda, neque ſtercoranda, neque vlla cura tractanda eſt.

Purgari omnes arbores deſyderant, melioréſque reddũtur exemptis aridis, tanquam alienis quæ tum incrementa, tum alimenta impediant. Ob id, cum arbor annoſa eſt iam, totam decídunt: germinare nan-

que denuo incipit. Purgationē maximē egere myrtum & oleam Androtion author eſt:etenim quò pauciora reliqueris, eò melius germinant, fructúmque copioſiorem præſtant. Sed ſunt purgationis plura genera, quæ mox explicare oportet. Eſt enim decacuminatio, amputatio, & quæ perpurgatio dicitur.

Decacuminationis dimutilationíſque ratio in paucis cogitanda eſt. Ea dicitur, cũ detracta coma, arboris extremitas præciditur. Decacuminatione abies, pinus, larix, & palma pereunt: quibus quidam addunt cedrum & cupreſſum. Arbores enim hæ cum natura ſiccæ ſint, & meatu condantur rectiſſimo, & vnica radice inhæreãt (ait Theophr.) vulnere facile infeſtantur, ſítque vt & frigus & ardor facilius ſubeat, præſertim cum vndique infertur.

Amputatio purgationi fere proxima eſt. Ea perfractis adhibetur arboribus. Omnia enim ferè quæ in altum luxurioſius extolluntur, compeſcenda agricolæ cenſent: præterquàm illa quæ apta ſunt excelſa conſiſtere: ceu palma, pinus, cupreſſus. Minus enim fœcunda redduntur, cum alimentum per longinquũ tranſeat ſpatium. Itaque amputanda prohibendáque germina illa ſunt, quæ intempeſtiue excurrunt. vulgus noſtrum vocat Eſbourionner. quæ cultura viti maxime peculiaris eſt. ea enim quotannis amputari requirit, propter ſummam augeſcendi facultatem: cæteræ autem arbores partim annis alternis, partim quadriennio poſt inſitionem vel poſitionem.

Cæterum plantæ nouellæ dũ prima fundunt germina, ſinendæ ſunt intactæ creſcere, vt radicem libere capiãt: cúmque iam radicẽ egerint, cõualuerintque, tum tu ſuperiora amputare poteris: quæ optima

ſtercoratio, arboribus inimica: timendum enim, ne vi nimii caloris obareſcant. Nàm eadem ratio non eſt arbuſti, ac loci arboribus vacui, ſegetibúſque deſtinati. Acerrimum ſtercus, arboribus minime conuenit. Stercus autem quod optimum eſſe iudicaueris, ſemper pro virium arboris ratione diſponere debes: minus ſi acre, plus ſi mollius ſit. Suillum ſtercus, etſi validũ, tamen aiunt quidam optimũ eſſe, cum fructus emollire, immutaréque volumus. Eo enim punicas dulceſcere, & nucleo vacuas reddi: amygdalas quoq; ex amaris dulces effici autumant. Quod ſupereſt, ſiticuloſo atque gracili ſolo modicam ſtercorationem conuenire ait Theophraſtus: pluuio autem, crebram & largiorem.

Lætatio inter culturam arborum poni poteſt. Ea fit, cum humore naturali deſtitutas, ſolo pinguiore, craſſiore, & multo lætiore, circumquaque munimus. Lætiores etiam facimus, dum ſolum vertimus: vt inter vertendum aëre benigno fruatur. Interdum foſſam circũquaq; efficimus, terra vndecunque aggerata: atque ita per aliquot dies relinquimus, vt radices libero quodam aëre gaudeant.

Delibratio quoque, inter culturas arborum veniet. Cum ſcilicet arbor in altitudinem nimium aſſurgit, ipſíque altitudini craſſitudo non eſt æqualis. quapropter librum in rectam lineam ſecamus, nihil tamen auellentes, quo liberius craſſeſcat.

Ablaqueantur omnes pene arbores, radicéſque reſecantur poſt cõſitionem, dum ſcilicet adhuc nouellæ ſunt. Id verò fit vt altè deſcendant, atque amplius incrementum recipiant. Præcipuè autem iis hoc facimus, quibus radix prima parte terræ natare ſoleat,

vt Oleæ ac Viti. AEtatē verò grandiorem adeptæ cū fuerint, annuas radices, & in vniuersum per summa cespitum adhærentes resecare par est: vt inferiores, plures, ac robustiores efficiantur. Aridæ præterea abradendæ sunt: annexæ enim cæteris, officiunt, & vermes in arboribus creant. Multum dispoliare radices damnosum est: nō enim tam perpurgādæ sunt, quàm partes superiores: nam alimentum atque incrementum præbent.

Antiqua arborum culturæ ratio talis fuit. Feruentibus locis accumulabant æstate radices, operiebántque, ne solis ardor adureret. Interdum ablaqueabant, attondebántque ac collucabant, vt perflatum admitterent. Quibusdam locis, per hyemem, cumulis congestis, à gelu vindicabant. Aliis circa hyemem aperiebant, humorémque sitientibus quærebant. Vbicūque autem mos erat circunfodiēdi arbores: in circuitu, pedes in orbem ternos, nec tamen insitas, circunfodiebant: priusquam validæ ferre cœpissent fructus.

Nostræ ætatis agricolæ, nouellas in plantario sæpe irrigāt: locis præsertim siccis, & æstate, primóq; post translationem anno. Arbores quæ iam multum incrementum acceperūt, circa Octobrē circunfodiunt, ablaqueant, aërémque liberum radicibus relinquunt: si præsertim eius generis sint arbores, quæ superiore anno cæli incommodum perpessæ sint. Declinante hyeme fossam opplent, suóque solo radices operiunt: nonnunquam meliore pinguioréque lætant. Porcino vel ouillo fimo, muscosas arbores fœcundant: interdum cinere lixiuium experto solū ipsum commiscētes. Muscum circa arborem collectum, ligneo cultro abradunt, corticem nō vitiant. Per æstatem, arbores

quas hyeme non ablaquearint, si viderint siti aut humoris vitio exarescere, circunfodiunt aliquantulum in ambitu, solóque pinguiore atque humidiore lætãt.

Putationem, aut recisionem, vel etiam purgationem, nunquam molitur ætas nostra, antequam arbores humorem è terra manifestò suscipere videantur, feréque germinare incipiant. Lignum quod abscindunt, iuxta truncũ secant: vt humor superfluens, plagam confestim operiat atque occludat: quod alioqui per hyemẽ vel æstatem mediã rectè nõ fieret. Ramos crassiores dum resecant, id imprimis dant operam, ne dum brachium per medium secuerint, suo põdere in terram decidere sinant. poterit enim hoc casu cortex arboris vitiari, atque in longum diffindi. Itaque sursum ac deorsum, etiam à lateribus vtrinque, serrulam imprimunt, vt tandem brachium à medio disrumpatur, neque corticis vlla supersit in casu continuitas. Inde verò, falcato cultro, plagam diligenter exæquant, ramentísque quæ ex incisione deciderunt, ipsam operiunt.

At verò recisio quæ propter maiorum arborũ incrementum fieri solet: dum etiam nobiliores nucũ, mororum, cerasorum, prunorum ramos inserimus, vt sequentibus annis fœlicius atque vberius crescãt, alia tempestate attentanda est: nempe statim vbi vetera folia deciderunt, ad Calendas Octobris. In his verò truncum ac brachia quæ nuda reliqueris, facito satis oblonga vt sint: nã ineunte vere inserẽda erunt.

Arborum quas superioribus annis ex altera tãtum parte inseueris, ne sinito partem non insitam, ligno præter modum luxuriare: sed per tẽpus atque opportunitatem superflua demito: ramúmque tantum in-

tegrum, ac ſanum relinquito, qui tibi fructum oſtendat. Partem inſitam, ligno etiam, ramuliſque ſuperfluis viduabis: ne tota humiditatis vis in iis enutriēdis exhaletur, fructúſque ob id pereat. ídque fiet, con fluentis vndique humoris tēpore, nēpe circa Aprilē.

In aliis culturis, nihil ab antiquorum more ſuperius explicato, differimus. Itaque de morbis arborum nunc eſt differendum.

ARBORES VRBANAE QVIBVS MORBIS INTEREANT, QVAEVE PATIANTVR INCOMMODA.

Vrbanas arbores plures infeſtāt morbi quàm ſylueſtres. nā morbos ſylueſtribus accidere quidā negant, quibus intereāt. Forſitan autem vrbanæ arbores magis ægrotant, (inquit Theophr.) propter harum infirmitatem. Sed morborum, quibus arbores vrbanæ obnoxiæ ſunt, alii nomine vacant: vt cum ob aquæ inopiam ſquallent, vel alimenti inopia langueſcunt, ac pallēt modo frumenti: alii nominantur, vt vermiculatio, ſyderatio, & huiuſmodi. Rurſus quoq; morborū qui nominari poſſunt, alii cōmunes ſunt & publici, vt vermiculatio, ſyderatio, radicatio: alii minus communes, vt ſphaceliſmus, glabratio, roratio: quod poſtremū propriè viti conuenit, & plærique alii morbi: de quibus ſingulatim nunc eſt differendum.

Vermiculationem nulla ferè eſt arbor quæ nō ſentiat. Aliæ tamē pluribus refertæ ſunt, celeriúſque intereunt, vt Malus, Ficus, Pyrus: aliæ paucioribus infeſtātur, atque ægrius moriuntur, vt quæ acerbos fructus pariunt: vel ſuccum, aut humorem internum, acerbum gerunt: quapropter Ficus, Laurus, minimè

omnium hoc vitio infestari credũtur, atque ob id minus putrescunt. nam certissimum est, omnes arbores vermiculationi obnoxias, citò putrescere, dulcẽ etiam succum intus habere. Ficum tamen offendunt interdum vermes in vicinis arboribus natæ, atque ad ipsã peruenientes. Alios præterea parit, qui Cerastæ vocantur: omnes tamẽ in Cerastam figurãtur, sonúmque edunt veluti paruuli stridoris.

Omnia quę lẽntisco inserta terræ mãdantur, minus vermiculationem sentiunt, odoris feruorísque causa. Vermiculantur magis, quæ ætate prouectiores sunt: quod & ipsum euenire videtur iniuria circunfodientium, aut quum siti propter squallorẽ laborauerint. Quippe ex ictu putrescũt arbores: vlceratǽque, vermes per saniem creant.

Vermes igitur, arbori senescẽti in cortice nati, per hyemem enecãtur à nostris agricolis, hoc pacto: Declinante iam hyeme, ferro optimæ aciei corticẽ abradunt, eámque partem auferũt quam vermibus offensam cernunt: plagam fimo bubulo, aut etiam porcino illinunt ac conferciunt: linteísque deligant, viminibus obuinciunt vsque in aliquot dies. Quibus autẽ arboribus, in diuersis corticum locis vermes apparebunt: in iis videndũ, qua parte cortex magis turgeat, lachrymosúsque conspiciatur. nã in ea parte resecandus, vti dictum est: vncóque vel cuspide runculæ eximendi vermes, quotquot sub cortice exeri atque euocari poterunt. Plagam emplastro claudito, quod fæcis vel porcinæ, vel bubulæ maiorem partẽ accipiat: saluiæ tritæ, calcis viuæ pauxillulũ addito. Id emplastrum bene colligatum plagæ tantisper relinquatur, donec sua sponte decidat.

Syderatio, quæ Græcis aſtrobolifmos dicitur, ad nouellas plãtas præcipuè pertinet, ac ſurculos. Quod accidit imbecillitatis cauſa, vel cum ſiccatæ tellure arbores, humorem trahere nequeunt: quapropter plurimæ pereunt ſub ſydus, ait Theophr. Ictu etiam iniurioſo accidit ſyderatio.

Sphacelifmus, ferè idem vitium eſt: ſed ad radicẽ magis pertinet. vnde ſphacelifmum ſyderationẽ quidam dicunt: atque extrinſecus plagis, & vulneribus fieri aiunt: vel cũ poſt fructificationẽ, humore adhuc tenui, cauſa imbecillitatis, gelicidium vehemens cõſecutum ſit.

Radicationem vocãt, cum radices inareſcunt, marceſcúntque: quod vitium, ficui maxime conuenit.

Glabratio etiam ficui propria, morbúſque radicũ appellatur: qui certe ex nimietate humoris ſolet accidere. ídque vitium, quidam Aulam appellant. Huic noxæ medemur, vel reſectione ſummarum radicum, vel demiſſis propaginibus, vel ſuffoſſionib9, aut ablaqueationibus, vel amputatione, cum ſua germina miniſtrat arbor, ne ſua opacitate ſuccum percraſſet.

Scabies, & quæ adnaſci ſolent cochleæ, ficorum magna ex parte peculiaria ſunt: nec tamen vbique. potiſſimum gignitur, cum aquæ, paululum poſt Vergilias inceſſerint. Atque ob id quidem vitiũ, fructus prætenuis, fluxus, vtpote crudus creatur, & ante tempus defluit: nam humor vitiatus refermentatur, & referueſcens, erumpit vt puſtulæ: vnde ſcabiei nomẽ. At ſi copioſe aqua inceſſerit, cauſa quæ ſcabiẽ creat, eluetur. forſitan & detruſa introrſus abolet, ac deſerit. Remedium eſſe poteſt, vel cum nimia nutrimenti vbertas detrahitur (quemadmodum & amygdalas, &

punicas quidam caſtigare ſolent)vel cum arbor firmior atque robuſtior redditur.

Cradatio ficui etiam communis eſt: quæ fit, cum rami inareſcũt,marceſcúntque:crados enim, ramos ficulnos quidam appellant.vnde & morbo nomen. Caprificus autem,neque vermiculatione , neque radicatione,neque ſcabie,aut cradatione infeſtatur.

Tabem arborum,Græci ecplixin vocãt,quaſi quidam ſit ſtupor rigórque , frigore,gelu,alſioſis annis contractus.

Vredo,Græcis clauſthmos dicta,multis arboribus peculiaris eſt,quũ propter ſolis ardorem ac vehemẽtiam inareſcunt.

Clauum , fungum, ſiue ollam (patellam tranſfert Plinius)vocant morbum oleæ proprium, quum ſolis exuſtione vexatur . Impetigo quoque ad ollam pertinet.

Vitibus propria eſt quæ roratio dicitur: quidã ψινασθαι dicunt . Huius autem gemina cauſa eſt,aut quòd rores ſtatim poſt florem inciderint : aut quòd exuperantia fuerit. Itaque vtraque de cauſa defluunt acini,& remanentes paruuli conſtant.

Hirculatur vitis, cum germina flatibus fuerint abſciſſa , aut cũ imperitia culturæ fuerint læſa,aut tertio,cum fuerint in ſupinum exciſa.

Articulatio,vitibus etiam propria eſt,& quibus humoris abundantia articulos ita offendit, vt fructum procreare nequeant, propter luxuriem germinis: nec enim pabulum excoquere poſſunt,ſed ad germinandum vis tota conuertitur ; quaſi detractæ fluxu rapido nimii alimenti.

Oculorum obtuſio accidit, cum poſt gemmatio-

nem acriter frigent arbores, vt cum germina sua festinantius inchoant: túncque gelatio statim consequitur.

Flos quoque intempestiuus, gelatione etiam perit. nempe cum flatus gelidus, flori adhuc imbecilli occursans, totum profundit: quod in Amygdalis & Armeniacis sæpissime apud nos accidit.

Squallent interdum arbores, aquarum inopia: nec enim tunc humorem possunt transmittere. Iuuat cõtra id vitium (inquit Theophr.) solum assidue appellere, coæquaréque: sic enim per æstatem humoris aliquid trahẽt: & per hyemem calor aderit amplius, qui alimẽtum dispenset, quod large imbrium copia subministrat.

Depastio animalium, arboribus etiamnum damnosa est: quòd dum germen cæditur ac detrahitur, simul quoque aduritur. Fit enim hoc vitio, vt plantæ grauius infestentur. Contra id incõmodũ, fimo boum diluto aspergi folia quidam iubẽt, quoties imber interueniat: aiúntque ita ablui virus medicaminis.

Pessimum oleis, vitibus, & aliis omnibus, si dum florent, impluerit. Defluunt enim flores & fructus, causa imbecillitatis.

Nimia fertilitas arbores etiam enecat: exarescunt enim, quia totus humor ad fructum consumitur.

Pinum strangulari aiunt antiqui agricolæ obesitate, atque pinguedine nimia. Cum enim auram tũc attrahere nequeat, propter nimiam nutritionem, accidit vt moriatur.

Excessus quoque frigoris atque æstus, etiam validissimas ac robustissimas arbores enecare certissimum est.

Hædera nimio pabuli desyderio, salsuginéque sibi ingenita, arbores interimit. Fabarum quoque putamina ferunt radicibus aut germinibus arborum imbecilliorũ, & quæ nuper prosiluerunt apposita, vitam penitus tollere : quòd sua duritie, siccitatéque, alimentum partim trahant, partim arcendo auferant: vnde arbores alimento destitutæ, protinus moriuntur.

Dimutilatione radicum, nouella vitis interit: & si quid tenellum, imbecillũ, atque rectifluum fit. Amaram quoque efficit amygdalum dimutilatio, & punicam duriorẽ: principio enim alterato, finis quoque alteratio sequitur.

Diffissionem, & fissionem caudicis, ac vulnus, tolerant Vitis, Ficus, Punica, Olea, Amygdala, & Malus: vt quæ ita vulneratæ rursus comprimantur & coeãt, ac veluti ad sanitatem reductæ viuant, alimentum quantum abunde sit capientes: non enim resiccantur, neque à frigore quicquam læduntur, fissuræ causa. Id autem fit, propter humiditatem ingenitam: quod præcipue accidit arboribus, quæ iuxta aquas viuiscũt: sed hæc omnia, non nisi bene adulta, facile ferunt. Pinus autem & Palma, id non patiuntur.

Corticis in orbem detractio, quam decorticationẽ vocant, communis omnium arborum, aut certe plurimarum interitus est.

Culices in aliquibus arborum gignuntur, vt in Robore & Fico. Est & quoddam culicum genus, Cẽtinæ vocatum Theophrasto (Centrinas vocat Plinius) id otiose viuit, quemadmodum fuci inter apes : & quos ex altero genere sua poma ingressos

aſpexerit, protinus necat, id verò ſuis tandem moritur operculis.

Eſt etiamnũ peculiare Oliuis, & vitibus quod Araneum vocant (inquit Plinius) Arachneũ gaza traduxit in Theophraſto: fitque cum veluti telæ inuolũt fructum, & abſumunt. Oleæ (inquit Theophraſtus) Arachneũ naſcitur, humiditate quadam aeris proximi quod fructum adimit.

Folliculis vlmeis quoddam beſtiolarũ genus innaſcitur, quod Cnipes appellãt, qui cum in ficis gignũtur, ficarios illos culices deuorant. Huius remedium, cancros ſtatuunt alligãdos: in eos enim vertere ſe culices inquiunt, ſed ficis quidem auxilia iſtiuſmodi cõperta habentur.

Erucæ, quas Caniculas vulgus noſtrum vocat, naſcuntur tempore & vento auſtrino: ſi ſol acrior fuerit, rumpuntur: imbribus etiam copioſis crepant. hæ frondes & folia arborũ, ipſáque adeò germina erodunt. Contra id vitium quidam iubent lacertæ viridis ſucco arborum cacumina tangi: alii taurino felle totam arborem extrorſum illinunt.

Formicæ quoque, ſunt arborum peſtes. Has abigũt rubrica ac pice liquida, perunctis caudicibus: necnon & piſce ſuſpenſo iuxtà, in vnũ locum congregant.

Talpæ, ſi circa arborũ radicẽ fodiãt, amurca locũ conſpergito, aut peribunt, aut inde aufugient.

Voluox, aut conuoluulus, ne naſcatur in vinea, aut etiã arboribus: caudicẽ & brachia vrina illinito, addita aquæ pari portiõe: per ſe enim nocere poteſt vrina.

In ſummã, Dydimus aſſerit omnem arborẽ iuuari, fabarum, aut aliorum leguminum paleis, aut aceribus frumento circumpoſitis. Tradunt item ſuccum

herbæ, quæ rusticis polypremnos appellatur, caudicibus illitum, arbores à noxa defendere: & largiorem edere fructũ. nescio an ea herba, sit sedũ maius quod vocant: nam id bestiolas interimit, nostri fæcem vini radicibus arborum cõspersam mirè prodesse aiũt: alii aduersus solis adustionẽ, vinaceis solũ aspergũt. Sed iam post arborum culturam explicatam, etiam de fructibus aliquid dicẽdum est: vt sciamus quo pacto tandem conseruari debeant.

FRVCTVS VARII, EX PRIVATIS ARBORIBVS COLLECTI, QVO MODO ADSERVARI, AC RECONDI DEBEANT.

Postrema hæc fuerit sermonis, qui de arborũ culturæ ratione à nobis initus est particula: fructuum conseruandorum explicatio. Parum enim est arbores excolere probè nouisse, nisi & fructus recondere, atque adseruare diligens agricola pernoscat. Non enim æquales sunt arborum quotannis fœtus, sæpéque periculis occurrendum est, dum vnius anni fructus in alterũ cautè adseruamus. Itaque ab amygdalo incipiendum.

Amygdala nux (vt Florentinus tradit) ad legendum maturitatem fatetur, cum fuerit spoliata cortice. Ea si muria lauetur, & candida sit, & incolumis, plurimum durat: mox siccata ad vsum seruatur. eo pacto siccanda amygdala nostri faciunt. Si difficulter corium exuant (nam quædam sunt eius generis) paleis obrutæ, continuo relaxabunt.

Castaneas nuces, si ad veris initium seruare voles, eæ in vmbra siccari debẽt expansæ: deinde in siccum

locum translatæ, in cumulum redigantur, quem arena diligenter operiat. Integrarum probatio est, vt in frigidam mittantur: tum enim quæ sanæ sunt, merguntur: supernatat quæcunque vexata, aut intus corrupta est. Sunt qui in vasculis seruent, arena pariter indita. Sunt qui in cratibus disponant, vel intra sabulonem, ne inuicem cõtingant: vel inclusas virgeis ex fago receptaculis, & lutatas, vt spiracula non relinquant, loco ficciore defodiant. Aliis magis placuit, hordei paleis immundissimis obrutas adseruare: vel palustri vlua, figuratis densioribus sportis reclusas. Nec desunt qui filo transfixas, & igni detostas cumulatim adseruant.

Cerasia ante solis exortum, arbore sua decerpta, in vas (substrata in fundo satureia) coniiciuntur. deinde cerasia superponũtur, iterúmque alternis satureia: adiicitur nonnihil acidi mellis, aliquantum dulcescentis. Seruãtur itidem interiectis arũdinum foliis, & in eundem modum alternatim dispositis, in cado. In candenti sole, vsque ad rugas siccata, diu seruantur: item molliusculo ignis feruore passa.

Citria mala, Sotion author est, subacta gypso, studiose perlita, toto anni curriculo, inoffensa integritate, atque illæsa omni vitio seruari. Idem non putrescere promittit citria mala, quæ aceruis hordei fuerĩt obruta. Tradunt alii mala citria per totum annũ custodiri, si vasculis quibuscunque claudantur. Sed si legere velis atque seruare, nocte cum suis foliatis ramulis decerpenda sunt, & secreta disponenda. Alii singula singulis fictilibus claudunt, & opaco loco ordinata custodiunt. Plærique in cedri scrobe, vel in straminibus minutis, vel paleis tecta seruant.

Corna, cum ematuruerunt, nostri in lagena oris patentissimi leuiter & laxè componunt, ne collidi possint: deinde ad fauces vsque commissa vimineis surculis sic transuersis arctantur, vt modice corna comprimant, nec patiantur ea cum acceperint liquorem subleuari: tum quamoptimo & liquidissimo melle, vel vicario eius saccharo, vas vsque ad summum ita replent, vt corna submersa sint. Hæc ratio nō solum corna bene custodit, sed etiam saporem mulseū præbet: qui sine noxa possit interdum febricitātibus dari, præsertim si ventris profluuio tententur. præterea suo subacido gustu, & palatum irritante, morosam abigit malaciam.

Cotoneorum condendorum varius fuit apud antiquos vsus. Democritus suadet, in domo non recondenda cotonea, vbi reliqui fugaces fructus sint, vel alii quoque teneri resideant. siquidem hos suo saporē labefactant: ac maxime vuas in vicino reconditas, marcore conficiunt. Fæce vini mirum in modū seruantur, aut fictili nouo, operculóque picato, in vini dolio clauduntur, ita vt fluitēt: eo pacto recentia permanent: & vinum in quo enatant, odorē bonum con trahit. Quidam foliis & luto operiunt, in sole siccāt, & super tabulato reponūt. Alii hordeo obruunt: alii gypso, vel cæra crustant: alii foliis fici inuoluta custodiunt: alii in melle integra demittunt. quidam illinunt creta figlina, siccatáque in sole suspendunt. Reliquas condendorum cotoneorum rationes videto apud Ruellium: vnde has quoque magna ex parte desumpsimus.

Ficus recentes seruari possunt singulæ intra viridē cucurbitam clausæ, loculis vnicuique excauatis, suſ-

pensa eo loco cucurbita, vbi nec ignis, nec fumus inspiret. Legendæ autem cum petiolis, vt diutius integræ durent. Alii sic in melle disponunt ficus, vt neque seinuicem, neque vas tangant. Immarcidæ seruantur, in poculo vel vase vitreo, aut perspicuo, obducto cæra spiramento. Alii cratibus expandunt, toto solo siccandas, & recipiunt nocte sub tecta.

Seruantur iuglandes, vel paleis obrutæ, vel aceria, vel foliis suis aridis, vel arca ligno suo facta conclusæ: vel immixtæ cæpis, quibus hanc vicissitudinem reddunt, vt acredinem tollant. Expertum produnt, si virides nuces, tantum putaminibus suis liberæ, demergãtur melle, post annum virides inueniri: ipsúmque mel ita medicabile fieri, vt ex eo facta potio, faucibus & arteriis medeatur.

Pomorum seruandorum varia admodum ratio, pro diuersa morum, ac regionum cõsuetudine. Quidam enim seruant poma tabulatis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die patentes lucem accipiant. Alii, stramentis, storeis, paleísve substernunt, raráque componunt, vt limites parui spiritum æqualem accipiant. Custodiũtur delicatiora poma in olla fictili, cæra interius inducta. hordei aceruis obruta, à putrilaginis labe vindicantur. Seruãtur quoque fideliis fictilibus, nõ picatis, effracto fundo, & excluso spiritu. Sunt qui ficulneis fõrdibus siccis, inuoluta singula poma recondant, ac luto, vel argilla vas operiãt: vt ad extremum talia reperiantur, qualia conclusa fuerãt. Porrò etiã seruantur poma canistris, vel vimineis cistis composita, & mundo tomento obruta. Multa sunt alia seruandorum pomorum præcepta, quæ tu ex Plinio, aliisque bonis authori-

bus desumes.

Mespila, aut picatis, & minutis vrceolis, aut scrobe populi, aut in ollis inter vuas vinaceis obruta seruantur.

Oliuæ inter cæteras cõdiuntur, colymbades appellatæ. eæ verò, vel muria, vel melle cum aceto, & sale probè adseruantur. Sunt qui pulegium, menthã, anethum, lentiscum, & ramulos oliuæ subditos addant. Alii detractam ex muria & aceto colymbadem, atque ita præparatam, vt decet, spongia detergẽt: & in vrceum, vel fideliam nouam immittũt, substrato apio & modica ruta: concisis deinde pleno vase oliuis im mittunt defrutum, vsque ad os: lauri turiones quidã immittunt: alii baccas, quæ nocẽtes reperiuntnr. Nõ desunt qui lectas ex arbore baccas statim condiant: rutam & petroselinum inter spatia structionis sternant: postremo, mel & acetum superfundant: nouissime, oleum optimum misceant. Cætera petito ex Ruellio.

Pyra quamoptime seruari Democritus author est, illitis pice surculis suspensa. Alii, in sapa, vel passo, vel dulci vino, vel musto mersa custodiunt cadis ple nis. Plurimi inter scrobẽ obruta seruârũt. Alii siccatis frondibus iuglãdis inuoluta, recondunt: aut in vrceis fictilibus, in vino vel musto demergunt. Nõnulli inter paleas aut frumẽta, pyra seruãt: aut in melle sic cõposita reponunt, vt se nõ contingãt. Quædã dura, & adhuc viridia, vase claudi desyderant, & operculo tegi, inclinato deorsum vasis ore: ac scrobe obrui gau dent, loco iuxta quẽ perennis aqua defluit. Sunt qui quædã pyra (vt Mustacea, vel alterius generis, aut Cer toliana, aut Rosacea, vel Bonchristiana) diuidant, &

granis purgent, ac ſiccent in ſole, vt nouo vere guſtui quamoptima reddantur.

Perſica, ſalgamorũ ſtudioſi, in prouẽtũ aliũ, cadis cõdiunt. Duracina ſeruãtur, obruta muria, vel aceto mulſo, vel detractis oſſibus(ficorũ more)ſiccãtur in ſole, ac pendent. Item ſæpe oſſibus exemptis, duracina melle condiuntur, grato ſapore & iucundo. Optime etiam ſeruantur, ſi vmbilicus pomi, gutta picis calentis oppleatur: vt ſic vaſe concluſo, ſæpe cogatur innatare. De malis armeniacis idem dictum fuiſſe exiſtimato.

Punica mala, vt Græci tradunt, ad hybernos vſus reſeruanda, læui manu collecta, ne tactu aſperiore vitientur, aut vulnus ſentiant inter legendum: nam ea putrilaginis originẽ adferunt. Cocta pice mergũtur, refrigeratáque ſuſpendũtur. Alii arcente flocculo ſigillatim inuoluta, funiculis adſtringunt, ne tumeſcẽtia dehiſcant in rimas: ſic tamen munita, in parente patiuntur hærere. Sunt qui ſcrobe querna, ſuffuſo prius aceto, compoſita obruant. Alii integra in feruẽtem aquam marinam, vel muriã demergunt, vt cõbibant: deinde ſole reſiccant, vel loco ſuſpendunt frigido: & cum vti volunt, aqua dulci pridie macerant. Longo cuſtodiuntur vſu, ſi in feruentem aquam intingantur: & protinus erepta, in arena ſicca componantur: aut tritici cumulo in vmbra, dum rugas cõtraxerint, recondantur.

Sorba Cato condiri iubet ſapa. Alii præcipiunt cũ ſuis ramis decerpta vaſis fictilibus ſeruãda in ſcrobibus, gypſato operculo, duûm pedum terra ſuperinducta, loco aprico, inuerſis vaſis, vel etiam in doliis. Alii integra dolio picato ſuſpendũt, & clauſa omni

aura operculo & gypſo, illitis omnium ſurculis pice. Secta in partes, ſiccantur in ſole, cum ſuis pediculis. Viridia ſuſpendũtur locis opacis & ſiccis. In defruto diu aſſeruantur: adiecto ſpiſſamento aridi fœniculi, quo deprimantur ita ſorba, vt ſemper vis ſupernatet.

Quod ſupereſt in fructuum conſeruandorum ratione, id verò facillime poteris ab authoribus petere: à quibus eadẽ hæc, quæ tibi proponimus, deſumpta vides. Nam de huiuſmodi obſeruatione præcepta ſtatuere, vanum eſſe exiſtimamus, cum quiſque apud ſe pro loci cõmoditate, nouam ſibi eius rei adminiſtrãdæ formulam facile confingere poſſit.

INDEX EARVM DICTIONVM QVAE IN SEMINARIO DESCRIBVNTVR.

A

¶Ablaqueare arbores 38 & 177
Ablaqueatio 38
Abricot 62
Abricotier 62
¶Acida granata 57
Achras 65
Acrifolium 81
Acrodrya 48
¶Adelphides 101
Adipſos 109
¶AEgyptia palma 109
¶Affier arbres 123
Affier ou afficher, ou piquer plantes fertiles 34
Affier par troncons 31
¶Agere coliculũ quando dicitur arbor 15
Agere folia quando dicitur arbor 28
Agere gemmas 27
Agere radices in profũ-

dum 21
Aggerare arbores, vel aggerare terram circa arbores 38
Agrielæa 87
Agnus castus 88
¶Alcinoi sylua 47
Alises 81
Alisier 81
Althæa, siue bismalua 16
¶Amandes 105
Amandier 105
Amamelis 84
Amarasia 76
Amarenum, pōgeracum, visciulum 81
Amentum 29
Amychæ nuces 105
Amygdala Cypria 108
Amygdala Naxea 108
Amygdala nux quomodo seruatur 187
Amygdalæ nucis satio 161
Amygdalæ siue Græcæ nucis origo 108
Amorge 91
Amputatio quibus arboribus & quando conueniat 175
¶Anacacabea 81
Annicula semina 117
Antheles 30
Antiqua arborum culturæ ratio 178
¶Apricotz 72
Aproniana cerasia 76
¶Aquitanea cerasia 78
¶Arachne9 quomodo fugatur 186
Arator 17
Arbor 14
Arbor eradicata 167
Arbor læta 14
Arbor nouella 15
Arbor pomifera 15
Arbor retorrida 15
Arbor vetula 15
Arborator 17
Arbre fruictier 15
Arbre portant pōmes ou poires 15
Arbres hastiues 62
Arbres plantez en eschiquier 123
Arborem quo pacto detrūcare oporteat & ad insitionem præparare 141
Arborescunt plantæ & frutices 16
Arborescunt virgulta & olera 16
Arbores fructiferæ 28

Arbores fructum in lutæ, & eodem spoliatæ 29
Arbores quæ sub maiorum generibus continentur 56
Arbores vrbanæ quibus morbis intereāt, quæve patiantur incōmoda 180
Arboretum 17
Arboris partes 19
Arboris significatio 14
Arborum cura 115
Arborum satio 141
Arborum translatio 166
Arbusculæ tenellæ 15
Arbustare agros 17
Arbustiua vitis 17
Arbustiuus locus 16
Arbustum frequens & dispositum 17
Arbutus 17
Archemora 90
Armelini 62
Armeniaca malus 62
Aronia, mespilus 84
Articulatio arborum, vitium 183
Asinina pruna 71
Astrobolismos, siue syderatio arborum 182
¶Attōdere & interradere arbores vel vites 41
¶Auantpesches 62
Auellana nux 105
Auelines 107
Aula, vel olla, vitium arborum 182

B

¶Bailler iour, ou bailler sollaige 42
Balanus glans 109
Balustres 57
Bastardieres 10, & 120
Balaustium 57
¶Beaulx arbres & bien cultiuez 14
Bergamota pyra 69
Bericoca 62
Bescher au pied, ou bescheter à l'étour des racines 37
¶Bifera malus 50
Bigemmes & trigemmes palmites 27
¶Bois 23
Bourion 27
Bourionner 27
Boutonner 27
Boutons 27
¶Bryon 25

N.ii.

C

¶Cachrys 29
Cæciliana cerasia 76
Cædere arbores 42
Cæreola vel cærea pruna 74
Calamila 53
Calamus 31,& 130
Calliona pyra 68
Callistephanos 87
Canicula quomodo fugatur 186
Capenduta poma 53
Capere radicem quando dicantur arbores 21
Capilamenta radicũ 19
Caprificant arbores fici quando 95
Caprificus 94
Capulatores 92
Carobé 79
Caros 104
Carya Indica 106
Caryon aromaticũ 109
Caryon basilicon 104
Cyophillo ı 106
Caryotæ palmulæ 101
Castanææ nuces quomodo seruantur 187
Castanetum 13
Castrare arbores 42
Castrare arundineta, aut vites 41
Caudex siue codex 21
Cauernosa radix 20
¶κεγχραμίδας,95,& 99
Celtis 80
Centrinæ, vel centinæ quomodo fugãtur 185
Cerasetí satio 127
Cerasetum 13,& 75
Cerasia 77
Cerasia aproniana 76
Cerasia aquitanica 78
Cerasia cæciliana 76
Cerasia cordia 78
Cerasia duracina 78
Cerasia laurea 76
Cerasia Macedonica 76
Cerasia procera 77
Cerasia quomodo seruantur 188
Cerasiorũ genera ex Plinio 75
Cerasiorum genera nobis cognita 76
Ceraſtæ 181
Cerasum quomodo seras 126
Cerasus 75,& 160
Cerasus agrestis 76
Ceratia 79
Ceration 79

Ceraunia 80
Cerebrum palmæ 100
Cerina 72
Cerisayæ 12,& 75
Cerisier 75
Cerises 76
Cerneau 106
Cerotonia 79
Certoliana pyra 69
¶Chamæcerasus 76
Chamæcerasus arbor 77
Chamælæa 88
Chamæmespilus 84
Chamæriphe 110
Chamæzelos 110
Chia pyra 68
Chnodia poma 51
¶Cicerago 81
κηκίδες 29
Cicos 98
Cicum 57
Cidrea 66
Cidre 66
Circũfodere arbores aut vites 37
Circunfodere radicem & subarare 21
Circunfossor 37
Circunfossura 38
Circũmunire plantas arborum caueis 38
Citronia poma 58
Citrons 58
Citria mala quomodo seruantur 188
¶χχλάδος 26
Clauolæ 31
Clausthmos 183
Clauus, fungus, siue olla & patella 183
¶Cnipes quomodo fugãtur 186
¶Coccomelea, vel coccymelea 71
Codex siue codicillus 22
Codignac 60
Codignac de Lion 61
Cognier 60
Coignesses 61
Coings sauuages 61
Colere seminarium bidentibus aut sarculis 13
Collucatio 42
Colymbades quomodo seruantur 191
Comaros 18
Conserendarum arborũ ratio 113
Coquille de noix 106
Cordia cerasia 78
Corma & sorba 161
Cormes 83
Cormier 83

Cor arboris 24
Corna 83
Corna quomodo seruentur 189
Corneilles 83
Cornorum ordo 82
Cornoillier 82
Cornus arbor 82
Cornus Indica 83
Cortex 24
Cortice quomodo inserere debeas 144
Corticis in orbem detractio 185
Corticosa radix 20
Corticula 24
Coryleti satio 126
Coryletum 105
Corylum, cerasum, prunum, rhamnum & huiusmodi frutices vti cõseras 126
Corylus 105
Cotinos 87
Cotonea malus 160
Cotoneorum condendorum vsus 189
Coucher les cions 44
Couldre 105
Couldroye 105
Couper les arbres 42
Courpendu 53
Coxa nucis 107
¶Cradatio 183
Crania, vel cranias arbor 82
κτιδένς 24
¶Cueur de l'arbre 24
Cueurs 78
Cuisse d'une noix 107
Culices quomodo fugantur 185
Cultura post insitionem & translationem 173
¶Cycon 93
Cydonia fœmina 61
Cydoniatũ laxatiuũ 60
Cydonia syluestria 61
Cydoniatum Lugdunense 61
Cydonium siue cotoneũ malum 60
Cypria amygdala 108
Cypria ficus 96
κύτταρα 30
Cytinus 57

D

Dactylos 101
Damascenum pomũ 73
Dattes 101
¶Decacuminare arbores 41

Decacuminatio & dimutilatio quibus arboribus, & quo tẽpore necessaria 175
Decorticare & excorticare arborem 24
Decussis 35
Delibrare arborem 24
Delibrare arbores aut vites 39
Delibratio 177
Demittere taleas 44
Depastio animaliũ 184
Deponere semina scrobibus 10
Deputatio 41
Deschausser 38
Detruncare arbores 42
¶Diacydonion 61
Diaphœnicon medicamentum 101
Diffissio & fissio radicis 185
Dimutilatio radicũ 185
Dios balanos 104
Disponere arbores vel vites in quincuncem 34
Disrarare arbores 42
Diu glans 104
¶Drupa, oliuæ 91
Drypetæ, oliuæ 91
¶Duracina cerasia 78

E

¶Ebiscũ siue hibiscum 16
¶Ecplixis 183
¶Elæa 86
Elæagnos, siue oleagnos 88
Elate siue spathe 110
¶Emphyllismos 130. 133
Emplastratio 43, & 131
Emplastrationem vti facias 157
¶Encaiger ou entourer les plãtes d'espines, ou aultres choses de peur des bestes 38
Encentrismos 130
Enophthalmismos 131
Enter 31
Enter, Entè 43
Enter en bouton 43
Enter en escorce 43
Enter en escusson 44, & 131
Enter en fente 43, & 130
Enter en fleuteau 131
Enter en pied de cheure 132
Enterrer les plantes 44
Enterrer les sauuageaulx en fosses 10

Enteure 130
¶Epimelis 18, & 84
& 71
¶Erinasmos, siue sycasmos 95
Erinos 95
¶Esbourionner 175
Esbrancher 40, & 176
Escorce 24
Escorcer, oster la peleure de l'arbre 40
Esmonder 41
Essarter 42
¶Eunuchi palmulæ 101
¶Excessus frigoris 184
Excitare incilia 39
Excorticare arborem 24
Excultæ arbusculæ 16
Extirpare arborem 32
Exturbare arborem 41

F

¶Faba Græca 80
Faba Syriaca 80
Facere scrobem, aut fodere 39
Factores oliuæ 92
Fæx oliuæ 91
Faire branches florir 15
Faire les fosses pour plâter & piquer des sauuageaulx 39
¶Fibra 20
Fibrosa radix 20
Ficetum 94
Fici satio 160
Ficus AEgyptia 95
Ficus arbor 94
Ficus Indica 97
Ficus interpurgare 41
Ficus pelagica 96
Ficus præcoces 98
Ficus quomodo ponatur in seminario 125
Ficus recentes quomodo seruantur 189
Ficus regia 101
Figues de caresme 98
Figuier 94
Finora pyra 69
¶Flagella arborum 32
Fleur 28
Florent & florescunt arbores 28
Flos 28
Flos intempestiuus 184
¶Fœnisector 17
Folia agere quando dicitur arbor 28
Folium 28
Formicæ quomodo fugãtur 186
Fossio arborũ in quo so-

lo, quóque tempore fieri debeat 174
Fossor 17
¶Fraces oliuarum 92
Fracescunt oliuæ 92
Frondare arbores 25
Frondaria fiscina 26
Frondatio 40
Frondatores 26
Frondea corona 25
Fronde leuare arbores 40
Frondere & florere arbores quando dicãtur 15
Frondescere & nitescere arbores quando dicantur 26
Frons 25
Frons læta 26
Frondosus ramus 25
Frutetum 19
Frutex 18
Fruticant arbores 18
Fruticant herbæ 18
Fruticosæ plantæ 18
Fructificare, & fructiferæ arbores 28
Fructus mororum 103
Fructus palmæ 101
Fructus prunorum syluestrium 71
Fructus regiarũ nucũ 106
Fructus varii, ex priuatis arboribus collecti, quo modo adseruari, ac recondi debeant 187
¶Fueille menue, espesse, large 28

G

¶Gallæ 29
¶Gemma 27
Gemmare arbores 27
Gemmare vites quando dicantur 27
Gemmascere 27
Germen 27
Germinare arbores quãdo dicantur 28
¶Glabratio 182
Glebæ putres & pingues, 168
Gleucos 93
Gluz 73
¶γρᾶιας 99
Greffe 31.130.138
Grenades aigres 57
Grenades doulces 56
Grossuli, siue grossi 98
Gruma 99
¶Gueret 34, & 114
Guernier aux põmes 47
Guindoules 50
Guindoulier 50

Guinea 78
Guynnes 78
Guyenne 78

H

¶Hædera 185
Halmades oliuæ 90
¶Heaulmes, cerises he-aulmees 78
Heaulmier 78
Heracleoticæ nuces 108
¶Hirculatio vitium 183
¶Houx 13

I

¶Iecter vne petite fouchette 15
Ieune ou vieil arbre 15
¶Ilicetum 13
¶Impetigo 183
¶Incalmare 31
Incalmatio 130
Incilia excitare 39
Induũtur arbores fructu 29
Infoliatio 132
Inhumare taleas 44
Inoculatio 43,& 131
Inoculationem sic facito 154
Insecare arbores acuta falce 40
Inserere arbores 43
Insitarũ arborum & iam prouectarum translatio 166
Insitio 43,& 130
Insitiones variæ quo tempore anni faciendæ, ex antiquorũ, nostrorúmque agricolarum sentẽtia 133
Insitionis multiplex ratio 130
Insitum 31,& 43
Instrumenta ad inserendum 135
Intercidere & disrarare arbores 42
Interlegere frõdes, & manibus carpere 42
Interlucare ramos arborum 42
Interlucatio 42
Interordinia 94
Interpurgare arbores 42
Interputatio 41
Interualla qualia, quantáque esse debeant inter singulas arbores 170
Inuertere scrobes 39
¶Ipnos 25
¶Ischas 98

¶Iuglans nux 104
Iuglandes quomodo ser
uantur 190
Iuiuba 50
Iulus 29

L

¶Lachryma arborũ 25
Lachryma vitis 25
Large, menue, espesse
fueille 28
Laurea cerasia 76
Laurus 118
Læta seges 14
Lætatio arborum 177
Lætius fruticare 19
¶Leguli 92
Leo terræ 88
Leptocarya 108
L'escaille d'une noix 106
L'escorce d'une grenade
57
¶Liber 24
Librum remittere 24
Lichen 74
Lieu planté d'arbres 17
Lignescere plantas & ra
dices quando dicimus
23
Lignum 23
Linum syluestre 88
Limon 60
Limonium 60
¶Lotophagi 81
Lotus arbor 80
¶Lupus, instrumentum
ad inserendum 135
Luxare radices 21
Luxuriare arbores quan
do dicantur 15

M

¶Macedonica cerasia
76
Macer 105
Maistresse racine 19
Mala aurea 57
Mala insana 55
Mala punica dulcia 56
Mala sorba 83
Malleolus 27
Malleolaris virga 27
Malicorium 57
Mali persicæ & arme-
niacæ satio 161
Mali satio 160
Malorum genera 50
Malorum genera & dif-
ferentiæ 49
Malus agrestis 50
Malus arbor 48
Malus armeniaca, siue

armenia 62
Malus bifera 50
Malus cotonea, morus, ficus, quomodo ponã-tur 125
Malus cydonia 60
Malus generofa 50
Malus infita 50
Malus medica 57
Malus perfica 57, & 63
Malus præcox 49
Malus præcox, fiue præcoqua 62
Malus punica 56
Malus ferotina 49
Margaris palmula 102
Mater arborum 114
Matrix 24
¶ Medulla 24
Medulla palmæ 100
Melea 48
Meleufana 55
Melimela 160
Melon 48
Membranula prætenuis 57
Menu bois du feſte de l'arbre 32
Merafia 77
Merifes 77
Meſlier, ou neſflier 84
Meſpila quomodo feruantur 191
Meſpilorum ordo 83
Meſpilus arbor 84
Metare arbores aut vineas 34
Metatio vinearum 34
Metatores 34
Mettre de la mouſſe au tour de la racine 44
Meures 104
Meurier 102
Mezereon 88
¶ Mimecyla 17
Mittere radicem 21
Mitia poma 53
¶ Moreon 102
Moria 87
Mori fatio 160
Morofycõ fiue fycaminos 95
Morus AEgyptia 95
Morus arbor 102
Mororum ordo 102
Mor⁹ quomodo poni debeat in feminario 125
Moſchocaryon & moſchocarydion 108
Mouſſe 25
¶ Muſculus arboris 24
Muſcus 25
Muſcum talearum radici circundare 44

Muſtum & primarium oleum 93
❡Myriſtica vel moſchata aut odorata nux 106
Myrti ſatio 160
Myxa 72
Myxaria 72
Myxon 72

N

❡Nebrides oliuæ 91
Neſfle 85
Neſpilus 84
❡Nicolai palmulæ 101
Nimia fertilitas arborũ 184
Niteſcere arbores quando dicantur 26
❡Noberdiana & Iuliana pruna 74
Nodus 25
Noiſilles, ou noiſettes 108
Noix de galles 29
Noix D'inde 109
Noix muſcade, ou noix muguette 109
Noua quædam inſerendi genera 162
Noyau 63
Noyer 104
❡Nucamenta 30
Nuclei 119
Nuces Indicæ 106
Nuces iuglandes 118
Nuces Thaſiæ 105
Nucis auellanæ fructus 107
Nucis Indicæ fruct9 109
Nuciperſica 64
Nucipruna 72
Nucis ſatio 160
Nucleus 63
Nucum in ſeminario ponendarum ratio 118
Nucum ordines ac differentiæ 104
Nucum ſatio 118
Nuptialia poma 58
Nux auellana quæ prius abellina 105
Nux Græca 105, & 108
Nux heracleotica 108
Nux Indica 106
Nux iuglans 104
Nux moſchata 108
Nux myriſtica 106
Nux pontica 108
Nux præneſtina 108
Nutrix arborũ 11, & 114

O

❡Oa & va 83
❡Oculi arborum 27

Oculorum obtusio 183
¶Oe & oeie 83
Oeilletons 27
¶Olea 86
Olea Mineruæ sacra 87
Oleagnos 88
Oleago siue oleastell9 88
Olearum satio 124
Olearum taleæ 125
Oleaster 87
Oleriarbor 16
Oletum 13
Oleum cibarium 93
Oleum glaucinum 93
Oleum, oliuæ succus 91
Oleum omphacinū 93
Oleum tortiuum 93
Oliua 89
Oliua Licinia 91
Oliua omphaca 93
Oliua Pausia 90
Oliuarum genera 90
Oliuarum liquor 91
Oliuari9 siue olearius 92
Oliuæ colymbades 90
Oliuæ quomodo seruantur 191
Oliue 89
Oliuella 88
Oliuetum 13
Oliuetum, quod & oletū Catoni dictū est 85
Oliuetum quomodo facias 124
Oliuier 86
Oliuitas siue oleitas 91
Olynthi 98
¶Onychina pruna 74
¶Oporotheca 47
Opisthocarpion 97
¶Orbiculata poma 52
Orchas, siue orchitis 90
Orchites 90
Ordinaria semina 10
¶Ostum 93
¶Oxymala persica 59
Oxyphœnix 110

P

¶Palla 97
Palma 99
Palma AEgyptia 109
Palma duplex 110
Palma Indica nuces ferens 106
Palmetum 99
Palme, ou dattier 99
Palmites 31
Palmites bigemmes & trigemmes 27
Palmula 101
Palmulæ Thebaides 102
Pampinare vites 23
Pampinus 23
Paniculæ 29

Paſſepommes 54
Patetos 101
℄ Pectines 23
Pediculus, ſiue petiolus 28
Pelagica palma 110
Peleure d'arbre, ou de fruict 28
Pepin 107
Pepinieres 11, & 114
Peré 66, & 70
Perpurgatio quando, & quomodo fiat 176
Perſica arbor 63
Perſica Euboica 104
Perſica quomodo ſeruãtur 192
Pertigona pruna 74
Peſchenoix 64
Peſches de Corbueil 63
Peſches de Troyes 62
Petites foſſettes 39
℄ Pheiex 98
φύλλον 28
Phœnices 101
Phœnicobalanus 102
Phœnix 99
φυτευτήρια 30
℄ Picquer ou afficher 44
Pions 23
Pineorum nucleorũ ſatio 120
Pinus ſtrangulatur 184
Piſtacia 111
Pityrides oliuæ 91
℄ Plantæ 10
Plantæ in ſeminario natæ, quam curam deſyderent in tranſlatione 121
Plãtæ nouellę ſatio 149
Plantalia 31
Plantaria quomodo facienda, trãſferẽdis ex ſeminario nouellis idonea 120
Plantarium 11
Planter 33
Plantes 10
Plantes franches 34
Plantes ou arbreaulx 15
℄ Poires a deux teſtes 69
Proires bergamotes 69
Poires d'angoiſſe 70
Poires de bõ chreſtiẽ 68
Poires de calliot 68
Poires de certeau 69
Poires de chiot 68
Poires d'eſtranguillõ 70
Poires de fin or 69
Poires de haſtiueau 69
Poires de noſtre dame 68

Poires de sainct Martin 69
Poires de tuffé 70
Poires musquettes 68
Poires sauuages 66
Poires tardifues 67
Poirier 65
Poiriers sauuages 65
Poitrõs, ou dauesnes 71
Poligonati radix 20
Polypremnos quomodo fugatur 187
Poma acida & malacria 55
Poma Adami 58
Poma castinia 55
Poma conditiua 52
Poma cupidinis 55
Poma francetura 55
Poma gemella 52
Poma lanata 51
Poma lapidosa 52
Poma mirabilia 55
Poma orbiculata 52
Poma paradisiana 53
Poma purpurea 55
Pomapyra 160
Poma pyromela 54
Poma rambura 54
Poma ratelliana 54
Poma renetia 54
Pomariũ 13.44.46
Poma rubelliana 55
Poma serica, siue syriaca & zizipha 50
Pomme 48
Pomme de coing 60
Pomme de grenade 56
Pommeraye 47
Pommes d'amours 55
Pommes de chastignier 55
Pommes d'estrãguillõ, pommes de bois 52
Pommes de frãcestu 55
Pommes de garde 52
Põmes de malingre 55
Pommes de rateau 54
Pommes de renette 54
Pommes de rouueau 55
Pommes gemelles 52
Pommes franches, ou pommes meures 53
Pommes pierreuses 53
Põmespoires 54, & 160
Pommier 47
Pommier de deux portees 50
Pommier enté 50
Pommier franc 50
Pommier hastif 49
Pommier sauuage 50
Pommier tardif 49
Pomerium 43

Pomorum seruandorum varia ratio 190
Ponticæ nuces 108
Popularia Damascenorum pruna 72
Positio aut satio arborũ in pastino, per taleas, aut surculos 123
¶ Prænestinæ nuces 108
Prendre racine 21
Presse 64
Pressoirier 92
Pressum 63
Priuatarum, fructiferarúmque arborũ, in pastino positarum cultura: post insitionem tamẽ, ac translationẽ 173
Prodromi 98
Propagatio arborũ in pastino positarũ: vel etiã pullorum ex maioribus arboribus enatorũ 128
Propagatio duplex 128
Prouectiores ac proceras arbores in fissura, ligno & cortice quomodo inseras 150
Prouigner 128
Pruna cæreola vel cærea 74
Pruna cerina 72
Pruna damascena 72, & 160
Pruna hordeacea 72
Pruna Iberica 74
Pruna Noberdiana & Iuliana 74
Pruna onychina 72, & 74
Pruna pertigona 74
Pruna purpurea 74
Prunelles 71
Prunellier 71
Prunes blanches 74
Prunes dattes 74
Prunes de damas 72
Prunes de Iozas 72
Prunier 71
Pruni syluestres 71
Pruni dactyla 74
Prunorũ seminariũ 127
Prunus 71
Prunꝰ quomodo seri debeat 126
¶ Pseudodecumiana pyra 67
Τίκτεσθαι 183
¶ Pullus 21

Pulpa arboris 24
Puluinat⁹ calyx nucis 106
Pumila palma 110
Punica 160
Punica mala quomodo seruantur 192
Purgandarum arborum ratio 167
Purgari quæ desyderant arbores, & quomodo debeant 174
Pusillæ arbores 167
Pusillas arbores aut maiorum arborum superiores ramos in ligno vel trunco quomodo inseras 149
Putamen 28
Putare arbusculas 41
Putatio, aut recisio, aut purgatio 179
¶ Pyra angustiana siue angustiæ 70
Pyra Bergamota 69
Pyra bicipitia 69
Pyra bonchrestiana 68
Pyra calculosa 53
Pyra calliota 68
Pyra certoliana 69
Pyra chia 68
Pyra crustumina 66
Pyra decumiana 67
Pyra diuæ Mariæ 68
Pyra falerna 66
Pyra finora 69
Pyra Martiniana 69
Pyra muschata 68
Pyra præcocia 69
Pyra quomodo seruantur 191
Pyra rosata 68
Pyra serotina 67
Pyraster 65
Pyra strangulanea 70
Pyra superba 66
Pyra Syria 66
Pyra tofacea 70
Pyra volema 67
Pyrea 66
Pyri satio 160
Pyrorum genera 66
Pyrorum differentiæ 66
Pyrorum differentiæ & fructus 63
Pyrus arbor 65

Q

¶ Quæ arbores quos surculos patiantur, & admittant 159
Queue 28
Quibus instrumentis insitorem munitum esse

oporteat 135
Quincuncialis ordo 35
Quincunx 35
Quod ſolum ſeminariis eligendum, & quomodo id excolendum 114
Quod ſolum ſingulis arboribus ſit amicũ 168

R

¶Radicare arbores quando dicantur 21
Radicatio 182
Radices 167
Radius, oliua 90
Radix 19
Radix bulboſa 20
Radix capillaris 20
Radix geniculata 20
Radix limoſa 20
Ramus arboris 26
Rayons 121
¶Rechauffer 38
Reciſio in arborib⁹ quãdo & quomodo fieri debeat 176
Reciſio propter maiorũ arborum incremẽtum cinq a cinq par bonne meſure ou en eſchiquier 34
Reiectons 23
Reonneurs 34
Reons 34
Reſes 34
¶Rhamnus, & huiuſmodi frutices quomodo ſeri debeant 126
¶Rigatio arboribus quãdo fa[illegible]nda, & quo pacto 174
¶Roratio 183
¶Runcare & fodere ſeminarium 14

S

¶Salictum 13
Sarbouſſes 17
Satio nucleorum in ſeminario 119
Satiuæ plantæ 34
Saulſaye 13
Sauuageaulx 10, & 34
¶Scabies 182
Scrobes 121, & 167

Semina 31
Seminaria ex baccis & pilulis 117
Seminaria ex vinaceis & acinis quomodo fieri debeant 116
Seminarii defossi præparatio ad sementem 115
Seminarium 10,& 114
Seminariũ Catilinariũ 13
Seminarium pomorũ 11
Seminarium satriri,& rastris excoli quando dicantur 14
Seminarium vlmorũ 11
Serendarum arborum & plantarum ratio 115
Serere arbores 33
Serere taleis 31,& 44
Serica 72
Serica siue Syriaca poma 50
Seue 25
Seta 103
¶Sidion 57
Sigillum Salomonis 20
Siliqua dulcis 79
Siliqua Græca 79
Sions 32,& 124
¶Solum singulis arboribus amicum 168
Sorba 192
Sorbi fructus 83
Sorborum & mespilorũ ordo 83
Sorbus arbor 83
Souche 21
¶Spadix 26
σπέρματα 11
Sphacelismus 182
Spinus agrestis & syluestris 71
Splanchnos 25
Spoliare arborem fructu 29
¶Squallor arborum 184
¶Stercoratio quando, & quibus arboribus conueniat 176
Stirpare & extirpare arbores 32
Stirpes arborum 32
Stolo 22
Strangulanea pyra 70
Stringere oliuas 89
¶Sublucare arbores 42
Suffrutices 18
Surculare plantas vel arbores 40
Surculi aut calami quando,& vnde legendi 136
Surculi vti excidendi 138
Surculorum incisio 138
Surculos præcisos adser-

uato, & ad inſitionem præparato, atque exacuito 140
Surculoſi rami 26
Surculus 26, & 130
¶Syderatio 182
Sycaminea & ſycea & ſycen 102
Sycaminos 102
Sycomorus 95
Sycos & ſycix 94
Sylua Alcinoi 47
Syluatica pyrus 65
Syluestres plantæ 34

T

¶Tabes arborum 183
Tabulæ ligneæ 22
Tabulata 26
Tailler auec la ſarpe 40
Tailler des cions, ou des troncons pour planter, ou afficher ailleurs 40
Taillis 12
Talea 31
Taleis ſerere 44
Talpæ quomodo fugantur 186
rum 24
Termes 26, & 86
Terminare 26
Teſſera ſiue teſſella 31
¶Thaſiæ nuces 105
Thelycrania, fœminicornus 82
Thymelæa 88
¶Tradux 30
Transferre arbores 42
Tranſlatio arborum iam inſitarum 166
Tranſplantare 42
Trecacina perſica 62
Tria meſpilorum genera 84
Tronc 22
Troncon 31
Trudere gemmas arbor quando dicitur 27
Truncus 22
Truncus quomodo communiri debeat 147
Turiones 32

V

¶Varia inſitionum ge-

Veternum 104
¶Vinitor 17
Vinum de pyris 70
Virgæ 31
Virga malleolaris 27,& 32
Virgultum 31
Vitex 88
Viua radix 19
Viuiradix 30
¶Vlmorũ ſeminaria 117
¶Vnedo 18
¶Vocabula ad arborum culturam & inſitionẽ pertinentia 32
Volema pyra 67
Voluox, aut conuoluulus quomodo fugatur 186
¶Vredo 183

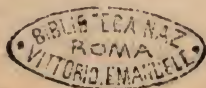
Z

Zizipha 50

ERRATA QVAEDAM INTER EXCVDENDVM commiſſa, ſic emendabis.

Fo	Ver.	
7	21	Is enim vel antiquis
70	24	appellabãt, & ĩ extremo lineæ dele ap
101	2	Elaten autem
114	15	Egidio Varleio
1 0	30	priori exempto ſimilis
131	24	enter en eſcuſſon
132	1	alia eſt inſitio noua

Quæ præterea occurrent, aut ingenium tuum offendent, Lector: ea tu pro ſingulari quam bonis literis debes, humanitate, modeſte & æquo animo ferto: labi, atque errare humanum eſſe iudicans.

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS, HE-
BRAICARVM ET LATINARVM LITE-
RARVM TYPOGRAPHVS REGIVS, PA-
RISIIS, ANN. M. D. XL. III. NON. MAII.

R.

